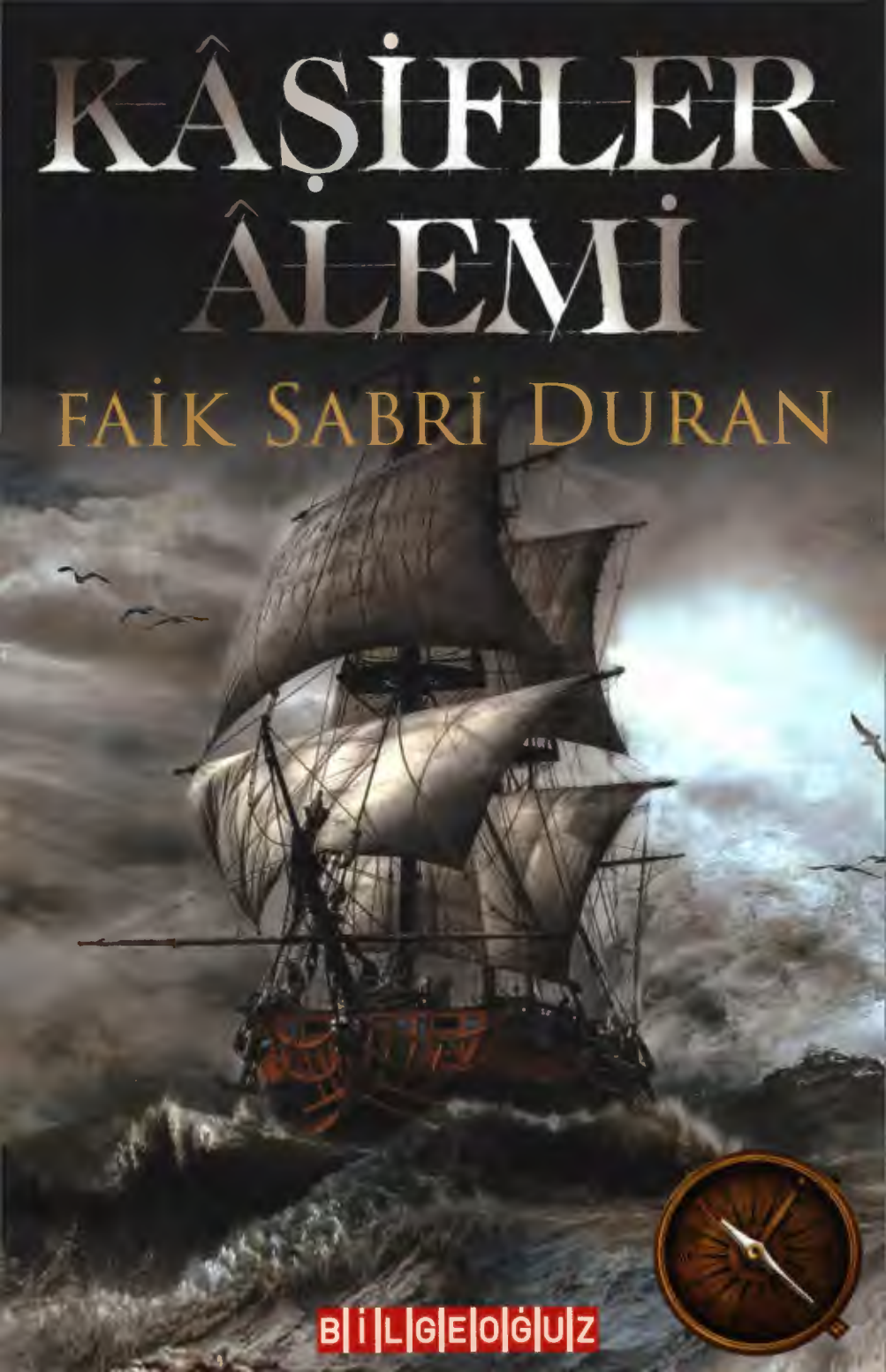
KÂŞİFLER ÂLEMİ

FAİK SABRİ DURAN

BİLGEOĞUZ

KÂŞİFLER ÂLEMİ

Faik Sabri Duran

Yayın No: 1527

Genel Yayın Yönetmeni	Oğuzhan Cengiz
Kapak Tasarım	Ercan Portakal
Editör	Ercan Portakal
Dizgi-Mizanpaj	Ercan Portakal
ISBN	978-625-6359-25-3
Yayıncı Sertifika No	40518
Baskı Tarihi	İstanbul, 2023
Matbaa Sertifika No	43501
Baskı Cilt	Lord Matbaacılık

Davutpaşa Emniyet Matbaacılar Sitesi
No: 101/430
Topkapı - İstanbul

BİLGEOĞUZ

Alemdar Mah. Molla Fenari Sk.
35/B Cağaloğlu - İstanbul

0212 527 33 65
0212 527 33 64 (Faks)

www.bilgeoguz.com
www.milletkitabevi.com

bilgekitap@gmail.com

0553 129 86 86

bilgeoguzyayinlari

bilgeoguzkitap

bilgeoguzkitap

Bu kitabın yayın hakkı, yazarıyla yapılan sözleşme gereği Bilgeoğuz Yayınları'na aittir. **Kitabın hukuki sorumluluğu yazarına aittir. Kitapta yer alan fikir ve önermeler yayınevine yasal bir sorumluluk doğurmaz.** Kaynak gösterilmeden kitaptan alıntı yapılamaz. Yazarın yazılı izni olmaksızın radyo ve televizyona uyarlanamaz. Oyun, CD ya da manyetik bant haline getirilemez, fotokopi ya da herhangi bir yöntemle çoğaltılamaz.

KÂŞİFLER ÂLEMİ

FAİK SABRİ DURAN

İÇİNDEKİLER

KIZIL ERIK
Amerika Toprağına İlk Ayak Basan Avrupalılar.....10

MARCO POLO
Yalancılıkla İtham Edilen Bir Kâşif.....17

KRİSTOF KOLOMB
Avrupa'da Coğrafi Keşifler Çağını Başlatan Kâşif.....26

VASCO NÚÑEZ DE BALBOA
Büyük Okyanusa İlk Defa Ayağını Atan Avrupalı.....37

FERDINAND MECELLAN
İlk Devriâlem.....42

VASCO DA GAMA
Hindistan Yolunu Bulan Adam.....49

HERNÁN CORTÉS
Büyük Bir İmparatorluğu Parçalayan Serseri.....55

HENRY HUDSON
Buzlar Arasında Bırakılan Adamlar.....63

JAMES COOK
XVIII. Yüzyılın En Ünlü Kâşifi.....70

DAVID LIVINGSTONE
Yamyamlar Arasında.....78

JOHN FRANKLIN
Kuzeybatı Geçidini Geçerken Kaybolan Cesur Kâşif.....86

AUGUSTE RENÉ CAİLLİÉ
Çöl Kahramanı.....92

ROBERT EDWIN PEARY
Kuzey Kutbunu Keşfeden Kâşif.....98

ROALD AMUNDSEN
Kutup Diyarlarının En Ünlü, Başarılı Kâşifi.....104

ROBERT FALCON SCOTT
Güney Kutbunda Bir Facia.....111

RICHARD EVELYN BYRD
Güney Kutbunu Keşfeden Kâşif.....119

ERNEST SHACKLETON
Güney Kutbunun Bir Başka Centilmen Kahramanı.....129

KANADA'YI KEŞFEDENLER.....137

SVEN HEDİN
Asya'nın En Cesur Kâşifi.....142

JEAN-BAPTISTE CHARCOT
Kutup Diyarlarının Centilmeni.....146

SALOMON AUGUST ANDRÉE
Balonla Kutba Seyahat.....152

UMBERTO NOBILE
Zeplin ile Kuzey Kutbu'na Giden Kâşif.....159

OTTO SCHMIDT
Kuzey Kutbunda Aylarca Araştırmalar Yapan
Rus Bilim Ekibi.....168

ÖNSÖZ

Yazar Faik Sabri Duran (1882-1943), coğrafya araştırmalarında önde gelen isimdir.

İstanbul ve Paris'te eğitim aldı. Saint Benoit Koleji'ni bitirdi. Üniversite eğitimi öncesinde 1906'ya kadar fen bilimleri, coğrafya ve gezi temalı 14 adet eseri basıldı. Sultan II. Abdülhamit tarafından gümüş Sanayi Madalyası'na layık görüldü.

Faik Sabri Duran, 1908 yılında Fransa'ya gönderildi. Paris yıllarında Lycée Louis Le Grand'a devam etti. Yüksek eğitimini Sorbonne Üniversitesi'nde tamamladı.

1912 yılında ülkesine döndü. İstanbul Darülfünu'nun Edebiyat Fakültesi'nin coğrafya bölümünde ders verdi. Darülfünunun (üniversitenin) yeniden yapılanması sırasında, 1915 yılında farklı disiplinlerden Alınan eğitimciler getirilerek üniversitede görevlendirildiler. Aynı yıl coğrafya bölümü açıldı. Coğrafya bölümünün öğretim kadrosunda, Almanya'dan davet edilen Erich Obst başkanlığındaki ekipte Faik Sabri Duran da yer aldı.

1918-1919 öğretim yıllarında darülfünunda erkek öğrenciler kadar kız öğrencilerin de ayrı eğitimi alması ve bu eğitimin ayrı sınıflarda uygulanması ilk defa Faik Sabri'nin coğrafya dersinde oldu.

İstanbul Üniversitesi'ndeki coğrafya bölümü 1935 yılına kadar ülkede tek coğrafya araştırma ve öğretim merkeziydi.

Faik Sabri Duran *"İslâmiye ve Osmaniye Coğrafyası"* ve *"Beşerî ve İktisadî Coğrafya"* derslerinin hocasıydı.

Faik Sabri, coğrafyacılar içinde farklı bir üsluba sahiptir. Çeşitli bilgi alanlarında cep kitapları, atlaslar, almanaklar, ansiklopediler hazırladı. Osmanlı ve Türkiye dönemlerinde coğrafyayı halka tanıtıp sevdirdi.

Geleneksel "isim coğrafyası" yerine, dönemin modern coğrafya görüşü olan "tasvirî coğrafya"yı ülke literatürüne soktu.

Faik Sabri Duran, *Osmanlı Coğrafya-i Tabiî ve İktisadisi* (1917) adlı kitabında *"Coğrafya dersleri talebelerin zihninde unutulmaz anılar bırakmalıdır,"* der. Ona göre coğrafya akıl, fikir, gözlem ile tesis edilir. Ruhsuz terimler ezberlenmemelidir.

"Çocuklara Coğrafya Kıraatleri" adlı eserinde Balkan savaşlarını, Reşit ve Ferit adlı iki çocuğun diyaloğu üzerinden anlatır. Reşit, Ferit'e vatanımızın dünyadaki üç kıtanın merkezinde olduğunu, geçmişte daha çok toprağımız olsa da sonunda koca Rumeli topraklarını kaybettiğimizi ama Avrupa'da halen toprağımız olduğunu söyler. Avrupa'da yalnızca Edirne ve İstanbul kalmıştır elimizde. Ferit, Reşit'e "Rumeli'yi unutmayacağız öyle değil mi kardeşim?" diyerek teselli bulur. Reşit de "Elbette bu yerleri unutmayacağız, orada kalan savunmasız din kardeşlerimizi her zaman hatırlayacağız," der.

Bu diyalog sadece bir coğrafi bilgi aktarma değildir; aynı zamanda, kaybedilen toprakların nasıl anlamlandırılacağına dair önemli bir mesaj verir. Genç nesillerin, yitirilen toprakların yerini korumasını ve yine de din üzerinden bir kardeşlik bağının sürmesini hedefler.

Faik Sabri Duran, 1920-1926 arası Paris ve Londra'da bulundu, 1926'dan sonra Maarif Vekaleti ve Terbiye Dairesi Tercüme işlerinde direktör oldu. 1928-1930 yılları arasında Devlet Matbaası Müdürlüğü'nde idarî görev de yürüttü. 1930-1931 yılları arasında ise Gazi Terbiye Enstitüsü Müdürlüğü'ndeydi. Türk Coğrafya Kurumu'nun da kurucuları arasında yer aldı.

Faik Sabri, Ubeydullah Esat'la birlikte *"Musavver Muhit"* ve *"Resimli Kitap"* dergilerini, 1932 yılında Zekeriya Sertel'le birlikte *"Hayat Ansiklopedisi"*ni çıkardı.

Cumhuriyet Türkiyesinin ülkeler coğrafyası alanında ilk kitaplarını yazdı. "Millî coğrafya"nın temellerini attı.

1928'de Latin harfleri kabul edildi. 1929'da yeni alfabeyle ilk coğrafya kitabı olan "Türkiye Coğrafyası" onun kaleminden çıktı.

Kâşifler Âlemi, Faik Sabri Duran'ın son çalışmasıdır. Eserin dörtte üçü yazarın kaleminde çıkmış, eksiklikler bir heyet tarafından tamamlanmıştır.

İnanılmaz azimle kutupların keşfine çıkan kâşiflerin idealleri ve ölümüne kararlılıklarının, rahat ve heyecanlı bir üslûpla anlatıldığı *Kâşifler Âlemi*'nde konular 21 başlık altında ele alınır. Önemli kâşiflerin hayatları, keşifleri, başlarından geçen maceralar ve karşılaştıkları zorluklar üzerinde durulur. Eserde 230'dan fazla resim ve tablo yer alır.

Dr. Cengiz Zengin

KIZIL ERIK
(ERIK THORVALDSSON)

Amerika Toprağına İlk Ayak Basan Avrupalılar

1000 yılı dolaylarında Grönland kıyılarında yaz mevsimi (Carl Rasmussen, 1874)

İskandinavya'nın yetiştirdiği kahramanlara eski devirlerde "Viking" denirdi. Milâdın dokuzuncu ve onuncu yüzyıllarında bunlar Batı Avrupa'yı, hususiyle İngiltere ahalisini korkutmuşlardı. Orada kiliselerde her pazar: "Tanrım, bizi Kuzey adamlarının kötülüğünden koru," diye dua etmek âdet olmuştu. İşte Kızıl Erik denilen Kuzey devi de o zamanın yetiştirdiği Vikinglerden biriydi.

İnsanlık onu içinden atmış, o da küçük gemisini bilinmeyen denizlerde alabildiğine sürmüş, nihayet bir kıta kadar büyük bir ada bularak orada yerleşmişti. Böylece kuzeyin Robenson'u oluyordu. Babası da Erik gibi Norveç'ten sürülmüş bir asilzadeydi. O tarihlerde krallar, komşularıyla iyi geçinemeyen ve çok kan döken adamları, bir daha dönmemek üzere İzlanda'ya gönderirlerdi. Nihayet Erik de buna benzer işler yüzünden memleketinden çıkarılmıştı. Ona: "Git babanın yanına, orada kurtlarını istendiğin gibi dök... Burada sana artık dayanağımız kalmadı..." demişlerdi.

Eski Dünya'nın haritası
(Fra Mauro, 1459)

Erik, İzlanda'ya geldikten sonra da geçimsizliklerinde devam etti. Bu soğuk adada kendisi gibi kafaları ateşli başka gençler de vardı. Bunlar, aralarındaki kanlı kavgaları o kadar ileri götürmüşlerdi ki, İzlanda parlamentosu da dayanamamış, Erik ve adamlarını adadan üç sene müddetle sürmeye karar vermişti. Buradan çıksınlar da nereye isterlerse gitsinler, deniyordu.

Erik de diğer Vikingler gibi, savaşırken ölen bir adamın doğruca Valhalla dedikleri cennete gideceğine inanırdı. Savaşa istekleri o kadar kuvvetliydi ki ortada hiçbir düşman bulunmazsa kendi aralarında kavga ederler, ikiye ayrılır, birbirlerinin üstüne atılır ve ölesiye vuruşurlardı. İşte Vikingler bu kadar ateşli adamlardı, aynı zamanda pek mahir denizciydiler. Bir salapurya büyüklüğündeki gemileriyle en korkunç, fırtınalı havalarda bile şimalin (kuzeyin) sert denizlerine açılmaktan korkmazlardı. Erik ile babasının yurtlarından uzaklaştırılmalarına sebep olan bu kavgalar Vikingler arasında her zaman olan şeylerdi. Onların gözüyle bakılırsa bunda gayritabiî (olağan dışı) bir hâl yoktu.

Vikingler bu kayıklarla engin denizlere açılırlardı.

Erik'in kavgacılığı yüzünden İzlanda'dan sürülüşü Milâdın 982'nci senesinde

Fırtınada denize açılmaya hazırlanan Vikingler: *Çok rüzgârlı bir havada, deniz köpürüp dururken Vikingler bir yolculuğa çıkmak üzere kayıklarını denize indiriyorlar.*

oluyordu. O zaman Erik 32 yaşında ve evliydi. Vücudu çelik kadar sağlamdı. Bu korkunç dev bir kere kızarsa artık gözüne bir şey görünmezdi. Son kavgasında etrafa öyle saldırmış, üzerine atılanlardan o kadar çok adamın üstesinden gelmişti ki, gemileri hazır oluncaya kadar arkadaşları onu bir yere kapatmak mecburiyetinde kalmışlardı. Nihayet kendini seven birkaç dostu ve köleleriyle kayığına bindi ve engin denizlere açıldı. Nereye gideceğini bilmiyordu. Norveç'e de dönemezdi... Yalnız batıya doğru gidecek olursa önüne bir kara çıkmasının ihtimal dahilinde olduğunu biliyordu. Vaktiyle bir Norveçlinin yolunu şaşırarak batı tarafında buzlarla örtülü bir kıyıya vardığını söylerlerdi. O devirde dünyada bilinmeyen birçok yerler vardı.

İşte, Erik bütün bunları düşünerek batıya ve güneybatıya doğru dümen tutuyordu. Bu yolculuğu ne kadar sürdü bilinmez, herhâlde 2000 mil kadar yol almış olmalıydılar. Küçük bir gemiyle bu kadar uzaklara nasıl gidebilmiş olduklarına şaşmamak mümkün mü? Gemiyle yelken açıyorlardı ve köleler kürek çekiyorlardı. Fakat yollarını nasıl buldular ve nasıl yaşadılar? Bunu anlamak güç. Pusulaları yoktu ki gittikleri yönü bilsinler, haritaları yoktu ki vardıkları yeri sezsinler. Erik ömründe bir saat veya vakti bildiren başka bir âlet de görmemişti, yalnız kendi tabiî sevkiyle zaman hakkında bir fikir ediniyor, yıldızlara ve güneşe bakıyordu.

Kızıl Erik. Arngrímur Jónsson'un Gronlandia*'sının 1688 İzlanda yayınından gravür*

Vikinglerin bir âdeti vardı, Erik te öyle yapıyordu. Güneş güneye geldiği vakit geminin ortasına adamlarından birini yatırıyor ve küpeştenin gölgesinin adamın neresine düştüğüne dikkat ediyordu. Bu ona güneşin ufuktan ne kadar yükseldiğini öğretiyordu ve buna bakarak geminin bulunduğu coğrafya enlemini (paralelini) buluyordu. Erik'in başka tedbirleri de vardı: Yanına aldığı kuşlardan birini salıverir ve onun uçuşuna göre karanın ne yönde olması lâzım geleceğini anlardı. Buzların ve denizdeki tahta parçası gibi dökün tülerin akıntılar üzerindeki hareketleri de ona gidilecek yol hakkında bir şeyler öğretirdi.

Yanlarında içecekleri ve yiyecekleri de çok değildi. İşte, Erik ile arkadaşları kim bilir ne büyük akıntılara göğüs gererek nihayet yeni vatanlarına kavuştular. Burası o zaman kimsenin bilmediği büyük bir adaydı. Bu adanın güney ucunu dönmüşler ve kuzeye doğru biraz çıkarak şimdi Julianehâb'ın (Qaqortoq) bulunduğu koyda demirlemişlerdi. Bu adanın her tarafı buzlarla kaplı olduğu hâlde bu batı kıyılarında yeşillikler vardı. Bu uzun yolculuktan sonra buraları onlara cennet gibi göründü. Yaşayacak yeri bulmuşlardı. Hem kendilerinden önce burada birtakım insanların da yaşamış olduğuna dair izler görmüşlerdi. Erik, "Sürgünlük müddetim bitince İzlanda'ya döner, burada birlikte yaşamak isteyecek Vikingleri alır gelirim," diye düşünüyordu. Arkadaşlarından biri sordu: "İyi ama bu karaya ne isim vereceksiniz? Buna bir isim bulmalı..." Erik hiç düşünmeden cevabını verdi: "Grönland diyelim..." dedi. Grönland, "yeşil diyar" de-

Kuzey adamları: *Bir Viking tipi (Dorestadlı Rorik'in H. W. Koekkoek tarafından yapılmış bir tasviri)*

mekti. Öteki yutkundu. "Fakat, bunun her tarafı yeşil değil, hem bakalım bu yeşillik ne kadar sürecek..." diyecek oldu. Vikinglerin büyüğü güldü: "Zararı yok... Biz buraya iyi bir isim verelim ki herkes korkmadan, çekinmeden bizimle gelsin..."

Hakkı vardı. Zamanı gelip de İzlanda'ya döndüğü ve "Benimle gidip bu yeni diyarlarda yaşamak isteyen var mı?" diye sorduğu vakit birçokları ileri atılmışlardı. Bunlar, kadın-erkek 25 gemi halkı tuttu. 986'da Kızıl Erik'in Grönland'ine gitmek üzere yelken açan bu 25 gemiden ancak 14'ü sağ salim oraya kadar varabildi. Geri kalanlardan bir kısmı geri dönmüş, bir kısmı kaybolup gitmişti. Hele bir tanesi Grönland'e tam dört sene sonra varabilmişti. Erik yeni gelenlerle birlikte, adasında iki sömürge meydana getirdi. Onlara iyi baktı, ülkesini gayet iyi idare etti, yaşlandıkça uslandığı için artık eski kan dökücülüğünden de bir eser kalmamıştı.

Dünyadaki aile ocaklarının en perişanı bunlardı; fakat çok canlı, çok yüksek bir edebiyat bu yuvalarda doğdu, buradan İzlanda'ya geçti ve oranın çok kuvvetli yazarları elinde daha parladı. İşte, kuzey adamlarının *saga* dedikleri masal edebiyatı böyle doğdu. Biz onların hayatını bu eski şiirlerden öğrendik. Erik'in oğullarından Lief'in 1000 yılında, Kolomb'dan 500 yıl kadar önce Amerika'ya ayak bastığını da yine bu masallar bize öğretiyor ve belki de Kolomb, İzlanda'ya yaptığı bir yolculukta bunları duyarak Avrupa'nın batı tarafında büyük bir kıta bulunduğu hakkın-

daki kanaatini bu sayede kuvvetlendirmişti.

Erik'in kurduğu koloni 350 yıl kadar sürmüştü, sonra Norveçliler, memleketlerinde patlak veren müthiş hastalıklar yüzünden uzak yerlere gemi yollayamadılar ve Grönland'deki kardeşlerini unuttular. Yardımsız kalan koloni ise günden güne çöktü, gittikçe kırıldı... Nihayet Eskimolar buralara gelip yerleştikten sonra bu eski boyar (beyaz) soy onların arasında büsbütün eriyip kayboldu.

Danimarkalı denizciler
(12. yüzyıl ortalarındaki çizim)

* * *

Vikinglerin bu seyahatlere çıktıkları devirde İngiltere'de Kral Alfred saltanat sürüyordu. Kralın coğrafyaya çok merakı vardı. Keşif yolculuğuna çıkan kâşifleri dinler ve bu hikâyelerden notlar alırdı. Hatta Avrupa'nın coğrafyasına ait bir eser bile hazırlamıştı. Avrupa'nın kuzeyinde bilinmeyen denizlerde dolaşmış olan Othere isminde bir kaptanın Finlandiya'yı ziyaretini bu eserinde yazmıştı. Kral Alfred bu eserini Anglosakson dilinde kaleme almıştı. Bu eser Batlamyus devrinden 900 yıl sonra dünyanın nerelerinin bilinmekte olduğunu öğretiyordu.

Amerika'ya varan Vikingler: *Vikingler, Kristof Kolomb doğmadan beş yüz yıl önce amerika kıyılarına vardılar.*

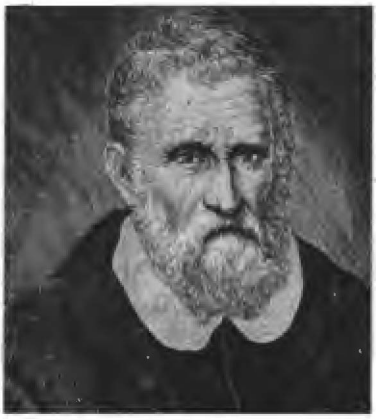
Leif Eriksson (Kızıl Erik'in oğlu) Amerika'yı keşfediyor. (Hans Dahl, 1849–1937)

MARCO POLO

Yalancılıkla İttiham Edilen Bir Kâşif

Avrupalılar aranda ilk defa Asya'da büyük bir yolculuk yaparak Çin'e kadar gidip dönen Marco Polo'ydu. Marco Polo bu uzun yolculuktan memleketine döndükten sonra bir seyahatname yazıp neşretmişti (yayımlamıştı). Fakat bu kitabı okuyanlardan hiçbiri onun yazdıklarına inanmamıştı: "Amma da atıyor ha..." demişlerdi, "Böyle şeyler olur mu hiç?" Marco Polo'nun adı yalancıya çıkmıştı.

Marco Polo'nun, iddia edilen portresi (Roma'daki Monsenyör Badia Galerisi'nden, 1600)

Marco Polo'nun eserinde anlattığı şeylerin bir kısmı martaval (uydurma) olmakla beraber, doğru olanlar da vardı. Fakat son zamanlara gelinciye kadar Marco Polo'ya inananlar pek azdı. Sonradan anlaşıldı ki Marco Polo'nun gözleriyle görerek anlattıklarının çoğu doğrudur.

Zaten umumî heyetle uzak memleketlere ait hikâyelere pek

Marco Polo, Çin hükümdarı huzurunda

fazla itimat edilmez. Çünkü eskiden uzak memleketlerden gelenlerin yalan söylemeleri âdet olmuştu. Öyle ya, dediklerinin doğru olup olmadığı nasıl anlaşılacaktı? Bu nedenle, özellikle bu eski devirlerde Marco Polo'ya çoğu kişinin inanmamış olmasına pek şaşmamalıyız.

Yirmi sene Asya'da dolaşmış olan bu gayretli kâşifin sekizinci asırda anlattıkları şeylerin bir kelimesine bile inanmadılar.

* * *

Venedik'in parlak devriydi. Akdeniz ticareti Venediklilerin elindeydi. Bunlar kervanlarla Uzakdoğudan gelen kıymetli eşyaları Akdeniz'in doğu limanlarından batı limanlarına götürür-

Çinliler bir savaşta

Marco Polo'nun seyahatnamesinden bir sayfa

Marco polo'nun uydurmalarından birkaç örnek:
Sibirya'da böyle acayip insanlar yaşarmış. Bunların kafaları göğüslerindeymiş.

Markopolo'ya göre Bingale (Bengal) körfezindeki Andaman Adaları'nda kafaları köpeğe benzeyen adamlar yaşarmış.

Marco Polo zamanında Çin hükümdarının yolculuk etme biçimi

lerdi. Cenevizliler Venediklilerin elinden bu üstünlüğü almak isterlerdi.

İşte o zamanlar Venedik'in tanınmış ailelerinden olan Pololardan biri, Marco Polo, 1271'de babası ve amcasının refakatinde uzun bir yolculuğa çıkmıştı. Bu, babası Niccolò Polove amcası ile, Marco Polo'nun ikinci seyahatleriydi. Bunlar daha önce Çin'e kadar gitmişler, hükümdar Kubilay Han'ın huzuruna çıkmışlardı. Kubilay, Cengiz'in torunuydu. Papaya bir mektup yollamak ve ondan Hıristiyanlığı talim etmek üzere Çin'e birkaç papaz göndermesini rica etmek istiyordu. Kubilay, bu iki Venedikli tüccarın memleketlerine dönüşlerini fırsat bilmiş, papaya yazdığı mektubu onlarla göndermişti. Niccolò Polo papanın cevabını götürmek ve onun emriyle refakatine giren iki papazın yolculuğunu kolaylaştırmak üzere Çin'e yapmak istediği ikinci yolculukta, kardeşinden başka, o sıralarda 15-16 yaşlarında olan Marco Polo'yu da yanına almıştı.

Kubilay, o zaman Asya'daki en büyük imparatorluklardan birinin başında bulunuyordu: Tataristan, Türkistan, Tibet, Çinhindi ve Çin onun idaresindeydi. Kubilay yaz mevsiminde yılın

Marco Polo'nun Sumatra'da gördükleri

Marco Polo'nun yazdıklarına göre, Hindistan'da iki ada varmış. Bunun birisinin ahalisi kadın, diğerininki erkekmiş. Erkekler her yılın mart ayında kadın adasına geçerler, üç ay kalırlarmış.

Marco Polo Çin hükümdarı Kubilay'ın huzuruna çıkıyor.

birkaç ayını, yeni kurduğu Hanbalık (bugünkü Pekin) şehrinde geçirirdi. Han, Çin'in zamanının en ileri ilim ve irfan merkezi hâline gelmesi için çalışıyordu. Bütün Uygur bilginlerini, bilim adamlarını, matematikçilerini hep orada toplamıştı.

Her sene geniş ülkesinin uzak köşelerine heyetler gönderir, halkın içinde bulunduğu vaziyeti öğrenmek isterdi. Çekirge istilâsı, kıtlık, nehirlerin taşması veya kasırgalar gibi herhangi bir felâket yüzünden sefalete düşmüş olanların bir sonraki sene vergilerini affeder, fakir halka dağıtılmak üzere zahire (yardım) yollardı.

Kubilay'ın Hanbalık'ta etrafı yüksek duvarlarla çevrilmiş çok

Marco Polo'nun seyahatnamesindeki resimlerden biri: İnsan kafalı ceylanlar

Marco Polo'nun anlattığı, yanan taşlar

mükellef bir sarayı vardı. Hükümdar Venediklileri bu sarayda kabul etmişti. Genç Marco Polo hükümdarın nazarı dikkatini celbetmişti. Onu yanında alıkoymuş, hizmetine almış, mühim ve çok nazik vazifelerle memleketin muhtelif yerlerine göndermişti. Marco Polo bu büyük hanlığın muhtelif kısımlarında konuşulan dilleri az zamanda öğrenmişti. Han'ın müşaviri ve yardımcısı sıfatıyla Asya'nın en ücra yerlerine kolayca sokulabilen Marco Polo birçok harikalar görmüştü.

Sonradan neşrettiği seyahatnamesinde, bu ziyaretlerinden birinde gördüklerini şöyle anlatır:

"Gürcistan'ın kuzeybatısında bir memlekete vardım. Orada garip bir hâdiseye şahit oldum. Burada büyük bir kaynaktan bir yağ çıkıyordu. Fakat bu yağ yenir gibi bir şey değildi. Bu yağ, yakmaya yarıyordu. Oranın halkı pek uzaklardan geliyor, bu yağdan alıp aydınlatma ve ısınma için yakmak üzere evlerine kovalar dolusu götürüyordu."

İşte o asırlarda Avrupa'da kimsenin inanmadığı vakalardan biri de buydu. Bu petrol hikâyesine Orta Çağ Avrupasının en akıllı âlimleri bile martaval demişlerdi.

* * *

*Seyahatname*sinin diğer bir yerinde Marco Polo, Hanbalık civarındaki dağlardan halkın topladığı siyah taşlardan bahsediyor ve bunların nasıl yakıldığını, hararetlerini uzun zaman nasıl muhafaza ettiklerini anlatıyordu. Sekizinci asrın bu Avrupalı genci Çinlilerin yüzlerce senelerden beri bildikleri maden kömürü karşısında hayretler içinde kalmıştı. Bu petrol ve kömür hikâyeleri gibi, Marco Polo'nun anlattığı diğer inanılmaz vakalar içinde daha birçoklarının Asya çöllerinde daha hakikî olduğuna şüphe yoktur.

Marco Polo bir çölden geçerken garip garip sesler işitildiğinden bahseder. Asya çöllerinde daha sonraları seyahat etmiş olan âlimlerin ifadesine göre bunda da bir yanlışlık yoktur. Çöllerde garip yankılanma hâdiseleri vuku bulduğunu modern kâşifler de kabul ediyorlar. Lop çölünde uyuyup kalan veya kervandan ayrılan yolcuların kulaklarına sesler fısıldanırmış, kervan halkının ayak seslerini ve hayvanların boynundaki çıngırak çalınmalarını duyar gibi olan yolcular bu aksi sese inanır da gece karanlığında bu seslerin geldiği taraflara doğru giderse çölde yollarını kaybederlermiş.

Marco Polo uzun bir yolculuktan sonra Venedik'teki evine dönüyor.

* * *

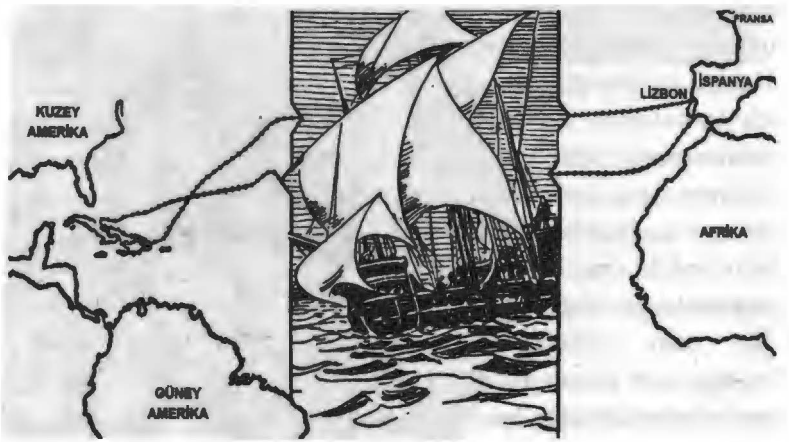
Marco Polo, kendisinin görmediği ve başkalarından işittiği şeyleri de seyahatnamesine ilâve etmiştir. Zümrüdüanka kuşu bunlardan biridir. Markopolo der ki:

"Bu koca kuş o kadar kuvvetlidir ki bir fili yakalayınca havaya kaldırır, sonra hayvanı yüksekten yere atar, paramparça ettikten sonra kendi de yere inerek avını rahat rahat yer."

Kitabına ilâve ettirdiği resimler de çok gariptir. Güya "Angamanan" ismindeki bir adada yaşayan, köpek kafalı insanlar varmış. Bu ada Bengal körfezindeki Andaman takımadalarından biri olmalıdır.

KRİSTOF KOLOMB
(CHRISTOPHER COLUMBUS)

Amerika'nın Keşfi

Kolomb, 1451'de Cenova'da doğdu. Babası fakir bir yün örücüsüydü. Latince, matematik ve astronomi öğrenmişti. Harita çizmeye büyük bir merakı ve yeteneği vardı. Boş zamanlarını deniz kıyısında geçirir, bu işlek limana gelip giden gemilere içini çekerek bakar, gemicilerin yanına sokulur, onların uzak memleketler üzerine anlattıkları acayip hikâyeleri, bir kelimesini bile kaçırmadan dinlerdi. Nihayet bu hevesini yenememiş, çok gençken gemici olmuştu.

Kolomb'un ilk gezileri üzerine bildiklerimiz pek az. Yalnız bu gezilerden birinde, 1477'ye doğru, kuzeye, İzlanda'ya gitmiş olduğunu söylerler. Burada bir düşünce akla gelebilir: Acaba Kolomb İzlanda'dayken Amerika'dan, daha doğrusu şimdi bu ismi verdiğimiz bu kıtadan konuşulduğunu duydu mu? Çünkü Kolomb doğmadan dört buçuk asır önce Vikingler Amerika kıyılarına varmışlardı. Bu eski serüven ağızdan ağıza geçe geçe İzlandalılar arasında bir masal olarak kalmıştı. Kolomb'un bu hikâyeleri

işitmiş olmasının imkânı var.

Bugün bizler, o zamanın insanlarının Atlas Okyanusu'nun öte tarafında bir kara bulunduğunu nasıl anlamadıklarına şaşarız. Hâlbuki o devirde bunu bilen yoktu. Herkes İngiltere adalarını karaların batı tarafındaki en uzak ucu sanıyordu. Bir Avrupa'yı bilirlerdi bir de Asya'yı... Afrika'ya gelince, oranın da garp (batı) kıyılarında Portekizliler bin zahmetle biraz ilerleyebilmişlerdi. O zamanın insanları, Fas'ın güneyinde bulunan Bojador Burnu'ndaki kayaların, insanlar daha ileri gidemesinler diye Tanrı tarafından konulmuş bir işaret olduğunu düşünüyorlardı. "Bu burnun ötesine geçmeye kalkışanları güneşin alevleri yutar," derlerdi.

Kristof Kolomb'un, ölümünden 20 yıl sonra, Sebastiano del Piombo tarafından yapılan portresi, 1519

Kristof Kolomb İspanya Kraliçesi I. Isabella'nın huzurunda, keşfedeceği yerlerin genel valiliği iznini alıyor. (1850 yılında yapılmış bir litografi)

Kristof Kolomb'un projeleri Salamanca'da âlimler meclisinde reddedilmişti. (Emanuel Leutze, 1841)

Bartolomeu Dias bu korkunç masallara kulak asmamış, tehlikeye atılmış, Ümit Burnu'na kadar gitmişti. Onun dönüşünü Lizbon'da kutlayanlar arasında Kolomb da vardı. Çünkü Kolomb bu tarihlerde Portekiz'in başkentinde yaşıyordu. Evlenmişti de. Kayınbabası gemici Henry'nin emrinde Afrika gezilerine karışmış bir gemiciydi. Kolomb ondan kalma haritalara saatlerce bakar ve aklına birçok şey gelirdi. Düşündükçe şu koca denizin ötesinde bir kara olmalı kararına varırdı. Bunu eski kitaplarda da görmüştü. Kimse inanmıyordu ama dünya herhâlde yuvarlak olmalıydı. Gittikçe buna kanaati artıyordu. Fakat Kolomb dünyayı olduğundan daha küçük sanıyordu. Bunun içindir ki Asya'nın doğu kıyılarının Avrupa'nın batı tarafına çok yakın

Kolomb ve oğlu Rábida Manastırında (Eugène Delacroix, 1838)

Rahibin takdim ettiği Kolomb'u dinlediler.

bir yerde olduğunu düşünüyordu. Eğer hâl böyle ise ne diye Portekizliler Hindistan'a ve Çin'e gidecek bir yol bulmak için sürekli doğuya doğru gitmeye uğraşıyorlar ve Afrika'nın etrafından dolaşmak için bin türlü sıkıntıya giriyorlardı? Oysa Asya bu engin denizin öte ucundaydı. Ah... Şu denizi aşacak bir gemisi olsaydı, o ne yapacağını biliyordu. Hem bu taraflarda bir kara olduğunu gösteren birçok işaret de vardı. Karalardan biraz uzaklaşmayı göze alan bazı gemiciler tuhaf şekillerde oyulmuş odun parçalarına, Avrupa'da hiç görülmemiş birtakım kütüklere rastlamamışlar mıydı? İçlerinde o zamana kadar gördükleri insanlara benzemeyen geniş suratlı adamların cesetleriyle karşılaşanlar bile olmuştu.

Nihayet Kolomb bir çaresini buldu, Portekiz Kralı'nın yanına çıktı ve ona bütün bunları anlattı. Kral bu işi konuşsunlar diye memleketin bilginlerini topladı. Onlar Kolomb'un dediklerine güldüler, bunu bir budalalık saydılar. Yalnız içlerinden biri Kralın kulağına "Kolomb'un istediği paraları ne diye verelim? Siz onu oyalayın... Bu sırada hemen her bir donanıma çıkaralım, söylediği gibi Asya kıyıları yakında ise kolayca buluruz," diye fısıldadı. Dedikleri gibi yaptılar ama Kralın gönderdiği korkak gemiciler Yeşil Burun Adaları'ndan (Cabo Verde)

Kraliçe Isabella ile Kral Ferdinand

Kraliçe, seyahatin masrafını ödeyebilmek için mücevherlerini satmıştı.
(Emanuel Leutze, 1843)

biraz açılınca, daha fazla ilerlemeyi göze alamadılar ve geri döndüler. "Öyle şiddetli akıntılar var ki hiçbir gemi oradan geçemez, hem oralarda hava çok sıcak, nefes alınacak gibi değil..." diyorlar ve buna birçok yalanlar da katıyorlardı.

Kristof Kolomb, kralın bu oyunbozanlığını duyunca fena hâlde canı sıkıldı. Karısı da ölmüştü. Oğlunu yanına aldı ve Portekiz'i bırakarak İspanya'ya geçti. Parası yoktu... Üstü başı darmadağındı. Senelerce bir sarayın kapısından öbür sarayın kapısına koştu, bir dilenci gibi avuç açtı, yalvardı. Kimi yerde onu bir budala yerine aldılar, kimi yerde "Bu adam çıldırmış, tımarhaneye tıkmalı," dediler.

Nihayet 1492 senesi başlarında bir gece yorgun ve aç bir hâlde La Rábida Manastırı'nın kapısını çalmıştı. Oradaki papazlar Kolomb'un hâline acıdılar, içeri aldılar, yiyecek ve giyecek verdiler. Lakırdı arasında Kolomb kim olduğunu anlattı, başından geçenleri söyledi. Papazlar onun adi bir dilenci olmadığını gördüler. Bu manastırın başpapazı vaktiyle İspanya Kraliçesi Isabella'nın

Kristof Kolomb'un gemisi Santa Maria*'nın bir kopyası (ABD, 1893)*

günahlarını çıkartmıştı, bu nedenle kraliçeyle tanışıyorlardı. Başpapaz Kolomb'a yardım etmek istedi. Ona, "Sen burada birkaç gün misafir ol, ben kraliçeden seni desteklemesini isteyeyim. O iyi kalpli bir kadındır, sana da iyilik etmek ister. Hem akıllı da olduğu için, Portekizlilere inat, Hindistan'a daha kısa bir yol bulma fırsatını kaçırmak istemez," dedi.

Kolomb'un istediği olmuştu. 3 Ağustos 1492'de İspanya'nın güneyindeki Palos limanında

Kristof Kolomb pusula yardımıyla engin denizde yol buluyordu.

hazırlanan üç gemiyle yola çıktı. Bunlar bugünkü balıkçı gemileri kadar küçük gemilerdi. Üç gemideki tayfaların toplamı 88 kişiydi. Fakat Kolomb bunları bir araya getirinceye kadar ne sıkıntılar çekmişti... Kimse onunla beraber bu yolculuğa çıkmak istemiyordu. Nihayet tayfayı hapishanelerden toplamıştı. Hepsi cani, hırsız, başıboş adamlardı... Ömürlerini zindanlarda çürütmektense bu tehlikeli serüven daha ehven (az zararlı) diye bu gemilere binmeyi kabul etmişlerdi.

Kolomb, önce Kanarya Adaları'na uğradı. Orada gemilerinin eksiklerini tamamladıktan sonra engin denizlere açıldı. O zamana kadar kimse bu yürekliliği göstermemişti. Bu denizi dünyanın ucu bilirlerdi. Bunun nihayetine gitmek, boşluk içinde kaybolmak demekti. Rüzgâr da hiç durmadan doğudan esiyor ve ge-

Kristof Kolomb Haiti adasındaki yerlilerin arasında

Kristof Kolomb birinci seyahatinden dönüşte Kraliçe Isabella huzurunda

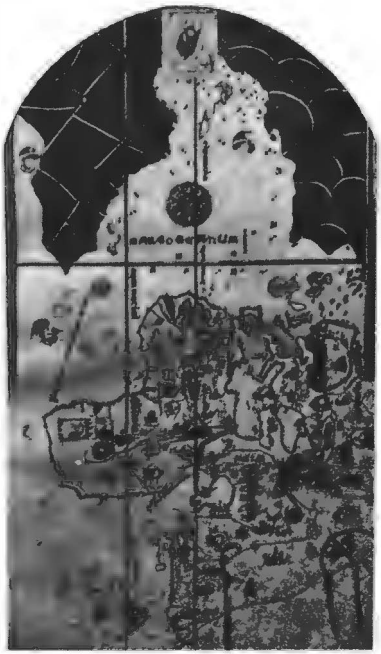
mileri İspanya'dan uzaklaştırıyordu. Geri dönebilme umutları kalmıyordu. Bu yolculuğun sonu gelmeyeceğini düşünmeye başlayan tayfalar "Ne diye bu deliye uyduk," diye dizlerini dövüyorlardı. Geceleri kamaralarda gizlice konuşuyorlardı. Kolomb'u yakalayıp gecenin karanlığında denize atmayı bile planladılar. Kaptanın bir kazaya kurban gitmediğini kim ispat edebilecekti ki?

Kolomb, gecenin karanlığında bir ışık görmüştü.

Kolomb bu korkunç ve hiçbir çekinmez kalın kafalı, inatçı insanlarla her gün uğraşıyordu. Bazen onlara nasihatler ediyor, gidecekleri yerde zengin olacaklarına dair vaatlerde bulunuyor, bazen hiddetlenerek onları korkutuyordu. Geminin rota defterine günü gününe yazılması âdet olan rakamları bile bile değiştiriyor, tayfalarına İspanya'dan uzaklaşmadıklarını

göstermek istiyordu. Günler geçtikçe tayfaların isyanı da büyüyordu. Nihayet Kolomb onlara bir söz vermeye mecbur oldu. Üç güne kadar karayı görmezlerse geri döneceklerdi.

XVI. yüzyılda çizilmiş bir dünya haritası

Fakat bu müddet içinde karanın uzak olmadığını gösteren birtakım işaretler görmüştü. Karadan çok uzaklaşmayan kuşlar geminin etrafında dolaşmaya başlamışlardı. İnsan eliyle kesildikleri belli olan odun parçaları, ağaç kütükleri denizde yüzüyordu. Kolomb o gece nöbetçilere çok dikkat etmelerini tembihledi, kendi de güvertededen ayrılmadı. Akşamın son saatlerinde karanlıklar içinde bir şeyler görmeye çalışırken uzakta küçük bir ışık parıldar gibi oldu. Bu ışık ara sıra görünüyor, sonra kayboluyordu. Bu dalgalar arasında inip çıkan bir sandal içindeki insanların yaktıkları bir meşale miydi? Sakın karadakilerin yakmış oldukları bir ateş olmasın? Dalgalar, yükselip alçaldıkça bu ışığı zaman zaman gözden saklayabilirdi.

Kolomb, ikinci yolculuğundan büyük bir üzüntü içinde dönüyordu. Onu zincire vurmuşlardı.

Ertesi gün, 1492 senesinin 12 Ekim sabahında bütün şüpheler dağılmıştı. Gemilerden: "Kara!... Kara!..." haykırışmaları çınlıyor, sevinç topları atılıyordu. Kolomb Asya'nın doğusunda Japon adalarından birine vardığını sanarak

Denizde yüzen bir dal gördüler.

karaya adım atıyordu. Hâlbuki yeni bir dünya bulunmuştu.

Kristof Kolomb ve arkadaşları ayak bastıkları karayı Kastilya Kralı namına büyük merasimle işgal ederlerken adanın yerlileri sessizce yaklaşmışlar ve denizde yüzen bu kanatlı saraylardan inen süslü insanların yaptıkları şeyleri merakla seyre dalmışlardı. Bu yerlilerin burun deliklerinde altın parçalarından yapılmış süsler vardı. Avrupalıların gözleri de bu altınlardan ayrılmıyordu. Yerliler bir cam parçası, bir iki boncuk ve kâse kırığı mukabilinde (karşılığında) bu altınları onlara vermişlerdi. İspanyollar ve başlarındaki Kolomb: "Yerliler bu altınları nereden bulmuşlar, bunu öğrenmeliyiz..." diye düşünüyorlardı. Kolomb Asya'nın doğusunda Marco Polo'nun mevcudiyetinden bahsettiği Cipangu Adaları'nı bulduklarını zannediyor, "Bir de bu adam için yalancı derler, ne iftiradır bu," diyordu.

Kristof Kolomb bu adalarda aylarca dolaştı, nihayet bugün Haiti denilen adaya yerleşmek istedi. Gemilerinden birini, *Pinta*'yı, kumandanı Pinzón alıp kaçırmış, amiral gemisi olan *Santa Maria* batmış, yalnızca gemilerin en ufağı olan *Nina* kalmıştı. Kolomb, İspanya'ya dönmek ve bir sömürge kurmak için lâzım olan hazırlıkları yapıp tekrar buraya geri dönmek istiyordu. Fakat bütün bu insanları *Nina*'ya sığdırmaya imkân yoktu. Bu nedenle, "Hispanyola" adını verdiği bu adanın kıyısında bir kale inşa ederek adamlarından bir kısmını bir senelik yiyecekle orada bırakmış ve "Ben gelinceye kadar buradan bir yere kımıldamayın!" diye sıkı sıkı tembih etmişti. Kolomb'un birinci seyahatinden dönüşü pek parlak olmuştu. Kral ve Kraliçe Barselona'daydılar. Kolomb, Palos limanından oraya kadar büyük bir alay ile gitti ve

keşfettiği diyarlardan getirdiği garip hayvanları, bitkileri, köle ve esirleri kral ve kraliçeye takdim etti.

* * *

Kolomb, Avrupa'nın batısındaki okyanusun öbür ucuna tek bir seyahat ile kalmadı. Dört yolculuk daha yaptı. Fakat talihi aksine dönmüştü. Düşmanları onun aleyhinde planlar hazırladılar, hatta bir defa dönüşünde kralın emriyle, ayaklarına zincir bile vurdular. Bütün servetini kaybetmiş ve yeni bir dünya bulduğunun bile farkında olmadan sefalet içinde öldü.

Kristof Kolomb, adayı Kastilya Krallığı namına büyük bir merasimle işgal ederken yerliler bunu hayretle izliyordu.
Kolomb'un Yeni Dünya kıyılarına ilk inişi (Dióscoro Puebla, 1862)

VASCO NÚÑEZ DE BALBOA

Büyük Okyanusa İlk Defa Açılan Avrupalı

Madrid'deki Balboa heykeli
(Enrique Pérez Comendador, 1954)

Kristof Kolomb'dan sonra yeni bulunan kıtaya doğru Avrupa'nın batısından birçok kâşif yola çıkmıştı. Bunlardan biri olan Vasco Núñez de Balboa 25 Eylül 1513'de Darien Kıstağı'nın öbür ucunda Büyük Okyanus kıyısına varmıştı. Bu önemli bir olaydı. Daha önce hiçbir Avrupalı bu denizi görmemişti. Bu sebeple Vasco Núñez de Balboa bu engin denizi görünce şaşırıp kalmış, yere diz çökerek bu nimeti kendisine bahşettiği için Tanrıya şükretmişti.

Balboa, Orta Amerika'nın doğu kıyısına geldiği vakit oradaki yerlilerden, bu karaların batısında büyük bir deniz uzandığını öğrenmiş ve kıstağı geçerek bu denize varmıştı. Kıstak 50 kilometre genişliğinde olmakla beraber içinden geçilmesi kolay bir yer değildi. Yer dağlıktı ve sık ormanlarla kaplıydı. O tarihlerde yeni yeni arazi keşfine çıkan İspanyolların kötü bir âdeti vardı. Kimseye bir zararı dokunmayan ve silahları olmayan yerlileri vahşi ve zararlı hayvanlarmış gibi avlayıp öldürürler, neleri varsa ellerinden alırlardı. Balboa da bunlar gibiydi. Bu nedenle önüne

Vasco Núñez de Balboa, 18. yy gravürü

çıkan yerlilere karşı çok şiddetli davranıyor, onların üzerine azgın köpekler gibi saldırıyordu.

Bu kadar gaddar olan İspanyollar aynı zamanda çok dindardılar. Bu deniz kıyısına varan Balboa'nın ilk işi, arkadaşlarını toplamak ve bir ağızdan ilâhîler okuyarak Tanrıya dua etmek olmuştu. Balboa, gördükleri suyun deniz olduğuna kanaat getirmek için kıyıda diz çökmüş ve bu sudan içtiği gibi arkadaşlarına da tattırmıştı. Balboa, bu denize İspanya Kralı namına sahip çıkıyor ve yanında getirdiği bir notere bir mazbata (tutanak) yazdırarak yanındakilerin hepsine imzalatıyordu.

Vasco Núñez de Balboa 1475'de İspanya'da Badajoz civarında bir şatoda doğmuştu. Balboa kendisine kalan serveti hovardalıklarda bitirmiş ve daha birçok münasebetsiz hareketlerde bulunmuş, hâsılı artık İspanya'da tutunamayacak hâle gelmiş, ne kadar parası varsa alarak şimdi Haiti (o devirlerde Hispanyola) denilen adaya yerleşmişti. Fakat orada da kısa zaman içinde kumarda, zevk ve eğlencede paralarını bitirdi, alacaklılarının elinden nasıl kurtulabileceğini düşünüp durmaya başladı. Limanda bir sefere çıkmak üzere hazırlanan bir gemi vardı. Balboa bu gemiye yüklenecek bir fıçının içinde saklamış ve gemi denize açıldıktan iki gün sonra ortaya çıkmıştı.

Balboa yeni valiyi karşılıyor.

Geminin kaptanı Enciso bu firarîyi görünce fena hâlde canı sıkılmıştı. Çünkü o tarihlerde İspanyol sömürgelerinde geçerli bir kanun gereğince bir borçlunun adadan kaçmasını kolaylaştıran kaptanlar suç ortağı sayılıyor ve borcun bir kısmı onun sırtına yükleniyordu. Bu nedenle kaptan, bu serseriyi ilk rastlayacakları ıssız bir adaya bırakarak bu dertten kurtulmaya karar vermişti. Fakat bu delikanlı gibi her şeyi göze alan atak bir gençten çok istifade edilebileceğini düşünerek bu kararından vazgeçmişti.

Balboa, Amerika'nın ilk sömürgelerini kuruyor: *Balboa ve arkadaşları Orta Amerika'nın sık ormanlarında yerlileri kovmaya çalışarak oralara yerleşmek için uğraştılar ve ilk Amerika sömürgelerini kurdular.*

Balboa bir fıçıya saklanarak gemiye giriyor.

Birkaç gün sonra fırtınalı bir havada gemi kayalara çarpmış, parçalanmış, içindekilerden pek azı canlarını kurtarabilmişlerdi. Ne yiyecek ne de mühimmat, gemiden hiçbir şey çıkaramamışlardı. Aç ve sırılsıklam kıyı boyunda titreşen bu yabancılara yerli kabileler zehirli oklarını yağdırarak saldırmışlardı. Balboa da kurtulanlar arasındaydı. Balboa, batıda zengin bir memleket, yabancılara karşı mülayim davranan bir halk ve büyük şehirler bulunduğunu vaktiyle duymuş olduğunu anlatarak arkadaşlarını, bugün Darien adı verilen kıstağın öbür ucuna geçmeye teşvik ediyordu.

Fakat Balboa'nın başına gelecek daha büyük dertler vardı. Geminin kazaya uğradığı kıyı, Kaptan Ensico'nun bir İspanyol sömürgesi kurmak üzere gönderildiği yer değildi. Buralara Nicusea isminde başka bir kumandan gönderilmişti. Adamlarından bir kısmı Nicusea'ya düşman olmuşlardı. Bundan dolayı da Balboa'nın gelişinden memnun oldular. Bu sırada Balboa zengin bir yerli şehrini ele geçirmiş ve oraya Santa María la Antigua del Darién ismini vermişti. Nicusea ise Hispanyola'dan iki imdat gemisi almıştı. Bununla beraber iki kumandan içlerinden birinin seçilmesi işini halkın oyuna bırakmak üzere anlaştılar. Bu oy Balboa'nın lehinde çıkmıştı. Halk, azlettikleri valiyi kendisine sadık kalan on altı kişi ile çürük bir gemiye bindirerek o kıyılardan kovmaya kalkıştıkları vakit Balboa işe karışmak istememiş, böylece zavallı Nicusea ve arkadaşları boğulmuş gitmişlerdi. Balboa, fıçı içinde Hispanyola'dan kaçışı üzerinden daha bir sene geçmeden, Amerika'da büyük bir araziye sahip oluyordu.

Balboa yerlilerden, istiridyeler içinde bulunan incileri topluyor.

İspanyollar bu arazide içerilere doğru ilerledikçe, yerlilerin elinde pek çok altın bularak çalmaya başlamışlardı. Yerliler, İspanyolların altına karşı gösterdikleri ilgiye bir mana veremiyorlardı. Bir yerli pren, Balboa'ya: "Bu kıstağın ötesinde bir deniz var, onun kıyılarındaki bir memlekette bu altınlardan istediğiniz kadar bulabilirsiniz," Demişti. Bunu duyunca Balboa, bu memleketin, o yüzyıllarda zenginliği Avrupa'da dillere destan olan Hindistan olabileceğine hükmetmişti. Yerli prens,

sözüne devam etti: "Bu memleket ahalisinin, sizinkilerden biraz küçük gemileri var ama öyle gemileri ki direkleri altın kaplı ve yelkenleri ipek kumaştan yapılmıştır, bu adamlar altın tabaklar içinde yemek yiyorlar."

Bu sırada İspanya Kralı, Balboa hakkında birçok şikâyet almış, bu şikâyetlerin doğruluğunu tespit etmek üzere yeni sömürgeye vali göndermişti. Yeni vali şikâyetleri dinlemiş, 'Balboa'yı kabahatli bulmuştu.

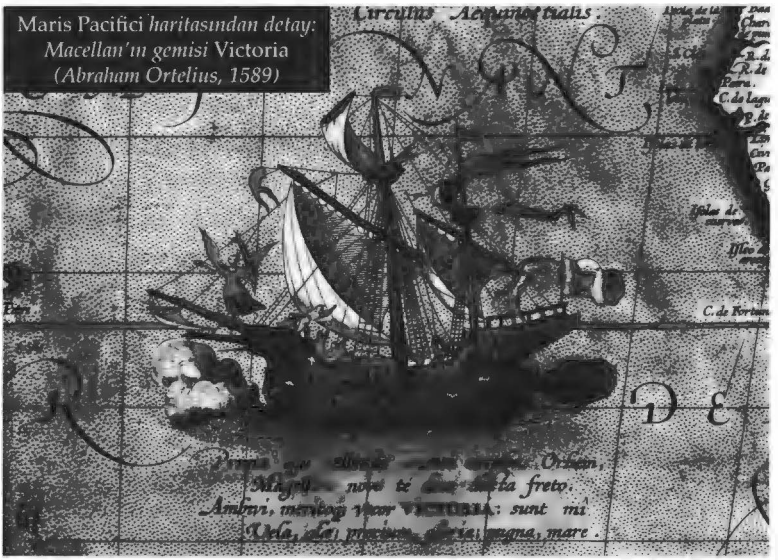
Balboa yakalanıp sokak sokak dolaştırıldı. Önde bir münadi (tellal): "Ey ahali! Bu adam bu memleketi kendi keyfine göre idare ettiği için ölüme mahkûm oldu!" diye bağırdı. Balboa'nın kafası satırla kesilmişti. Balboa'nın kabahati eline geçen altınları ve incileri İspanya Kralına göndereceği yerde kendisi için saklaması ve şuna buna kaptırmış olmasıydı.

Balboa Büyük Okyanus kıyısına vardı,
"Buraları İspanyol Kralı namına alıyorum!" diye bağırdı.

FERDINAND MACELLAN
(FERNÃO DE MAGALHÃES)

İlk Devriâlem

Maris Pacifici *haritasından detay: Macellan'ın gemisi* Victoria *(Abraham Ortelius, 1589)*

1519 senesi Ağustosunun 10'uncu günü İspanya'nın güneyindeki Sevilla'dan beş küçük yelkenli yola çıkıyordu. En büyükleri 125 ton, en küçükleri 75 ton olan bu filonun başında, zamanın çok değerli bir gemicisi bulunuyordu. İsmi hiçbir vakit unutulmıyacak olan bu gemici Ferdinand Macellan'dı (1480-1521). Macellan, yeni bulunan kıtanın etrafını dolaşarak batı yolu ile doğuya varmak ve Kristof Kolomb'un tamamlayamadığı işi başarmak istiyordu.

O devirlerde Avrupa batı devletleri içinde denizcilikte en ileride olanlar Portekizlilerle İspanyollardı. Yeni diyarları ya Portekizliler ya da İspanyollar keşfediyordu. Bu yüzden bu iki memleket arasında kavga eksik olmuyordu. Nihayet papa, iki hükûmetin arasını bulmak istemiş ve bir ferman çıkararak Azor Adaları'nın batı tarafında, 370 fersah ileride, dünyanın kuzey

Macellan

ucundan güney ucuna çizilecek bir çizginin doğu tarafında kalan yerlerin Portekizlilere, batı tarafında kalanların keşfinin İspanyollara bırakılmasını uygun görmüştü. Böylece, Kolomb'un bulduğu yeni kıta İspanya'ya, Hindistan'la doğudaki diğer adalar Portekiz'e kalıyordu.

Portekizliler sürekli doğuya doğru gemiler gönderiyorlardı. Bilinmeyen yerlere yapılan serüvenler, o zamanın gençlerini çok heveslendiren, şerefli bir işti. Arkada kalanlar gidenleri kıskanırlardı. Macellan da Portekizliydi ve gençliğinde bu hislere sahipti. Nihayet 24 yaşındayken bir Portekiz filosuna gönüllü yazılarak Hint sularına gidebilmiş ve yedi sene bu uzak denizlerde seyahat etmişti.

Bahar Adaları da denilen Maluku Adaları'nın zenginliğini bu seferlerinde işitmişti. Memleketine döndükten sonra bu adalara gitmek için krala yaptığı tekliflere yüz verilmediğini görünce o da Kolomb gibi İspanya Kralına başvurmuştu. Bu adaların İspanya'ya bırakılan tarafta olduğunu ileri sürüyordu. Fakat doğuya doğru gidemezlerdi, bu hakkı papa Portekiz'e vermişti. O hâlde İspanya'ya düşen tarafa, batıdan gitmekten başka çare kalmıyordu. İspanya Kralı V. Karl (Şarlken)'e bu teklif hoş göründü ama arkasından ne çıkacağı pek belli olmayan böyle karanlık bir serüven için fazla açılmak istemedi. Nerede kötü, eski gemiler varsa onları Macellan'ın emrine verdi. O da mecburen bu gemilerle yola çıktı.

Gemide isyan: *Macellan, Cartagena'yı yakalamış ve tutukluyor.*

O zamanın insanları denizlerde korkunç canavarlar yaşadığını sanırlar, deniz kızlarına, deniz perilerine inanırlardı. Macellan'ın beş

Macellan birkaç saat içinde isyanı bastırmıştı.

küçük gemisinde toplam 250'yi bulan tayfası işte böyle şeylere inanan, bilgisiz kimselerdi.

Kaptanlar arasında, yıldızlara bakarak gemilerinin talihini bulmaya çalışanlar bile vardı. Magellan yola çıktıktan sonra yanındakilerden bir kısmının kendisine düşman olduklarını fark etmişti. İspanyollardan birçoğu bir Portekizlinin kumandası altına girmiş olmayı onurlarına yediremiyorlardı. Hatta yanındaki gemilerden birini kumanda eden Juan de Cartagena emirlerini dinlememek, dik başlık etmek istemişti. Macellan onu gemisine çağırarak bütün tayfa önünde azarladı. "Bu dakikadan başlayarak benim esirimsin..." dedi. Ayaklarına pranga vurdurdu. Sonra ona acıyarak bazı şartlar altında serbest bıraktı ama o geminin kumandasını başkasına verdi.

Gemiler, üç ay kadar sonra yeni dünyanın kıyılarına vardılar ve güneye doğru kıyıdan ilerlemeye başladılar. Macellan her nehir ağzına rastladıkça, buranın batıya çıkan bir yol olup olmadığını öğrenmek için içeriye giriyor ve biraz ilerledikten sonra tatlı su olduğunu anlayınca geri dönerek yine kıyıdan ilerlemeye devam ediyordu. Güneye doğru ilerledikçe havalar

Tayfadaki otuz kadar âsi, Macellan'ın gemisi olan San Ontario*'ya çıktılar, kılıçlarını çekerek kaptanın kamarasına saldırdılar. Kaptan uyanıp silahına sarılınca hepsi kaçtı.*

soğumuş, fırtınalar artmış, kış mevsimi de bütün şiddetiyle baş göstermişti.

Boğazda yollarını arıyorlar.

Hastalananlar, ölenler oluyordu. Nihayet St. Julian's koyunda gemileri demirlediler. Kışı burada geçireceklerdi. Macellan, gemilerdeki erzakı idareli harcamaya karar vermişti. Tayfalar bundan hoşlanmadılar. "Tam yiyecek isteriz... Yoksa geri döneriz..." diye ayaklandılar. Birçokları da "Artık yeter, evlerimize dönmek istiyoruz..." diyorlardı. Bu kıyaların Güney Kutbuna kadar böyle uzanmadığını kim biliyordu? O hâlde boş yere uğraşmış olmayacaklar mıydı? Sonunda türlü sıkıntılar içinde ölecek olduktan sonra, altın bulsalar ne olacaktı? Başkalarının şimdiye kadar gelmemiş oldukları yerlere varmışlardı. Daha ne istiyorlardı? Fakat Macellan istifini bozmadı. Onlara öğüt verdi. Her sıkıntıya karşı koymak gerektiğini anlattı. Şimdi kıştı, hava şartları kötüydü, ama neredeyse bahar gelecek, o vakit yolcu-

Ateş adası yerlileri İspanyol gemilerine, ellerindeki meşaleleri fırlatarak saldırıyorlardı. Gemiden top atışlarıyla karşılık verilince kaçmaya başladılar.

Macellan'ın arkadaşları Maluku Adaları'na doğudan gelmişlerdi ve batıdan gelen diğer kâşiflerle karşılaşmışlardı.

luk kolay olacaktı. Ölmek var, dönmek yoktu. Macellan'ın bu sözleri tayfalar üzerinde tesirini göstermişti. Fakat o gece, Cartagena ile birkaç arkadaşı gemilerden üçünü ele geçirdiler. Ertesi sabah Macellan bunun farkına varınca çok şiddetli davrandı. Aldığı sağlam tedbirlerle isyanı yatıştırdı. Cartagena ile elebaşılarından birkaçını karaya çıkardı. Bunlar orada, Patagonyalılar arasında yaşayabilirlerse yaşarlardı.

Ertesi gün gemiler oradan uzaklaştılar. Bu adamlara ne olduğunu bir daha kimse öğrenemedi.

* * *

Macellan gittikçe güneye iniyor, fakat kıyıların hâli değişmiyordu. Bir fırtınada gemilerden birini, içindeki adamları ve erzakıyla kaybetmişti. Nihayet 21 Ekim 1520'de gemiler geniş bir boğaza girdiler. Herkes umut ve sevinç içindeydi. Burası bugün, hiçbir şeyden yılmayan bu adamın ismini taşıyan boğazdı: Macellan Boğazı.

Güneyde uzanan kara parçasında birtakım ışıklar parıldıyordu. Bunlara bakarak, Magellan oraya Ateş Toprakları (Tierra del Fuego) ismini verdi. Macellan'ın küçük gemileri bu girintili çıkıntılı boğazın öbür ucuna ancak yirmi iki günde varabildiler. Yalnız, gemilerden birinin kaptanı gece karanlığında bir şey sezdirmeden geri dönmüştü. Bu gemi erzak yüklü olduğu için bu kaçış Macellan'ın canını çok sıkmıştı. Bunu görünce tayfalar arasında

Macellan, kendisine iyilik ettiği için bir kabile reisine yardım etmek istedi, onun düşmanlarına karşı koymak üzere harekete geçti. 1521 yılının 27 Nisan günü yerliler tarafından yaralanarak öldü.

yeniden sızlanmalar başlamıştı. "İşte boğazı bulduk ya... Artık geri dönelim... Yeniden hazırlanır, gelir, yolumuza koyuluruz," diyorlardı. Magellan yine başını eğmedi. "Hayır, yolumuza devam edeceğiz. Yiyeceğimiz kalmazsa şu direklerin kenarlarındaki meşinleri kemirir, yine ilerleriz!" diye bağırdı. Artık, Macellan'ın gemileri Büyük Okyanus'ta, sakin bir denizde ilerliyorlardı. Fakat boğazdan çıkınca karşılarında doğu memleketlerini bulamadılar. O devirlerde dünyanın büyüklüğünü iyi bilmiyorlardı. Hâlbuki onlar Çin ve Hint kıyılarından çok uzaklardaydılar.

Tam 93 gün hiçbir karaya rastlamadan ilerlediler. Yiyecekleri kalmadı. Kurtlanmış, toz hâline gelmiş bisküvilerden sonra gemilerdeki fareleri ve Macellan'ın dediği gibi direklerin kenarındaki meşinleri yediler. Hele susuzluğa tahammülleri kalmamıştı. İçlerinden birçoğu hastalıktan ve açlıktan öldü. Herkesin gözü Macellan'daydı... O, ümit verici sözler söylüyor ve geminin ucunu hep kuzeybatıda tutuyordu.

Nihayet kara göründü. Bunlar Guam adalarıydı.. Bir hafta

İlk devriâlemden dönüş: *Macellan'ın beş gemisinden kurtulabilen bir tanesinin komutasını eline alan Juan Sebastián Elcano, İspanya'nın Sevilla Limanı'na Eylül 1522'de gelmişti. Bu uzun yolculuktan sağ kalanlar coşkuyla karşılanmışlardı. (Elías Salaverría Inchaurrandieta, 1944)*

sonra da Filipinler'e vardılar. Kaptan burada yerlilerden et, balık, sebze ve meyve aldı, hastaları karaya çıkardı, onlara baba gibi baktı. Macellan, adadan adaya dolaşıyor, yerlilerle pek iyi geçiniyordu. Fakat, hiç lüzumu yokken, kendisine iyilik etti diye, bir kabile reisine yardım etmek istedi, onun düşmanlarına karşı koymak üzere harekete geçerken 27 Nisan 1521'de yaralandı, öldü. Bu kavgada Macellan'ın en değerli adamlarından daha birçoğu hayatını kaybetti. Geriye kalanlar ellerindeki üç gemiden birine ateş vermek zorunda kaldılar ve diğer iki gemiyle Maluku Adaları'na doğru yelken açtılar. Gemilerden biri de artık bir işe yaramaz hâle gelmişti. Onu da yolda bıraktılar. Sonuncu gemi 85 tonluk *Victoria* ismindeki yelkenliydi. Buna yükleyebildikleri kadar baharat yükleyerek Ümit Burnu yolunu tuttular. Bu geminin de hâli kötüydü. Her tarafından su alıyordu. Tayfa gece gündüz hiç durmadan nöbetleşe tulumbaları işletiyor, giren suları boşaltmaya çalışıyordu.

İşte dünyanın etrafını ilk defa dolaşmayı başarabilen gemi yolculuğu böyle bitti. Maluku Adaları'ndan ayrılırken içinde 60 kişi vardı. 8 Eylül 1522'de Sevilla Limanı'na girdiği vakit, bu küçük yelkenlinin içinde on sekiz bitkin, zayıf, yarı aç adam kalmıştı. Fakat yapılan iş çok büyüktü. Batı yolu ile doğuya varılmış, yeni ve büyük bir yol açılmış ve oradan yine hep batıya gidilerek geri dönülmüştü. Dünyanın yukarlak olduğuna artık kimsenin şüphesi kalmamıştı.

Zavallı Macellan'ın akıbeti: *Macellan, Filipin adalarının birinde yerliler tarafından yaralandı, tayfadakiler onu hemen gemiye götürerek iyileştirmeye çalıştılar; fakat hayatını kurtarmayı başaramadılar.*

VASCO DA GAMA

Hindistan Yolunu Bulan Adam

Vasco da Gama'nın 1497'de Hindistan'a gidişi (Alfredo Roque, 1864-1935)

Kristof Kolomb Amerika'yı bulmuş, fakat bu yeni kıtaya onun ismi verilmemişti. O, ölünceye kadar yeni bir dünya bulduğunu bilmiyor, gittiği yerin Asya'nın doğusundaki bazı adalar olduğunu sanıyordu. Avrupa'nın batısına doğru gidilmek suretiyle bu yeni âlemler bulunurken başka bir memleketin gemicileri doğuya doğru gitmek suretiyle başka yollar bulmuşlardı. Bunlar Portekiz gemicileriydi. İçlerinde, teşebbüslerinde muvaffak olanların başında, Vasco da Gama geliyordu. Yeni dünyanın keşfinden birkaç sene sonra Hindistan'a, doğuya doğru gidilerek ve Afrika'nın güneyindeki Ümit Burnu'nu dolaşılarak da gidilebileceğini bütün dünyaya gösteren o olmuştu.

Portekiz kral hanedanından Gemici Henry'nin bütün rüyaları gerçek olmuştu. Prens Henry senelerce uğraşmış, ekip ardına ekip göndererek Afrika'nın batı kıyılarında güneye doğru yol açtırmıştı. Bartolomeu Dias 1484'te Atlantik'te ilk defa Ekvator'u

Vasco da Gama

aşarak güney yarım küresine geçmiş, Afrika'nın güney noktasına varmış, fakat kötü hava şartları yüzünden kıtanın öbür tarafına geçememişti. Aradan seneler geçmiş, Portekiz tahtına I. Manuel oturmuştu. Kralın, Hindistan'ı arayıp bulmaya Tanrı tarafından kendisinin görevlendirildiğine dair çok katî bir inancı vardı. Bu memleket ahalisi çok zengindi, yalnız çok uzakta olan bu diyara gidinceye kadar yolda çok fazla tehlike vardı. Bu tehlikeleri göze almak gerektiğine inanıyor ve oralar hakkında bilgi topluyordu. Bartolomeu Dias'ın anlattığı şekilde gemiler yapılmasını emretmişti. Gemilerin orta yerleri alçak fakat iki uçları çok yüksek olacaktı. Gemiler yapılırken bunların kumandasını kime vereceği hakkında falcıbaşına müracaat eden kral, ondan: "Aradığınız adam çok yakınınızdadır, iki kardeştir. Onları bu gemilerin başına geçirirseniz işiniz yolunda gidecektir," cevabını almıştı.

O günden beri Kral, sarayında otururken, etrafında dolaşanlara dikkatle bakar, kendi kendine: "Acaba falcıbaşının söylediği bunlardan hangisi?" diye düşünürdü. Nihayet bir gün birden bire içine doğuvermişti. İşte o adam, şu karşıdan geçen olmalıydı: Vasco da Gama! Onun cesur olduğunu biliyordu. Gemicilikten de anlardı. Kendisinden büyük bir kardeşi de vardı, kral hemen onu huzuruna çağırtınış ve yeni sefere çıkacak

Vasco da Gama'nın gemilerinden biri

Vasco da Gama Araplardan öğrendiği pusulayı kullanıyor, bu âlet vasıtasıyla yolunu buluyordu.

ekibin başkumandanlığına tayin ettiğini ona bildirmişti. Gama, gösterdiği büyük iltifat ve emniyetten dolayı krala teşekkür ve minnetlerini, önünde yere diz çökerek arz etmişti. Hemen hazırlanan gemileri gezerek *São Gabriel*'i amiral gemisi olarak seçti ve *São Rafael*'in kumandanlığına kardeşini getirmişti. Gama, gemisine birçok kitap ve harita almıştı. Bunların arasında Marco Polo'nun *Seyahatname*'si ile Batlamyus'un *Coğrafya*'sı da vardı. Gemiler Lizbon civarında Belém kilisesi önünde demirlemişlerdi. Gemici Henry zamanından beri uzun yollara çıkacak gemicilerin bu kiliseye kapanarak sabahlara kadar dua etmeleri âdetti. Gama ve arkadaşları da öyle yaptılar. Ertesi gün dört küçük gemi, büyük bir kalabalık önünde yelken açarak engin denizlere açıldılar.

Vasco da Gama, Yeşil Burun'u geçtikten sonra Gine körfezindeki akıntılardan kurtulmak için güneybatıya doğru okyanusun enginliklerine açılmış, bir ara Güney Amerika'ya çok yaklaştı-

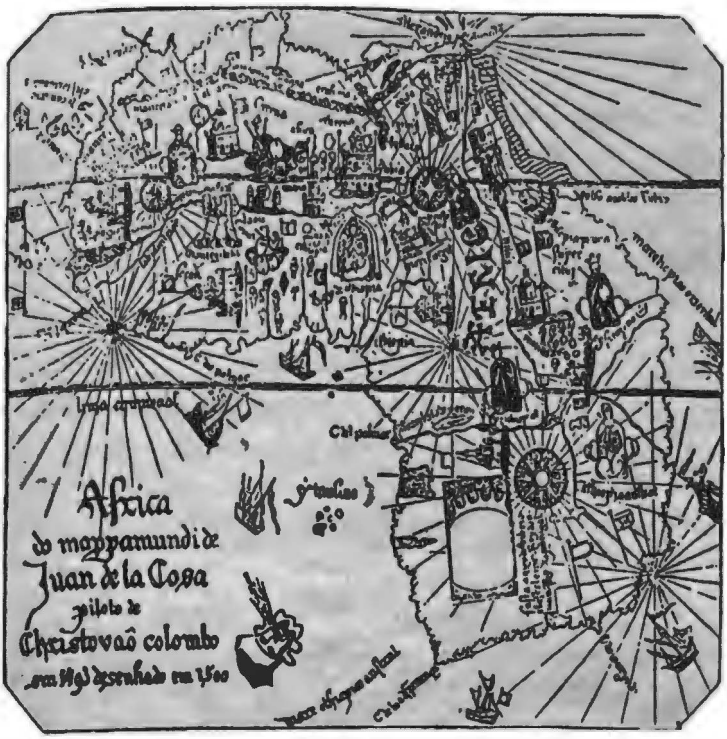
Vasco da Gama'nın Hindistan yolculuğunun rotası

ğının farkında bile olmamıştı. Gama, 96 gün süren bir yolculuktan ve 4.500 mil kat ettikten sonra Afrika'nın güney batı kıyılarına varmıştı. Bu bir rekor teşkil ediyordu. Hatta Kristof Kolomb'u bile geçmişlerdi. Çünkü hiç kara görmeden engin denizde Kolomb yalnız 2.600 mil mesafe geçmişti. Fakat burası yine fırtınalıydı. Gündüzler de çok kısaydı. Gemiciler de bıkmışlar, "Artık Portekiz'e dönelim..." diye tutturmuşlardı. Gama şiddetle tayfalarını susmaya ve işleriyle meşgul olmaya davet ederken soğuk rüzgâr altında kuvvetli yağmurlarla iliklerine kadar ıslanmış olan bu adamlara bakarak içinden onlara hak veriyordu. Dalgalar o kadar büyüktü ki gemiler her taraftan su alıyordu. Kılavuz kaptan bile bir yere sığınmayı tavsiye ediyordu. Gama o kadar kızmıştı ki: "Kim olursa olsun, gemileri yollarından çevirme tavsiyesinde bulunursa, onu denize atarım..." diyordu.

Vasco da Gama

Nihayet gemiler burnu dönmüşler ve selâmetle bir koya sokulabilmişlerdi. Orada Portekizliler kaz büyüklüğünde ve eşekler gibi anıran penguenlerle karşılaştılar. Çok vakit geçirmeden yola yeniden koyulan kâşifler o zamana kadar hiçbir

Vasco da Gama'nın seyahatinden sonra yapılmış bir harita (1500 yılında Kristof Kolomb'un ekibinin kılavuzu Juan de la Cosa'nın haritasından çıkarılmış parça).

Avrupalının varmamış olduğu kıyıları gördüler, Afrika'nın güneydoğusunda şimdi Kilimani denilen nehrin ağzına vardılar.

Orada bir ay kadar kalarak temizlik yaptılar ama keşfiyat âleminde ilk defa tayfalardaki denizciler arasında iskorpit hastalığı göründü. Tayfaların elleri, ayakları şişiyor, diş etleri gevşiyor, dişleri dökülüyor, artık yemek yiyemiyorlardı. Mozambik adasına geldikleri vakit orada dört Arap gemisinin Hint Okyanusu'nu geçmek üzere hazırlanmakta olduğunu gördüler ve Arapların hareket için uygun bir hava beklediklerini öğrenerek artık onlardan ayrılmadılar.

Böylece 20 Mayıs 1498'de, Portekiz'den hareketlerinin on birinci ayında, Gama'nın gemileri Hindistan'ın batı kıyısında Calicut Limanı önünde demirlediler. Artık Hint yolu bulunmuş oluyordu.

* * *

Calicut Emiri, kâşiflerin gemisine hediye olarak, üç koyun ve birçok meyve göndermişti. Vasco, şehre çıkarak saraya gitmiş, emirin huzuruna çıkmış ve kralının hediyesi olarak ona bir hırka, iki dizi mercan, bir leğen, birkaç çıngırak vermişti. Emir de, krala verilmek üzere, ona işlemeli elbiseler ve kıymetli taşlar vermişti.

* * *

Vasco da Gama'nın Lizbon'a dönüşünde çok parlak merasim yapılmıştı. Hele Vasco'nun getirdiği hediyeler; işlemeli elbiseler, altın varaklar ve amberler sarayda çok makbule geçmişti. Kral ona ve ailesine *Dom* asalet unvanını vermiş, gemisiyle getirdiği baharatın yarısınıona bırakmış, bundan başka yirmi bin altın bağışlamıştı.

Vasco Da Gama, Calicut (Kozhikode) Sultanının huzuruna çıkıyor: *1497'de Vasco da Gama, Lizbon'dan yola çıkararak Afrika'nın güneyini dolaşmış, Hindistan'a varmıştı.*

HERNÁN CORTÉS

Büyük Bir İmparatorluğu Parçalayan Serseri

Eski krallık veya imparatorlukları ezip yok eden İspanyol serserileri arasında en büyük başarı kazananı hiç şüphesiz Hernán Cortés'di. Cortés beş yüzü geçmeyen küçük bir kuvvetle, nüfusu milyonları bulan medenî bir kavmi, Aztek İmparatorluğu'nu nasıl ele geçirebilirdi? Bu olay bir tarih değil, âdeta bir romandır; heyecanlı, merak uyandırıcı bir roman... On altıncı yüzyılın bu garip hâdisesi en kuvvetli hayal sahibi, en tanınmış romancıların bile düşünemedikleri şeytanlıklarla doludur.

Cortés, macerasına atıldığı vakit Amerika'nın keşif tarihinden çeyrek yüzyıl geçmiş bulunuyordu. Cortés, İspanya'nın Salamanca Üniversitesi'inde hukuk tahsil etmişti. Fakat bu mesleğe karşı hiçbir alaka duymadığı için 1504'te, on dokuz yaşındayken kendine bir istikbal yapmak üzere İspanya'dan ayrılmış, yeni dünyaya, Hispanyola Adası'na gitmişti. Orada arazi almış, no-

Hernán Cortés

terlik etmiş, nihayet yeni vali Velázquez'in refakatinde Küba adasına geçmişti. Bir ara vali ile arası açılmış ise de nihayet Güney Amerika'da keşifler yapmaya hazırlanan bir geminin kumandanlığına tayin edilmesi hususunda valiyi iknaya muvaffak olmuştu. Cortés'in11 gemide 110 gemicisi, 503 eri ve 200 yerli hizmetçisi vardı. Erleri arasında 16'sı süvariydi. Şubat 1519'da Cortés, Küba'dan ayrıldıktan sonra Güney Amerika'ya doğru yol alacağı yerde batıya gitmiş, ağızdan ağıza zenginliğini duyduğu Aztek topraklarına varmak istemişti.

Meksika'da birçok muhtelif milletler yaşıyordu ama en mühimleri Azteklerdi. Onlar büyük şehirler kurmuşlar, süslü saraylar ve mabetler yapmışlardı. Cortés daha karaya ayak basar basmaz medeniyetçe yüksek bir diyara varmış olduklarını derhal anlamıştı. Yalnız onların topları, tüfekleri yoktu ve barutun ne olduğunu bile bilmiyorlardı. Beygiri ise ömürlerinde görmemişlerdi.

Hernán Cortés'e hediye edilen esirler arasında bulunan Marina'yı, Cortés'in huzuruna çıkarıyorlar.

Bu kıyıda Cortés, işine çok yarayan birini buldu. Bu zat Jerónimo isminde bir İspanyol papazıydı. Birkaç sene önce buralara gelmiş, Yucatán yarımadasında Mayalar arasında yaşamış ve onların dilini öğ-

renmişti. Diğer taraftan, bu kıyıda yerleşmiş bulunan Tabasco kabilesinin reisi, Cortés'e on kadar esir hediye etmişti. Bunların arasında İspanyolların Marina ismini verdikleri bir Aztek kızı bulunuyordu. Bu kız da Maya dilini bildiği için bu iki tercüman sayesinde Cortés'in Azteklerle konuşması mümkün olabilmişti. İspanyollara pek ısınan bu kızın, Azteklerin Cortés ve adamları aleyhinde kurdukları tuzakları vaktinde haber vermek suretiyle çok yardımı olmuştu. Cortés kıyı boyunca daha kuzeye çıkarak nihayet Aztek İmparatoru Montezuma'ya ait araziye vardı. Fakat din telkinine kalkışacak olursa ondan ret cevabı alacağını biliyordu. Cortés, Aztek topraklarına vardığı zaman onu, o eyaletin valisi Teotilili karşılamış, "İmparator Montezuma namına sefalar geldiniz," demiş ve imparatorun gönderdiği hediyeleri vererek ziyaretlerinin maksadını sormuştu. Cortés bu hediyelerin karşılığını göndermiş ve bu denizlerin öte tarafında bulunan haşmetli İspanya Kralının selâmlarını getiren bir sefiri olduğu hikâyesini uydurmuştu.

Bu sıralarda Cortés, Azteklerin bir itikadını duymuştu: Vaktiyle Azteklerin büyüklerinden Quetzalcoatl, memleketin kıyılarından uzun bir yolculuğa çıkmak üzere ayrılırken, bir gün,

Montezuma, Cortés ve arkadaşlarını huzuruna kabul ediyor.

İspanyollar, Montezuma'nın gönderdiği heyeti karşılıyorlar.

yüzyıllar sonra da olsa yine vatanına döneceğini vaat etmişti. Aztekler onun dönüşünü senelerden beri bekliyorlardı. Bu sebeple İspanyollar gelince onları o büyüklerinin torunları zannetmişler ve onları iyi karşılamışlardı. Bununla beraber Montezuma şüphe içindeydi ve onlara geldikleri yere dönmelerini bildirmişti. Cortésise Azteklerin bu itikatlarından faydalanmak istiyor ve "Montezuma'ya kralımdan getirdiğim bir mektubu teslim etmeden dönemem, kendisi ile görüşmeliyim..." haberini gönderiyordu. İspanyollar bu kıyıda, kendileri için bir şehir kurmuşlar ve buraya Veracruz ismini vermişlerdi. Cortés adamlarından bir kısmını burada bırakarak, geri kalan küçük bir kuvvetle Azteklerin başşehri olan Meksika'ya doğru yola çıktı. Yolda Cortés, Tlaxcaltec isminde küçük bir topluluğun sınırlarına varmıştı. Bunlar Azteklerin dostu değildi, Cortés onlarla önce anlaşamayarak savaşıyorsa da sonradan aralarında bir ittifak yapılıyordu. Bunu duyan Montezuma büsbütün şüphelenmişti, bununla beraber hiç renk vermiyor ve İspanyolları dost olarak karşılamaya hazırlanıyordu.

İspanyollar kendilerini ziyarete gelen Aztekleri kılıçtan geçiriyorlar.

Cortés ve arkadaşları bir tepeye vararak oradan Azteklerin bugün Meksiko denilen başşehirlerinin genel görünüşünü seyrettikleri vakit şaşırıp kalmışlardı. Aşağıdaki ovada, güzel bir

İspanyollar 1520'de sarayına saldırınca esir alınan Montezuma, teslim olmaları için Azteklere yalvarıyor.

golün ortasındaki bir ada üzerinde muhteşem bir şehir kurulmuştu. Bu şehir Azteklerin yüksek bir uygarlığa sahip olduklarını gösteriyordu. Gölden şehre geçmek için güzel bir köprü yapılmıştı. İspanyollar bu köprüden geçerek şehrin kapısının önüne geldiler. Orada Cortés'i, İmparator Montezuma kendisi karşıladı. İmparatoru görünce Cortés atından inmiş ve Montezuma da ona doğru birkaç adım atarak: "Sefa geldiniz," demişti. Mülakat çok kısa ve resmî olmuştu. İmparator kendi sarayına çekilmiş ve İspanyollar kendilerine tahsis edilen büyük bir mabede girmişlerdi.

İspanyollarla eski Meksikalılar arasındaki savaş (Bu resim Azteklerden kalmadır. İspanyolların, yerli müttefikleri ile birlikte Azteklere saldırışını gösteriyor.)

Azteklerin çok garip dinleri vardı. İlahlarına her sene kurbanlar keser-

Montezuma, Cortés'i karşılıyor.

lerdi. Bunlar savaşlarda aldıkları esirlerdi. Birtakım putlara tapınırlar ve bunlar için mükellef ibadet evleri, piramitler inşa ederlerdi. Montezuma, İspanyollardan çekindiği için Cortés ona İspanya Kralını tanımasını teklif ederse bunu kabule hazırdı. Fakat din değiştirme teklifinin iyi karşılanmayacağını Cortés çok iyi tahmin ediyordu. Hâsılı bu kalabalık şehirde bir avuç askeriyle bir mabede misafir edilmiş olan Cortés kendini emniyette göremiyor ve bir yandan mabedi tahkim ile bir kale hâline getirmeye çalışırken bir yandan da Montezuma'yi eline geçirmek için bir hile düşünüyordu. İmparator elinde olursa onu rehine olarak kullanacaktı. Bu sırada Cortés, Azteklerin, Veracruz'da bıraktığı İspanyollara hücum ederek hepsini kılıçtan geçirmiş oldukları haberini almıştı. İmparatordan bunu yapanın yakalanmasını ve cezalandırılmasını isterken niyetinin kötü olmadığını göstermek üzere kendisinin de misafir olarak gelmesini rica ediyordu. Montezuma, işin kötüye gittiğini hissetmekle beraber hiç renk vermek istemedi ve Cortés'in davetini kabul etti.

Veracruz'da İspanyolları yok eden reis yakalanmış ve şehre getirilmişti. İspanyollar, onun diri diri sarayın önünde yakılmasına karar vermişlerdi. Montezuma bu hükmü yerine getirebilmek için sarayındaki silah deposundan çıkarttığı okları yaktırarak sarayının önünde büyük bir ateş hazırlatmıştı. Bu da İspanyolların işine yarayacaktı.

Montezuma'nın gönderdiği hediyeler karşısında Cortés şaşırıyor.

Montezuma'yı şehir halkı, üzerine taşlar ve oklar atarak karşılamışlardı.

Nihayet İmparator, Cortés'e bir sandık dolusu altın süs eşyaları hediye ediyordu. Bu hediyenin önemi şuradan anlaşılmalı ki, hediyenin İspanya Kralının payını teşkil eden beşte bir kısmına 200.000 İngiliz lirası kıymet biçilmişti. Hediyelerin arkasından Montezuma da mabede gelmiş, Cortés'e esir olmuştu. Bu arada halk arasında bir isyan çıkmış ve İspanyollarla savaş edilmesini isteyenler olmuştu. Cortés, Montezuma'yı kandırıyor ve halkı karşılayarak onlara sulh icap ettiğini söyletmek istiyordu. Fakat ahali, korkak imparatorlarını görünce onun üzerine taş ve ok atmışlar ve Montezuma'yı yaralamışlardı. Cortés ise Montezuma'yı halka karşı bir rehine olarak bulundurmakta bir fayda olmadığını görünce onun hayatına son vermişti. Aztekler ise Guatemozin isminde genç birini kendilerine Kral seçmişlerdi.

Yeni kral, Cortés'e: "Teslim olun. Hiçbiriniz elimizden kaçamazsınız. Şehrin etrafındaki bütün köprüler yıkıldı," diye haber göndermişti. Hakikaten şehir, göl ortasında bir ada üzerinde kuruluydu, köprü olmadan oradan gölün öbür kıyısına geçmeye imkân yoktu. Bununla beraber İspanyollar, ada ile kıyı arasını topları, yük hayvanları, ölüleri ve sandıkları ile doldurduktan sonra bu köprü üzerinden rahatça öbür tarafa geçmişlerdi.

Azteklerin kurban taşı
(Bu taş üzerinde binlerce yerli ve İspanyol esir, göğüsleri kesilip kalpleri çıkarılarak kurban edilmişlerdi.)

Cortés geri dönerek, Aztek-lerin eski düşmanları Tlaxcalteclerin yardımı ile Azteklerin başşehrine saldırıyor ve taş üstünde taş bırakmayacak surette her şeyi yakıp yıkıyor ve halkı

İspanyollar nasıl kaçabildiler? *Şehri çeviren gölden geçebilmek için toplarını, yük hayvanlarını, ölülerini ve sandıklarını suya koyarak oluşturdukları köprü üzerinden geçmişlerdi.*

kadın-çocuk ayırmadan kılıçtan geçirtiyordu.

Cortés, Aztekler üzerine Mayıs 1521'de hücum etmişti. Cortés şehrin etrafını sararak içeriye kuş uçurmamış ve halkı açlıktan teslim olmaya mecbur etmek istemişti.

Cortés adayı sarmak için küçük gemiler de yaptırmıştı. Bu gemilerle İspanyollar, kayıklardaki yerlilerle savaşıyorlardı. Bu sırada Aztekler bu savaşı idare eden İspanyol kumandanına, imparatorlarının da askerler arasında bulunduğunu bildirdiler. Bu sırada genç bir muharip ayağa kalkarak: "Guatemozin, yeni imparator benim... Esiriniz oluyorum, haydi kumandanınıza haber veriniz. Yalnız karıma ve adamlarına ilişmeyin..." diyordu.

Yeni kral, Cortés'in karşısına çıktığı vakit Cortés ona: "Haydi, askerlerinize artık ateşi kesmeleri emrini ver," demişti. Guatemozin: "Buna ne hacet, onlar imparatorlarının esir düştüğünü görünce ateşi keserler," diye cevap veriyordu. Hakikaten de öyle olmuş, imparatorun İspanyolların elinde olduğunu öğrenen Aztekler kavgayı bırakmışlardı.

* * *

Fakat Cortés, İspanya Kralı Şarlken'den umduğu mükâfatı görememişti, Kral bu yeni müstemlekeye başka birini vali tayin ediyordu. Kaliforniya'ya doğru yaptığı yeni bir macera da iyi netice vermemiş, Cortés İspanya'ya dönmüş, küçük bir köye çekilmiş, 1547'de, 62 yaşında ve sefalet içinde orada ölmüştü.

HENRY HUDSON

Buzlar Arasında Bırakılan Adamlar

Tarih, Henry Hudson ile oğlunun isimlerini "kaybolan adamlar" listesine geçireli 300 seneden fazla oluyor. Fakat Hudson kimdi, bilmiyoruz... Bildiğimiz bir şey varsa, o da tarihe nasıl girdiği ve oradan nasıl çıktığıdır. Batı Avrupa'daki gemici milletlerin, İngilizler, Fransızlar, İspanyollar ve Portekizlilerin, yeni topraklar bulmak için birbirleriyle çatıştıkları sıralardı. İngiltere'de Rusya ile iş yapan Muskovy Ticaret Şirketi, Hudson isminde bir gemiciye Kuzey Kutbu'ndan geçmek üzere Asya'ya gitme ve oradan kıymetli mallar yükleyip getirme işini teklif etmişti. Bu, "Haydi, ölüme hazırlan," demekten başka bir şey değildi. Hem de küçücük sandal kadar bir yelkenliyle yola çıkılacaktı.

Kuzey yolculuğundan yeni dönmüş olan ünlü kâşiflerden Martin Frobisher bu buzlu denizlerin dehşetini anlatmakla bitiremiyordu. Aklı başında birçok gemici bile oraların cinler ve şeytanlarla dolu olduğunu ileri sürüyordu. Fakat bu masalların

Hudson'un İzlanda'yı ziyaretinde, tayfası sıcak su kaynaklarında yemeklerini pişirdi.

hiçbiri Hudson'u yıldırmamıştı. Şirketin hazırladığı *Hopewell* adlı 60 tonluk küçük bir gemiye bindi. Oğlunu da yanına aldı. Tayfası on kişiydi. Bu kadar az adamla, büyük, müthiş bir işe girişmekten çekinmedi.

Bu işi nasıl başaracaktı? Şirket bunun üzerine bir şey demiyordu. Yalnız güneye gitmek, Ümit Burnu'ndan dolaşmak yoktu. Gemisinin burnunu hemen kuzeye çevirecek ve dosdoğru kutup yolunu tutacaktı. Hudson da öyle yaptı. Mayıs 1607'de İngiltere'nin Gravesend Limanı'ndan çıkınca kuzey yolunu aldı. İzlanda'ya uğradı. *Hopewell* altı hafta sonra Grönland kıyılarındaydı. Bu büyük adanın doğu kıyısını tutarak kuzeye çıkan Hudson nihayet buzlarla karşılaştı. Biri çocuk olmak üzere bu on iki adam, Kuzey Buz Denizi'nin bin türlü tehlikeleri içinde günlerce bir geçit arayıp durdular. Fakat karşılarına çıkan kalın bir buz duvarında hiçbir yarık göremediler. Bu duvarın kıyısı boyunca kuzeydoğuya doğru çıkarak Spitsbergen'den ötede 80° kuzey enlemine kadar ilerlediler ama daha ileriye gitmenin imkânı olmadı. Hudson, bir de batı yönünü denemek istedi. Grönland'in kuzeyinden Davis Boğazı'na geçecek bir yol aradı. Faydasız... Orada da karşısına buzlar çıktı. Kuzey kutbundan geçerek kestirmeden Asya'ya gidecek bir yol yoktu. Fakat Hudson yalnız

Hudson'un adamları taştan örülmüş kulübelerde boyunlarından çiviye asılmış av hayvanları buldular. Demek ki yerliler frijider buz dolabı usulünü çoktan keşfetmişlerdi.

Yerliler, Hudson'un gemisine bakıyorlar.

menfi bir cevapla dönmüyordu, dağarcığında bir de müspet bir haber getiriyordu; o da kuzeyin bu buzlu sularında balinaların kaynaştığıydı. Muskovy Ticaret Şirketi bu haberden, Çin yolu bulunmuş kadar faydalanmanın yolunu bildi.

Demek ki dünyanın tepesinden öteye geçivermeye imkân yoktu ama yine kuzeyden fakat sağdan veya soldan, Asya ve Amerika'nın kuzeyinden bir yol bulunmayacağı ne belliydi? Bu yönden daha umut kesilmiş değildi. Böylece Hudson 1608'de yeniden yola çıktı. Rusya'nın kuzeyinde Novaya Zemlya takımadaları önlerinde buzların yine yolunu kapadığını gördü. Bu ikinci başarısızlık Muskovy Ticaret Şirketini yıldırdı ama Hudson ne yapıp ederek bu aramalarına devam etmek istiyordu.

Hollandalılar Hudson'un bu çabalarını

Hudson ile oğlunu tayfa içindeki hasta ve zayıf olan birkaç kişiyle beraber, bir sandala bindirdiler.

Hudson, kışı geçirmek için bir kulübe yaptırıyor.

duymuşlardı. Onun yürekliliğinden kendi hesaplarına fayda görmek istediler. 1609'da ona iki gemi verdiler. "Haydi bakalım, git şu Çin yolunu bizim için bul..." dediler. Hudson tekrar Asya'nın kuzeyindeki buzlu denize yöneldi. Yine olmayınca batıya dönmek, Amerika'nın kuzeyinden bir yol aramak istedi. Fakat yanındakilerin bir kısmı soğuktan, kıştan ve fırtınalardan bıkmışlardı. Bunlar geri dönmek istiyorlardı. Hudson gemilerinden birini Hollanda'ya çevirdi. Kendisi *Half Moon* ismindeki öteki gemiyle Kuzey Amerika kıyılarına vardı. Pek kuzeye çıkmadı, çünkü yanındakiler sızıldanıp duruyorlardı. Sahilin bu taraflarındaki girintilerden birinin Büyük Okyanus'a yol verip vermeyeceği de belli değildi. Bunu da aramak fena olmayacaktı.

İşte bu araştırmalar yapılırken Hudson'un gemisi, şimdi New York şehrinin bulunduğu geniş bir koya girmişti. Burada adalar arasında ilerleyen bir su vardı. Sakın bu su gemileri batıya götürecek, açık denize çıkaracak bir boğaz olmasın? Hudson kıyılarda dolaşan adamlar da görmüştü. Bunlar kırmızı derililerdi. Onlara hediyeler verdi ve anlaşmaya çalıştı. "Bu su nereye gidiyor?" diye sordu, fakat bir şeyler öğrenemedi. Nihayet bugün kendi ismini taşıyan nehirde 10 mil kadar ilerledikten sonra bunun aradığı yol

olmadığını anlayarak geri döndü. Hudson'un bu keşfinden 12 sene sonra Holandalılar buralara geldiler ve New York şehrinin temellerini kurdular.

Hudson henüz umudunu kesmiş değildi. Hollandalılar hesabına çalışmasını iyi görmeyen İngilizler bu sefer ona 65 tonluk *Discovery* isminde bir gemi hazırladılar, içine altı aylık erzak yüklettiler. Hudson, oğlunu yine yanına aldı. Tayfası bu sefer 20 kişiydi. Bunların içinde Greene isminde bir delikanlı bulunuyordu. Haylaz, çapkının biriydi. Hudson onu bir kavgadan kurtarmış, evine almıştı. Adam olsun diye onun terbiyesi ve tahsiliyle kendisi uğraşır dururdu. Bu yolculukta onu da yanına almıştı.

Henry Hudson ile oğlu ve mürettebatı, isyancılar tarafından terk edildikten sonra.

Önceleri her şey yolunda gitti. Discovery iyi bir hava bularak Grönland'in batısındaki boğazlar arasında, epey ilerlemişti. Bugün Hudson Körfezi dediğimiz iç denize kadar bile sokulabilmişlerdi. Bu geniş denizi görünce Hudson, aradığını bulduğunu için sevinmişti... O, bu denizin nihayet kendilerini Büyük Okyanus'a çıkaracağı umuduna düşmüştü ama üç ay bu körfezin kıyılarını dolaştılar, önlerine çıkan burunlara, yarımadalara isimler koydular. Fakat kıyı yine kuzeye doğru kıvranıyor ve batıya gidecek

Âsiler, sandalı şimdiki Hudson körfezinde bırakarak uzaklaştılar.

bir geçitten eser görünmüyordu. Hâlbuki mevsim ilerliyor, geceler uzamaya başlıyor ve kış yaklaşıyordu. Greene ise ahlâksızlığı iyiden iyiye ele almıştı... Hudson'un emirlerini dinlemiyor, ona sert cevaplar veriyor ve üstelik tayfayı isyana hazırlıyordu. Bunlar arasında: "Artık dönelim..." diye homurdananların sayısı gün geçtikçe artıyordu.

Fakat giriştikleri kavga yalnız hayat kavgası değildi. Bu bir onur meselesiydi. Bir gün Hudson tayfasını topladı, haritayı önlerine yaydı ve onlara şimdiye kadar hiçbir Avrupalının varamamış olduğu yerlere gelmiş olduklarını gösterdi... Aradıkları geçidi bulmaya bu kadar yaklaşmışlarken, bu şerefli işi bırakıp boş elle mi memleketlerine döneceklerdi? Bu güzel sözler karşısında adamlar ne diyeceklerini bilemediler. İkiye ayrılmışlardı. Bir kısmı "Burada kışlayalım, bahara ilerleriz," diyordu. Hudson

bunları dinlemek istemedi, içinde bir ateş yanıyor ve bir gün bile kaybetmek işine gelmiyordu. "İsteyen burada kalsın, ben tek başıma da kalsam yoluma devam edeceğim!" diye bağırdı. Bunun üzerine yatıştılar ve Hudson'dan yana oldular. Fakat bir adamın yürekliliği bu koca işi başarmaya yetecek miydi?

Hudson öne sürülen fikri hoş görmeli, kışı kuytu bir yerde geçirip, bahara yeniden yola çıkmalıydı. Bu acele kararının cezasını gördü. Dehşetli fırtınalar gemiyi çok hırpaladı, tayfa göz açamadıkça kaptana karşı kinleri artıyordu. Derken kış da bastırıverdi. Keskin bir soğuk rüzgâr esiyor, aralıksız kar yağıyordu. Geminin etrafındaki deniz buz tuttu, nihayet buzlar üzerinde bir kamp kurarak oraya sığınmaya mecbur oldular ve kışı bin türlü tehlike ve sıkıntı içinde geçirdiler. Buzlar çözülmeye başlayınca gemiye döndüler ama yiyecekleri çok azalmıştı. Ara sıra keklik, yaban ördeği gibi kuşlar vurabiliyorlardı. On günlük yiyecekleri kalmıştı. Kaptan herkese az miktarda yiyecek dağıtıyor ve kimseye hakkından fazla vermiyordu.

Artık geri döneceklerdi. Açlık Hudson'u yenmişti. Yelkenler açıldı, yola çıkıldı. Fakat buzlar yine geminin yolunu kesiyor ve onu dolambaçlar çevirmeye mecbur ediyordu. Korku ve umutsuzluk tayfayı çılgın bir hâle getirmişti. Greene de el altından ateşi körüklüyordu. "Kaptan kendisi için yiyecek saklıyor," diyordu. Nihayet isyan patlak verdi. Bir sabah Hudson güverteye çıktığı vakit arkasından üstüne atlayan iki adam onu yakalayarak kollarını bağladı. Bu sırada Greene geminin sandalını suya indirtiyordu. Hudson, "Nedir bu yaptığınız? Bir şey anlayamadım?" diye sordu. "Sandala bindikten sonra anlarsın..." cevabını aldı. Sandal hazır olunca Hudson'u oraya indirdiler, oğlunu da yanına getirdiler. Hasta ve zayıf olan altı kişiyi de zorla sandala sürüklediler... Bunları beslemek istemiyorlardı... Her şey hazır olunca "Haydi yolunuz açık olsun..." diyerek pupa yelken oradan uzaklaştılar. O zamandan beri bir daha onları gören olmadı. Hudson, bugün kendi ismini taşıyan bu ıssız körfezde kaybolup giderek tarih sahnesinden çıktı ve küçük oğlu John'u da beraber götürdü.

JAMES COOK

XVIII. Yüzyılın En Ünlü Kâşifi

1728'de İngiltere'nin Yorkshire eyaletinin küçük bir köyünde, yarı aç bir köylü bir akşam kulübesine döndüğü vakit bir çocuğu daha dünyaya geldiğini öğrenmişti. Çocuklarının sayısı bu çocukla onu buluyordu. Bir eksik, bir fazla bunun bir ehemmiyeti yoktu. Bu nedenle adamcağız ne sevindi ne de kederlendi. Fakat doğan son çocuğununu, ismini bütün dünyaya tanıtacak bir yiğit olacağını bilseydi, onu kolları arasına ilk defa aldığı vakit, belki daha başka bir sevgi duyardı. Bu çocuğun ismi James Cook'tu.

Dünyaya yeni bir kıta katacak olan bu çocuk, yoksulluk içinde büyüdü, on üç yaşında hayata atıldı.. Küçük bir balıkçı köyünde bir manifaturacı yanında çıraklık ediyordu. Fakat yüreğinde büyük bir hırs vardı. Bütün ömrünü, günde bir iki kocakarının uğrağı olan bu küf kokulu dükkânda, rengi solmuş kumaşları arşınlamakla geçirmek istemiyordu. Deniz oradaydı... Bütün enginlikleri ve bilinmez sürprizleriyle onu çağırıp duruyordu.

Cook'un gemisi
Endeavour

Bir gün tezgâhı da arşıu da, lüzumsuz yere kendisiyle bir mesele çıkaran ustasına bırakarak denizlere açıldı. Az zaman içinde iyi bir gemici olarak yetişti. Fransızların elinden Kanada'yı almaya çalışan İngiliz donanmasında faydalı görevler yaptı. Hele akıntıları, gelgitleri onun kadar iyi anlayan yoktu. Gemilerin rotasında, hesap işlerinde, kıyılarda gemiler için saklanacak, barınacak iyi koylar bulmakta birinciydi. Yanında çalıştığı amiraller onu çok seviyorlar ve her sıkıntılı iş için onu arıyorlardı. Dört sene içinde bir gemi süvariliğine kadar yükselmişti.

Cook, artık talihin kendine çizdiği parlak mesleği bulmuştu. Bunu hissediyor ve arkadaşlarından geri kalmamak için, çocukluğunda yapamadığı tahsilini kuvvetlendirmeye çalışıyordu. Bu arada astronomiye merak sarmıştı. Bir güneş tutulması üzerine yazdığı rapor göze çarpmış, İngiltere Kraliyet Bilim Akademisi bunu pek beğenmişti.

James Cook'un portresi
(Nathaniel Dance-Holland, 1775)

1768'de bilim insanları, çok seyrek görülen bir olayı araştırmaya hazırlanıyorlardı. Bir sene sonra, 3 Haziran'da Venüs (Çulpan, Zühre, Çoban Yıldızı) gezegeni güneşin önünden geçecekti ama bu ancak güney yarımküreden, Büyük Okyanus'taki adalardan, o zaman pek iyi bilinmeyen Tahiti'den, iyi görülebilecekti. Joseph Banks isminde zengin bir bilim insanı arkadaşlarıyla oraya gitmek için bir gemi hazırlatıyordu. Bunun

Yerliler, İngilizlerin cebinde ne bulurlarsa aşırıyorlardı.

kaptanlığına Jaanes Cook'u seçti. Bu gemi *Endeavour* isminde 370 tonluk bir yelkenliydi. 26 Ağustos 1768'de İngiltere'nin güneyindeki Plymouth Limanı'ndan kalktılar, Afrika'nın güneyinden dolaşarak Büyük Okyanus'a geçtiler ve ertesi senenin nisan ayında Tahiti'ye vardılar. 3 Haziran'da ekip, Venüs'ün güneşin önünden geçişini çok iyi araştırdı. Vazifelerini yerine getirmişlerdi... Fakat şimdi kimsenin bilmediği bu büyük denize serpili adaları bulmak merakı uyanmıştı.

Cook, üç ay kadar kaldığı Tahiti adasında yerlilerin âdetlerini, yaşayışlarını araştırmış ve çok garip sonuçlara varmıştı. Yerliler basit insanlardı, yalnız kötü bir tabiatları vardı. Hırsızlığı seviyorlardı ve bunda akla gelmeyecek hileler kullanıyorlardı.

İlk günleri Tahitililer küçük kayıklarıyla geminin etrafını sarmışlar, onlara yiyecek ve meyve getirmişler, Kaptan Cook'un verdiği hediyelere pek

Tahitililer, geminin demirini bile çalmaya kalkışmışlardı.

sevinmişlerdi. Hele küçük ipekli mendillere bayılıyorlardı. Cook ve arkadaşları karaya çıktıkları vakit kabile reisleri onları pek iyi karşılamış, kâşiflerin getirdikleri boncuk, çakı gibi hediyelere karşılıklar vermiş ve büyük bir ziyafet hazırlamıştı. Yalnız ziyafetin nihayetine doğru kâşifler, ceplerinde ne var ne yoksa hepsinin aşırılmış olduğunun farkına vardılar. O günden sonra ne kadar tedbirli davrandılarsa olmadı, her gün gemiden bir şey eksiliyordu. Kaşla göz arasında dürbün gibi, pusula gibi en gerekli şeyler bile ortadan yok oluyordu. Cook, kabile reislerine şikâyet edince onlar özürler diliyorlar ve Cook'a, bunların yerine ne isterseniz veririz diyorlardı. Cook, bu âletlerin geri verilmesinden başka bir iyilik beklemediğini anlatıyor ve zorla bunları geri alıyordu.

Kaptan Cook'un gemisi büyük bir tehlike içindeydi. Kaptan, geminin toplarını denize attırdı.

O tarihlerde Büyük Okyanus bilinmeyen bir âlemdi. İspanyollar, Portekizliler, Hollandalılar bu taraflara gemiler yollamışlardı ama gördüklerini kendileri için saklıyorlardı. Bu denize serpili adaların haritasını ilk çizen Cook oldu. Sonra Yeni Zelanda'nın kuzey adasını buldu ve Avustralya kıtasının doğu kıyısını dolaş-

Yerliler kaptanın verdiği bir ziyafete karşılık olmak üzere ona, pişirip de yesin diye bir köpek getirmişlerdi. Cook, sadece otla beslenen bu hayvanın etinin, koyun eti kadar tatlı olduğunu söylemiştir.

tı. O devirde buraya "Yeni Holanda" derlerdi. Cook'tan önce bazı kâşifler bu büyük adanın batı ve güney kıyılarını görmüşler ve bu arazinin bir işe yaramaz bir çöl olduğu kanaatine varmışlardı. Hâlbuki Cook doğu tarafından gelerek adanın en iyi yerleriyle karşılaşmıştı. Sidney koyuna ilk giren Avrupalı oydu. Avustralya'nın beyazların gelip yerleşmesine elverişli bir yer olduğunu önce o söyledi.

* * *

Cook, Avustralya'nın doğu kıyısı boyunca kuzeye çıktı, Yeni Gine'ye vardı. Birçok kazalar ve tehlikeler atlattı, nihayet üç sene süren bu geziden sonra 1771'de İngiltere'ye döndü. Bu ilk gezi ona şöhret kazandırdı. Fakat Cook'un bir ikinci önemli gezisi daha oldu ve bu da 1772'den 1775'e kadar sürdü. Bu sefer güney yarımkürede bulunduğu söylenen büyük bir kıtayı aramaya gidiyordu. O zamanlarda bütün haritalarda Amerika ve Afrika'nın

Markiz Adaları'nda Cook'un tayfasından biri, birkaç kırmızı tüy vererek bir domuz almıştı.

güneyinde büyük bir kıtanın uzandığı gösterilirdi. Cook ilk defa olarak güney denizlerinde sürekli güneye doğru inerek 71° güney enlemine kadar gitti. Aradı, taradı, baktı ki böyle bir kıtadan bir eser yok, geri döndü ve yoluna çıkan adaların birer birer yerlerini bularak güney denizlerinin hemen hemen bugünkü şeklinde bir haritasını çizdi. 1775'te İngiltere'ye döndüğü vakit, Kaptan Cook'un sadece bu yolculuğunda katettiği yol dünyanın etrafını üç defa dolanacak kadar uzundu.

Cook, 1776'da, 48 yaşında yeni bir keşif ekibinin başına geçirildi. Bu sefer İngiltere denizciliğinin öteden beri öğrenmek istediği bir meseleyi çözecekti. Büyük Okyanus'tan kalkacak ve Kanada'nın kuzeyinde bir geçit arayarak bu yoldan Atlas Okyanus'una geçecekti. Cook bu gezide önce güney denizlerine giderek ilk yolculuğunda şüpheli kalmış bir iki noktayı araştırdı, sonra kuzeye çıkarak Hawaii Adaları'na vardı. Bering Boğazı'ndan ötede, 70 derece kuzey arzında Kuzey Buz Denizi'ni buzlarla kapalı

XVIII. yüzyılın en ünlü kâşifi: *James Cook, Yeni Zelanda kıyılarında*

Cook, ada kralını bileğinden yakalayarak sürüklüyor.

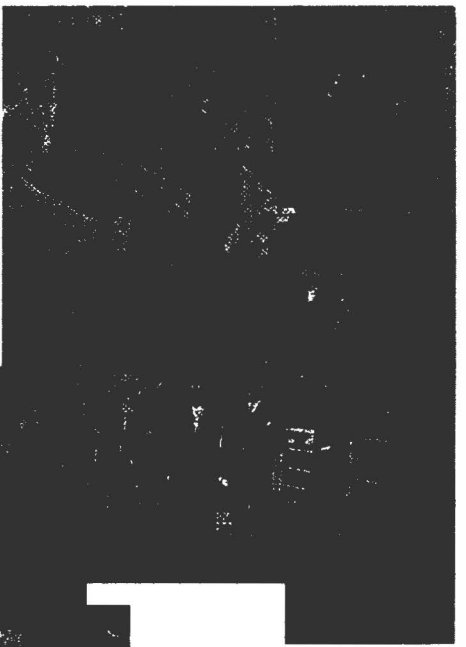
bulunca geri döndü, kışı Hawaii Adaları'nda geçirecek, yaz gelince yeniden kuzey yolunu tutacaktı.

Her zamanki gibi Cook burada da iyi hareketleri, tatlı sözleriyle yerlilerle iyi geçiniyordu fakat bir gün gemilerden birinin bir sandalı çalındı. Son günlerde hırsızlıklar çok artmıştı. Cook yerlilere bir ders vereyim diye yanına birkaç silahlı adam alarak karaya çıktı. Niyeti adanın kralını yakalayıp gemiye getirmek ve yerliler sandalı getirinceye kadar gemide alıkoymaktı. Fakat yerliler, Cook'un kralı bileğinden yakalayarak sürüklediğini görünce homurdanmaya başladılar. Yaşlı bir kadın sırtındaki örtüyü yere serdi ve Cook'a, "Bu örtünün ötesine geçmek yok. Bırak kralımızı!" diye bağırdı. Etrafa toplananlar Cook'un üzerine taş atmaya başlamışlardı. Bu da Cook'u kızdırdı, dayanamadı, halkın üzerine ateş açtı. Bu sırada yerlilerden biri onun sırtına bir bıçak sapladı. Bu silah Cook'un

Yerliler gemiye gelerek bazı çok gerekli şeyleri çalıp kaçmışlardı.

bir hediyesiydi. Cook yere yuvarlanınca yerliler üzerine atıldılar ve onu paramparça ettiler. Hiçbir kâşif dünya hartasına bir beşinci kıta katan bu büyük kâşif kadar acı bir sona varmamıştı. Hâlbuki bu şekilde kanı dökülen bu adam kâşifler içinde en iyi kalpli, en incesiydi.

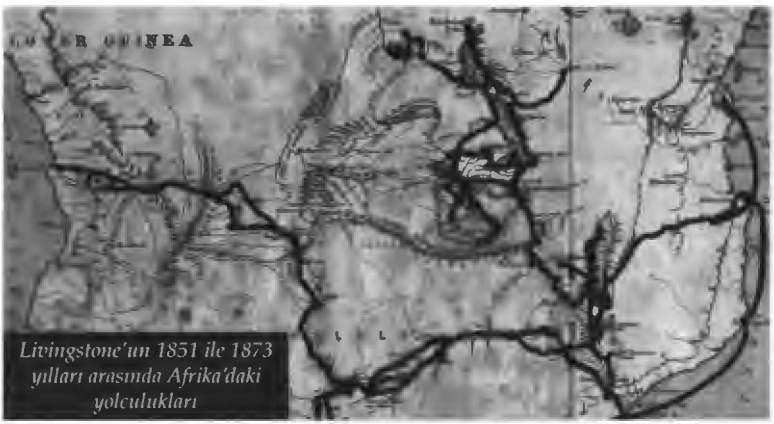
Cook'un doğduğu evi, Yeni Zelanda'ya götürdüler: *İngiltere hükûmeti, bu evi parça parça söktürüp numaralı sandıklar içinde Yeni Zelanda'ya göndermiş ve orada yeniden, Cook'un bir hatırası olarak, inşa ettirmiştir.*

Kendi hediye ettiği silahla vurulup öldürülen kâşif: *Yerlilerin Cook'u öldürüşü*

DAVID LIVINGSTONE

Yamyamlar Arasında

Livingstone'un 1851 ile 1873 yılları arasında Afrika'daki yolculukları

Bize Orta Afrika'yı iyice tanıtan David Livingstone (1813-1873) İskoçyalı fakir bir köylü çocuğuydu. On yaşında bir pamuk fabrikasında ateşçilikle ekmeğini kazanmak zorunda kalmıştı. Eline geçen ilk parayla bir Latince gramer kitabı almıştı. Fabrikadaki işi sabah altıda başlar, akşamın onuna kadar sürerdi. Çocuk geceleri, bir mumun ışığında uykusundan çalarak Latince öğrenmeye çalışır ve gece derslerine giderdi. Fabrikada bile gizli gizli kitap okurdu. Tabiatı pek severdi. Kırlarda gezerken bir yaban çiçeğinin karşısında saatlerce durur, bir kuşun ötüşünü dinlemekte büyük bir zevk duyardı. Bu sevginin izleri, daha sonra onun Afrika gezilerinde de görülmüştü. O büyüdükçe okuma merakı artıyor, özellikle de seyahat kitaplarını elinden düşürmüyordu.

Yirmi yaşındayken fabrikada örücülüğe yükselmişti. İyi para kazanıyor ve kazancını kitaplara veriyordu. Bu sırada dinlerin felsefesi ile ilgili okuduğu bir eser, hayatı için yeni bir yol seçmesine sebep olmuştu. İnsanlığın yaralarını sarmak istiyordu, önce Glasgow'da bir koleje girdi, tıp doktoru olmaya çalıştı. Nihayet meylini misyonerlikte buldu. Londra Misyonerler Cemiyeti'nin

açtığı müsabakaları kazandı. 1841'de bu cemiyet onu Afrika'ya, Kap'a gönderdi.

David Livingstone

O zaman Afrika bugünkü gibi bilinmiyordu. Hele Kap'ta beyazlar yalnız kıyılarda tutunabilmişlerdi. İçerilere doğru adım atabilenler yalnız zencileri avlamaya giden Arap köle tacirleriydi. Nil ve Kongo gibi büyük nehirlerin kaynaklarını bilen yoktu. Avrupa'nın üç katı büyüklüğünde olan bu kıtada büyük göller, sık ormanlar, karışık dillerle konuşan birçok insan, bin türlü vahşi hayvan vardı ama bunlar hakkında kimse bir şey bilmiyordu.

Livingstone, Afrika'da tam istediği çalışma yerini bulmuştu. 30 sene kadar süren gezilerinde o zamana kadar hiçbir Avrupalının ayak basmayı göze alamadığı yerlere gitti. Kendisini en basit adamlara bile sevdirmesini bilmişti. Çok şen bir adamdı. Sert tavırların, kötü muamelelerin, hiddet ve şiddetin yapamayacağı işleri o, yumuşaklığı ve sevimliliğiyle yaptırırdı. Bu suretle Afrika yerlileri arasında bir sempati uyandırmıştı. En ilkel kabilelerin reisleri bile ona iyi gözle bakar, onu sever ve yanlarından ayırmak istemezlerdi. Bu gezilerde Livingstone, Kap'tan Ekvator yakınlarına kadar her tarafı dolaştı, Atlas Okyanusu kıyılarından Hint Okyanusu kıyılarına kadar, kıtanın bir ya-

Gündüzleri fabrikada çalıştıktan sonra geceleri odasına kapanır, yine kitap okur, annesi gelip önünden kitabı kaldırıncaya kadar bu böyle devam ederdi.

Livingstone fabrikada hem çalışır hem kitap okurdu.

nından diğer yanına bir iki defa geçti. Zambezi nehri üzerinde Victoria Şelasi'ni, Nyassa, Tanganika, Bangweulu göllerini, Kongo'nun yukarı kısımlarını buldu. Misyonerlikten aldığı çok az paraya, gezileri üzerine yazdığı kitaplardan kazandığını katar, yeni geziler için hazırlıklara harcardı. İngiltere hükûmetinin yardımını hayatının son on beş yılında görmüştü. Vücudu sağlam olmasaydı, iyi hareketleriyle kendini yerlilere sevdirmenin yolunu bilmeseydi, seyahatlerinin daha ilk senelerinde ölür veya öldürülürdü.

Livingstone'un başarmak istediği iki önemli iş vardı: Biri Nil nehrinin kaynaklarını bulmak, diğeri Arapların yaptıkları insan avına ve esir ticaretine bir nihayet verdirmekti. Bunun için İngiltere'ye yazdığı mektuplarda ve bastırdığı kitaplarda Afrika köylerine Arap köle tacirlerinin nasıl saldırdıklarını ve savunmasız zavallı zencileri nasıl hayvan avlar gibi yakalayarak uzak memleketlere götürüp sattıklarını anlatmaya çalışırdı. İngilizlerin insan ticaretine karşı gösterdikleri şiddetli çabalar hep bu yazıların etkisiyle yapılıyordu.

Livingstone, bu seyahatlerinde her gün vahşi hayvanlarla, tehlikeli hastalıklarla, açlık ve susuzlukla, yerli yamyam kabilelerle uğraşırdı. Boerler bile onun düşmanıydı. Bazen aylarca, senelerce ondan bir haber alınmadığı olurdu. 1848'de yanında 56 zenci ile Zengibar'dan içerilere doğru zorlu bir seyahate çıkmıştı. Yanındakiler sıkıntı ile karşılaşınca, onu bırakıp kaçmaya

başlamışlardı. Kaçanlar, kendilerine bir sorgu yapılmaması için: "Livingstone öldü..." diye sözler çıkarıyorlardı. Nihayet hiç haber gelmez oldu... Bu sırada o, Afrika'nın içlerinde seyahatlerine devam ediyordu fakat hastaydı... Şiddetli bir sıtmaya tutulmuştu, kaçanlar ilâç çantasını da alıp götürmüşlerdi, bunun için nöbetlerin önüne geçemiyordu. İşte böyle sıkıntılı bir durumdayken Tanganika Gölü kenarında, Ujiji'de, kendisini aramaya gelen gazeteci Henry Morton Stanley ile karşılaşmıştı. Stanley'i, *New York Herald* gazetesi göndermişti. Livingstone bu sırada çok zayıftı, Stanley onu "Afrika seyahatlerini bırak, memleketine dön," diye ikna etmeye çok çalıştı fakat Livingstone bu bilinmeyen ülkedeki işlerinin bitmediği söyleyerek bu teklifi reddetti. Beş ay beraber dolaştılar. Sonra Stanley 1872 Martı ayında onun yanından ayrıldı ve Livingstone artık ölünceye kadar ondan başka bir Avrupalı ile karşılaşmadı.

Yerlilerle aslan avındayken yaraladığı bir aslan, öfkeyle Livingstone 'un üzerine atılmış ve onu parçalamak istemişti. Livingstone'u yerliler kurtarmıştı.

Kilise sahasını içeriye doğru genişletmek için yola çıkan Livingstone Afrika'yı tanıtan kâşiflerin en ünlüsü olmuştu. En esaslı karakteri, bir delikanlı gibi, kendisine çizdiği hareket hattında son dereceye kadar dayanmaktı. Daha on yaşında bir çocukken kendi kendine karar vermemiş miydi? Okuyacak, öğrenecek ve adam olacaktı. İskoçya'dayken ilk eline geçen haftalığının yarısı ile bir Latince gramer kitabı alan Livingstone, sabahtan akşamlara kadar fabrikada çalışıp kan ter içinde kaldıktan sonra geceleri de hem doktor, hem misyoner olmak için çalışmıştı. Daha o yaşta "Hayatımı, insanların ıstıraplarını önlemeye adayacağım. Bu yolda

hiçbir menfaat beklemeden uğraşacağım," diye karar vermişti. Fakat bu inat ve sebatı neticesindedir ki Londra Misyonerler Cemiyeti namına Güney Afrika'ya gelebilmişti. Onu Beçuanalar memleketinde küçük bir misyon kilisesine tayin etmişlerdi. Bu kilisede Dr. Moffat isminde bir fedakâr adam yirmi senedir aralıksız çalışmaktaydı. Orada Dr. Moffat'ın kızı ile evlenen Dr. Livingstone, dokuz sene hizmetten sonra karısını ve iki çocuğunu alarak Afrika'nın içlerine doğru, bir öküz arabası içinde, ilk seyahatine çıkıyordu. Zuga isminde bir suyun kenarına vardıkları vakit yerliler ona bu suyun Ngami isminde büyük bir göle karıştığını söylemişlerdi. Ailesi ile birlikte yerlilerin küçük bir kayığına binen Livingstone Ağustos 1840'da bu göle vardığı vakit, buraları kimse bilmiyordu. Bu göl deniz hizasından iki bin sekiz kadem yüksekteydi. Fakat buralar çok kötü şartlara sahip yerlerdi. Göl kenarındaki bataklıklar sineklerle doluydu. Çocuklar hemen sıtmaya yakalanmışlardı. Çeçe sineği denilen bu böcekler hayvanları da yaşatmıyordu.

Livingstone, Afrika'nın Zambezi Nehri üzerindeki büyük şelaleyi buldu ve buna Victoria Şelalesi adını verdi.

Bir sabah Livingstone'un sadık zenci hizmetçisi koşup gelmiş, "Galiba bir yabancı geliyor," diye haber vermişti.

Livingstone daha sonraları da Afrika ortalarına doğru keşiflere çıktı. Nihayet karar verdi ki bu iş, yanında kadın ve çocuklarla altından kalkılabilecek bir mesele değildi. Bu nedenle on-

Livingstone ile Henry Morton Stanley karşılaşıyorlar.

ları İngiltere'ye göndermek istiyordu. Buralarda rastladığı Makalolo kabilesinden altı zenci ile batıya doğru giderek nihayet Portekizlilerin Angola sömürgesine varmışlardı. Orada, sahilde, Afrika'da zenci esaretine karşı tedbirler almak için gönderilmiş bir İngiliz'e rastlamışlar ve kıyıda bekleyen bir İngiliz kruvazöründe misafir edilmişlerdi. Livingstone çocuklarını ve karısını bu gemiyle İngiltere'ye göndermiş ve kendisi "Ya bizler ne olacağız..." diye telaş içinde bulunan Makalololları memleketlerine götürüp kabilelerine teslim etmeye söz vermişti.

Livingstone, Afrika ortasından batıdaki Atlas Okyanusu kıyılarına ancak altı yılda, birçok zahmet ve sıkıntı içinde varabilmişti. "Makalololar'ı yerine götüreceğim, Zambezi nehrini bulacağım," diye Avrupa'ya dönmekten ve orada rahata kavuşmaktan vazgeçen büyük kâşif, Makalololar diyarına beş yıl sonra varabilmişti. Kabiledekiler onların dönmesinden çoktan umudu kesmişlerdi. Bu nedenle, bu kadar uzun bir zaman sonra misyonerin altı Makalolo ile dönüşünü kabile büyük şenliklerle karşılamış ve Livingstone'a minnettarlıklarını nasıl eda edeceklerini bilememişlerdi. Livingstone doğuya doğru Zambezi üzerinden yoluna devam etmek arzusunu gösterince, yerliler ona bütün istediklerini seve seve temin ettiler.

Bu yolculukta Livingstone, Zambezi Nehri üzerindeki büyük şelaleyi buldu, buraya yerliler kendi dillerinde "Ses çıkaran duman" ismini veriyorlardı. Hakikaten Zambezi Nehri'nin suları 100 metre yükseliğindeki şelaleden aşağı döküldüğü vakit ha-

vaya bir duman sütunu yükseliyor ve boşalan suların çıkardığı ses kulakları âdeta sağır ediyordu.

Livingstone, Zambezi Nehri boyunca doğuya doğru yoluna devam ederken, civarda yerleşmiş bulunan kabileler ona yiyecek getirmişler ve onu köylerine davet etmişlerdi. Doktor onlara bu ziyareti yapmaktan kaçınmıyor ve yerlilerin boğmaca öksürüğüne tutulmuş olan çocuklarına ilaç veriyor, onların tedavisine çalışıyordu.

Livingstone'un son günleri. Büyük kâşif hasta halde yolculuğuna devam ediyordu.

Livingstone yolda sıtmaya yakalanmıştı. Hastalığına rağmen yolundan geri dönmemiş, Zambezi'nin kollarından olan Şire üzerinde dolaşmış, nihayet 20 Mayıs 1856'da Hint Okyanusu kıyısında Quelimane'a varmıştı. Orada bir İngiliz gambotuna binerek İngiltere'ye döndüğü vakit Makalolo zencilerinden biri olan Sekvebu ondan ayrılmak istememişti. "Benim memleketim çok soğuktur, sen dayanamaz, ölürsün," diye onu uyaran Livingstone'un itirazlarına karşı onun dizlerine kapanarak yalvaran zenci daha yoldayken ölmüştü. On altı yaşındayken memleketinden ayrılmış plan Livingstone 1856'da büyük bir şöhretle vatanına dönüyordu. Kraliçe Victoria onu huzuruna kabul etmiş, onun şerefine ziyafetler verilmiş,

Yerliler çok sevdikleri Livingstone'un cenazesini iyice sarmışlar, beyazlara teslim etmek üzere Afrika'nın doğu sahillerine indirmişlerdi.

İskoçya ve Fransa Coğrafya Cemiyetleri ona bir altın madalya vermiş ve onu şeref üyeliklerine seçmişlerdi.

* * *

Yıllar sonra Livingstone Nil'in kaynaklarını aramaya koyulmuştu. Fakat artık hasta ve hâlsizdi. Adamlarının omuzlarında taşıdıkları bir sedye içinde gezilerine devam ediyordu. Şiddetli bir dizanteriye yakalanmıştı. 1 Mayıs 1873'te çadırına giren adamları onu ölü buldular. Onu çok seven yerliler cesedini ellerinden geldiği kadar sardılar, bağladılar, onun nesi varsa bir listesini yaptılar ve bütün bunları Afrika sahiline indirerek İngilizlere teslim etmek için yola çıktılar. Bu yolculuk kolay bir iş değildi. Tam sekiz ay sürdü. Kıyıdan 700 mil içerilerdeydiler. Düşman kabileler arasından geçmeleri lâzım geliyordu ve yanlarında bir ölü taşıyorlardı. Fakat bütün bu sıkıntılara katlandılar. Cenazeyi Zengibar'daki İngiliz konsolosuna teslim ettiler. Bu, sevgilerinin ve ona karşı besledikleri saygının en canlı ifadesiydi.

* * *

İngiltere hükûmeti Livingstone'un naaşını Londra'ya getirtti ve büyük bir merasimle Westminster Kilisesi'ne gömdürdü. Fakat Livingstone'un kalbi Afrika'da kalmıştı. Yerliler ölünün yüreğini çıkarmışlar ve onu Afrika toprağında, kimsenin bugün de bilmediği gizli bir yere, ayinler yaparak gömmüşlerdi...

JOHN FRANKLIN

Kuzeybatı Geçidini Geçerken Kaybolan Cesur Kâşif

Güney Kutbu arazisinde sonsuz uykuya dalan kâşifler olduğu gibi kuzeyin de birçok kurbanları vardır. Bunlar arasında en önemlisi Sir John Franklin'in (1786-1874) başkanlığındaki ekiptir. Kanada'nın kuzeyinden Asya'ya doğru bir geçit arayan bu cesur kâşif, adamlarıyla beraber buzlar arasında çok acıklı bir sona vardı. Franklin, çocukluğundan beri hiçbir tehlikeden korkmaz, sonu bilinmeyen serüvenlere atılmaktan yılmazdı. Daha 14 yaşında, okula giderken bir gün denizi görmüş ve artık ondan ayrılamamıştı.

1801'de, 15 yaşındayken İngiliz donanmasına yazılmış ve Kopenhag Savaşı'nda bulunmuştu. Aynı sene, akrabası Kaptan Flinders'in yanında, Avustralya kıyılarını keşfe gönderilen bir ekip arasında o da vardı. Haritacılığa ve astronomiye o kadar merak sarmıştı ki arkadaşları zamanın en büyük astronomi âliminden kinaye olarak ona, "Tycho Brahe" adını takmışlardı.

Bu yolculukta gemileri kazaya uğradı. Franklin ve diğer hayatlarını kurtarabilenler, elli gün boyunca bir mercan adası üzerinde yardım beklediler. Nihayet, Çin'e giden bir gemi onları kurtardı.

Sir John Franklin

Kanton'dan dönerken, Sir Dance isminde birinin kumanda ettiği bir ticaret filosuyla İngiltere'ye gidiyorlardı. Yolda bu tüccar filosunun karşısına, o zaman İngiltere'nin harp hâlinde bulunduğu Fransız harp gemileri çıkmıştı. Bunları görünce Dance, gemilerine savaşa hazırlanıyormuş gibi bir manevra yaptırmış ve bunu gören Fransızlar da kendilerinden daha kalabalık bir İngiliz savaş filosuna çattık diye telaşa düşmüşlerdi. Dance, gemilerin manevrası ve işaretler işini genç Franklin'e bırakmıştı. Aldıkları bu tedbir üzerine Fransız gemileri kaçmaya başlamış ve bunlar da onları, gözden kaybolunca kadar kovalamışlar ve sonra bir hayli gülüşmüşlerdi. Amirallik, Franklin'in bu hizmetini öğrenince onu Amiral Nelson'un yanına vermişti. Böylece Franklin çok genç yaşında, Fransızlarla cereyan eden meşhur Trafalgar Deniz Savaşı'nda işaretçi subaylığını pek iyi bir başarıyla yapmıştı. 1808'de Lizbon'dan Brezilya'ya kaçan Portekiz kraliyet ailesinin bindiği gemiye de bu genç kaptanlık ediyordu.

Avrupa'da Napolyon gürültüleri geçtikten sonra İngiltere hükûmeti, kaptan Cook'un ölümünden beri unutulan kuzeybatı geçidi araştırmalarını yeniden canlandırmak istemişti. 1818'de Franklin, kutup yolculuğu için hazırlatılan iki küçük gemiden birinin kumandanlığına verilmişti. Bunlar Kuzey Kutbu'na doğru yelken açacaklar, oradan Amerika kıyılarını tutacaklardı. Buzların durumuna göre oraların haritalarını çizdikten sonra Bering Boğazı'ndan geleceklerdi.

Spitsbergen sularında Franklin'in *Dorothea* ismindeki gemisi buzlar arasında zedelendi. Buz dağlarının gemiye etkileri çok

korkunç oldu. Buzlar gemilerin etrafını sardı. İlerlemek ve gerilemek mümkün olmadı. Günlerce süren şiddetli fırtınalardan sonra daha fazla ilerlemenin çok tehlikeli olacağı anlaşılınca geri döndüler. Fakat Franklin cesareti, iyi idaresiyle bütün ekibi ölümden kurtarmıştı. Bu deneme Kuzey Kutup yolculuğunun zahmet ve tehlikelerini bir daha meydana çıkarmış, aynı zamanda Franklin'in güvenilir ve insanlığın ilerlemesi için hayatını feda etmekten çekinmeyen değerli bir kumandan olduğunu meydana çıkarmıştı. Bir yıl sonra Franklin yeni bir keşif ekibinin başına geçirildi. 1819'da yola çıkan bu ekip Amerika'nın kuzeyinde Hudson koyundan Mackenzie ağızlarına kadar bu kıyıları araştıracaktı. Franklin 1820 kışını Kanada'nın kuzeyinde geçirdi ve ertesi yaz, gelmesi gereken bir yardım ekibini boş yere bekledikten sonra bir ikinci kışı daha buzlar arasında tamamladı ve birçok keşiflerde bulundu. Fakat bu kışlamalar kolay olmamıştı. Bazen yiyecek bulamadıkları ve eski ayakkabılarını kemirdikleri olmuştu.

Franklin, Deniz Bakanı'na: "Ben mi yaşlıyım? Daha 59'umdayım, ihtiyarlamadım," diyordu.

Franklin, bu seferinden 1822'de dönebildi. 5500 millik bir yerin haritasını çizmiş, klasik bir eser olarak kalan çok değerli bir seyahat kitabı yazmış ve büyük bir şöhret yapmıştı. Sonra 1825'te bir daha kutup denizlerine döndü ve Kanada'nın kuzeyinde yeni keşifleri oldu. Artık evlenmişti. 1836'dan 1843'e kadar Tazmanya'da valilik yapmış, Hobart'ta okullar açmış ve ilmî dernekler kurmuştu.

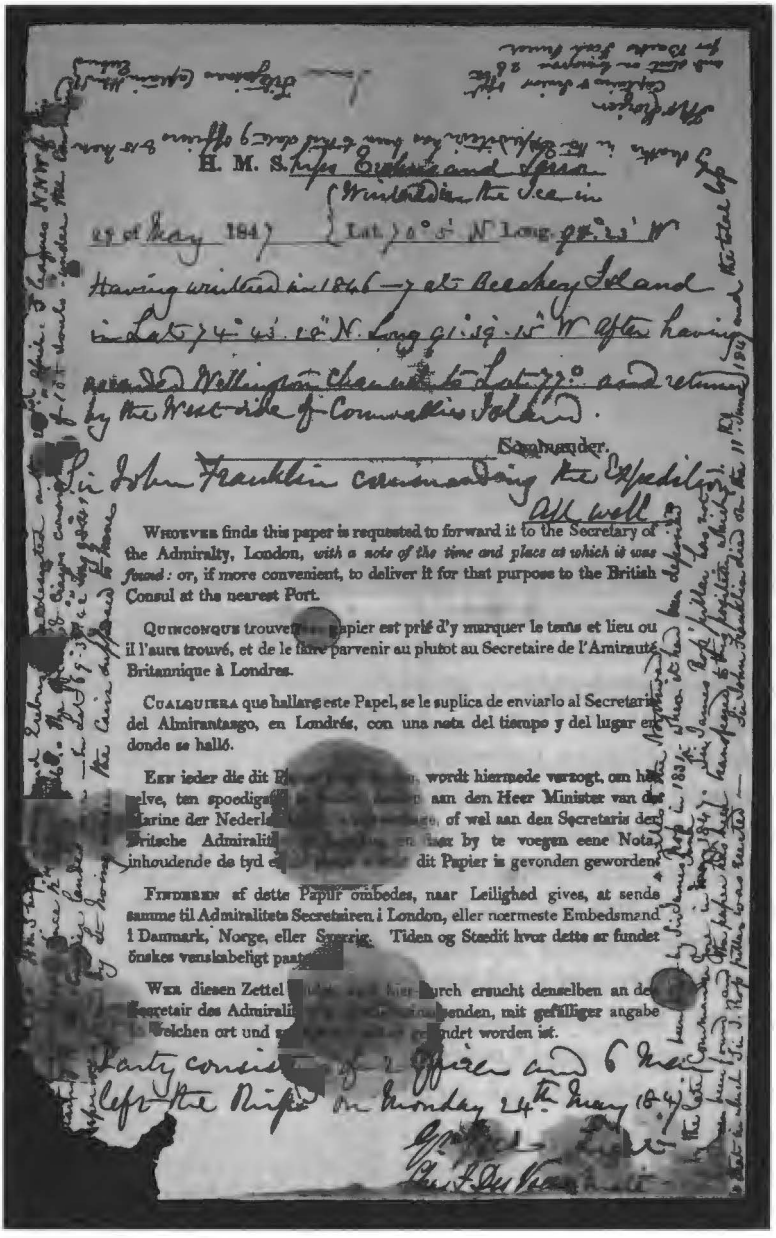
1845 yılına doğru kutup seyahatlerine yeniden merak başlamıştı. İngiltere Deniz Vekâleti kuzeybatı geçidini bir defa daha zorlamak istiyordu. Yaşı iler-

Franklin'in gemisi buzlar arasında (May RN, 1853)

lemiş olmasına rağmen, böyle bir ekibin başına geçirilecek en uygun kumandan Franklin olacaktı. Fakat Deniz Vekili onun 60 yaşında olduğunu ileri sürüyordu. Koca deniz kurdu ise "Affedersiniz, değilim... Yaşım 59'dur..." diye itiraza cevap veriyordu. Bunun üzerine Franklin'in yeni bir kutup yolculuğuna karar verildi. Kutup denizlerine dayanıklılığı daha önden tecrübe edilmiş iki gemi *Erebus* ile *Terror* hazırlandı. Ekip, subay ve tayfa olarak 134 kişiydi. Gemiler 26 Temmuz 1845'te Lancaster Boğazı'nı geçtiler. Bundan sonra asıl kutup yolculuğu başlıyordu. Franklin, buzlarla kaplı denizler arasından Bering Boğazı'na doğru bir yol arama emri almıştı. Aradan üç yıl geçti. Franklin'den bir haber alınamadı. Hepsinin çok acı bir sona varmış olacaklarından korkuluyordu.

İngiltere hükûmeti, Franklin'in ekibinden bir haber getirecek olana 10.000 ve ekibi kurtaracak olana 30.000 İngiliz lirası mükâfat vereceğini ilân etti. Eşi Jane Franklin de ayrıca ortaya 3.000 İngiliz lirası mükâfat koymuştu. 1847'den 1859'a kadar 39

H. M. S.

Having wintered in 1846 — at Beechey Island
in Lat. 74° 43′ 28″ N. Long. 91° 39′ 15″ W after having
passed Wellington Channel to Lat. 77°. and returned
by the West side of Cornwallis Island.

Commander.

Sir John Franklin commanding the Expedition
All well

WHOEVER finds this paper is requested to forward it to the Secretary of the Admiralty, London, *with a note of the time and place at which it was found*: or, if more convenient, to deliver it for that purpose to the British Consul at the nearest Port.

QUICONQUE trouvera ce papier est prié d'y marquer le tems et lieu ou il l'aura trouvé, et de le faire parvenir au plutot au Secretaire de l'Amirauté Britannique à Londres.

CUALQUIERA que hallare este Papel, se le suplica de enviarlo al Secretario del Almirantazgo, en Londrés, con una nota del tiempo y del lugar en donde se halló.

EEN ieder die dit P[illegible], wordt hiermede verzogt, om hem selve, ten spoedigste [illegible] aan den Heer Minister van de Marine der Nederl[illegible], of wel aan den Secretaris der Britsche Admiralit[illegible] hier by te voegen eene Nota inhoudende de tyd e[illegible] dit Papier is gevonden geworden.

FINDEREN af dette Papir ombedes, naar Leilighed gives, at sende samme til Admiralitets Secretairen i London, eller nærmeste Embedsmand i Danmark, Norge, eller Sverrig. Tiden og Stædet hvor dette er fundet önskes venskabeligt paa[illegible]

WER diesen Zettel [illegible] hierdurch ersucht denselben an den Secretair des Admirali[illegible] senden, mit gefälliger angabe welchen ort und [illegible] gefunden worden ist.

Forty consid[illegible] officers and 6 men
left the Ships on Monday 24th May 184[illegible]

1859'da Franklin'i aramaya giden ekipten biri olan W.R. Hopson, Kral William Adası'nda bu yazıtı bulmuştu. Bu yazıt altı farklı dilde yazılmıştı.

Franklin ve arkadaşları buzlar üzerinde

farklı ekip, karlar, buzlar, fırtınalar arasında araştırmalar yaptılar. Bu kıyılarda dağınık olarak yaşayan Eskimolardan, ekibin başına gelenler hakkında bazı şeyler öğrenildi. Bir yerli kadın, buzlar üzerinde sürüklenmeye çalışan beyazlara rastladığını ve bunların yerlerinden kımıldayamayacak kadar hâlsiz olduklarını anlatıyordu. Nihayet Kral William Adası'nda taştan yapılmış bir küçük kulübede birkaç satırdan ibaret bir kitabe bulundu. Bu kitabeden Franklin'in 11 Haziran 1847'de öldüğü anlaşılıyordu. Kitabenin son cümlesinde "Gemiler, buzlar arasında parçalandı. Subay ve tayfa 105 kişiyiz. Yarın, yola çıkıyoruz..." yazıyordu.

Bundan anlaşılıyordu ki buzlar arasında yiyeceksiz kalan ekip, daha güneye, Eskimolara rastlama ihtimali olan yerlere doğru ilerlemek için yola çıkmıştı. Fakat hepsi yolda açlıktan ve soğuktan ölmüşlerdi. Franklin'i aramak için yapılan seyahatler sonunda Kuzey Amerika kıyılarındaki adalar iyice öğrenildi. Daha sonra gelen kâşifler kuzeybatı geçidini bu bilgilerin yardımıyla geçebildiler. Herhâlde bu geçidi en önce zorlama şerefini Sir John Franklin'e bırakmak doğru olur. Çünkü onun gemileri o zamana kadar bilinmeyen boğazları geçmiş ve geçidin öte tarafında bilinen yerlere çok yaklaşmıştı. İki yıla yakın bir zaman sürmüş olan bu büyük serüven, kutup tarihinin en acıklı sayfası olmuştu.

AUGUSTE RENÉ CAİLLÉ

Çöl Kahramanı

René Caillié'in (1799-1838) gençliğinde Timbuktu'nun ne olduğunu bilen çok azdı. Bir ara bütün dünyada bu şehirden konuşulmasına o sebep oldu. Fransa'da küçük bir köyde bir ekmekçinin oğluydu. Küçük yaşta öksüz kalmış, amcasının yanına sığınmıştı. Bir gün köyden bir tiyatro grubu geçti. Başka bir zaman da bu çocuk, kalabalığın arasında, Napolyon'un at üstünde oradan geçtiğini görmüştü. Bütün bunlar nereden geliyor ve nereye gidiyorlardı? Bunu ona kitaplar öğretecekti. İşte bu hevesle okumaya sarıldı. Gündüzleri bir eskicinin yanında çalışır, biraz para kazanır, geceleri hep okurdu.

René Caillié

Eline geçen kitaplardan birinde Timbuktu üzerine bazı meraklı fıkralar görmüştü. Bunu yazan, "Timbuktu dünyanın en zengin şehridir. Nijerya bir altın memleketidir," diyor ve "Araplar bu şehri gizli tutarlar ve oraya hiçbir Avrupalının girmesini istemezler," diye ilâve ediyordu. İşte, René 16 yaşındayken heybesini sırtlayıp köyünden çıktığı vakit niyeti Timbuktu'yu bulmaktı.

Rochefort Limanı'na kadar yaya gitmiş, orada Afrika'ya gitmek için bir keşif ekibi hazırlandığını duymuş ve bir hizmetçi olarak bu ekibe karışmıştı. Sonra günler bir peri masalı hızıyla geçti. Zengin bir memlekete vardılar. Buranın zenci halkı çok neşeli insanlardı, onları iyi karşıladılar. Sonra daha iç kısımlara devam ettiler, çöllere düştüler, aç ve susuz kaldılar. Ekibin dönüşü tam bir bozgunluk içinde oldu. Kuyudan kuyuya sürüklenebilenler canlarını kurtarıyorlardı. Caillié de ölümden kurtularak St. Louis'e gelebildi. Aylarca hastanede yattı. İyileşerek oradan çıktığı zaman ne kuvveti, ne parası ne de bir bildiği vardı. Birinin yanında aşçılık yaptı ve biraz para kazanınca Fransa'ya döndü.

Caillié artık bir Arap gibi giyiniyor, bir Arap kadar düzgün ve akıcı Arapça konuşuyordu.

Fakat dört sene sonra onu yine St. Louis'de buluyoruz. Derdi yine Timbuktu'ya gitmekti. Ama nasıl? O da bilmiyordu. Yalnız içinde bir ateş yanıyordu, o kadar. Bu sefer ilk işi, gidip Senegal Valisi Baron Jacques-Francois Roger'i görmek oldu.

Vali, karşısına çıkan bu sıska delikanlıyı görünce, "Demek, Timbuktu'yu keşfe gitmek isteyen akıllı sensin öyle mi?" diye onu baştan aşağı bir süzmüştü. Sonra, "Siz gençlerin ağzında bir Timbuktu lâfıdır dolaşıyor... Afrika yolculuklarını bulvarlarda dolaşmak gibi basit bir şey sanıyorsunuz galiba..." diyerek masanın üstüne büyük bir harita yaydı. Bu haritanın birçok yeri bom-

boştu. "İşte bak... Bu beyaz yerler, henüz bilinmeyen taraflar... Buralar hep tehlikeler, ölümlerle dolu," dedi.

René ona hatırlatmak istedi: "Öyle ama Avrupa'nın her tarafından, her zaman kâşifler bu kıtanın içlerine girmeye uğraştılar. 1618'de Thomson..."

"Evet, ama onu bıçakladılar."

"1790'da Houghton..."

"Evet, kaybolup gitti."

"Sonra Winterbottom..."

"O da öldü... Kaza veya hastalık sonucu... Dur yavrum, bırak da bu listeyi sana ben tamamlayayım. Kahire'den yola çıkan Horneman çölde öldü. Hepsinin büyüğü Mungo Park, Timbuktu'nun kapısından geçti, içeri giremedi. Campbell'i sarıhumma aldı götürdü. En son yola çıkan Beaufort'du... Korkarım, o da bir şey yapamayacak..."

Caillié sakin bir sesle, "Bunda haklı olduğunuzu söylememe izin verir misiniz? Beaufort bu işi başaramayacak; çünkü onun yanında çok adam, çok denk, çok katır var, bu iş böyle gürültüyle olmaz."

Baron Roger söyleyecek söz bulamıyordu. Bu sade tavırlı fakat fikirlerini bu kadar kesinlikle ve apaçık anlatan delikanlı kimdi? Ona dedi ki: "İyi ama senin paran yok, asaletin yok, koruyucun yok, öğrenimin yok. Bu işi başarmak için neye güveniyorsun?"

"Zayıflığıma, yoksulluğuma, alışkanlığıma güveniyorum. Para, asker, tavsiye mektupları... Bunların hiçbirinin şehirlerden kilometrelerce uzaklarda bir değeri yoktur. Başarı, iklimin şiddetine, yorgunluğa, yoksulluğa dayanabilen, yerliler gibi yaşamasını ve onların dilini bilenin ve sonra, hepsinden üstünü, tahammüllü olanındır... Ben ilk önce onların dilini ve âdetlerini öğreneceğim..."

Vali artık kanmıştı. Bu atılgan delikanlı bu işin üstesinden gelebilecekti. Ona yardım edeceğine söz verdi.

Caillié, dediğini yaptı. Önce üç sene kadar Mağriplilerden Brakna kabilesi arasında kaldı, Arapça öğrendi, Müslüman oldu.

Bedevîler çöldeyken, kum fırtınasında yollarına devam edebilmek için yüzlerini ve gözlerini sıkıca örtüyorlardı.

Arapların yaşayışlarına iyice alıştı. Şöyle ki; 1827'de Gine Körfezi kıyısından içerilere doğru yola çıkan bir kervana katıldığı vakit kimse onun bir yabancı olduğunun farkına varamadı. Kendini, memleketine dönmek isteyen bir Mısırlı gibi tanıtmıştı. Kervan Futacalun tepelerinden, Senegal nehrinin kaynak taraflarından geçerek Nijer vadisine indi. Caillié, nihayet çocukluk rüyalarının gerçeğe döndüğünü görüyordu. Beraber geldiği kervan buradan ileri gitmiyordu. Başka bir kervan bulmak için günlerce bekledi. Kötü günler gelmiş, yağmurlar bastırmıştı. Nihayet 14 kişilik başka bir kafileye katıldı. Taşlıklar içinden geçiyor, çamurlar içinde çadır kuruyor ve birkaç yer fıstığından başka yiyecek bulamıyorlardı. Buraları Fulgaların memleketiydi. Bunlar çok cahil insanlardı. Caillié'nin şemsiyesine bile şaşırıyorlar, bunun nasıl açılıp kapandığını görmek istiyorlardı. Daha sonra başka bir memlekete girdiler. Burada Bambaralar yaşıyordu. Çok tembel insanlardı bunlar. Caillié bir kabile reisiyle görüşmüştü. Bu, içlerinde en ileri olan adamdı. Bütün varı yoğu bir at, iki semer, yırtık bir hasır şapka ve bir davuldu. Kongların memleketinde Caillié hummaya yakalandı. Pis bir kulübede aylarca yattı, aç kaldı, perişan düştü. Artık tanınmayacak hâle gelmişti. Sonra yaz geldi, Caillié oradan geçen başka bir kervana katıldı. Ocak 1828'de Nijer üzerinde Cenne'ye ve oradan nehir yoluyla nihayet Timbuktu'ya vardı.

Caillié şehre gece yarısı girmişti fakat rüyalarında gördüğü, senelerden beri hayalini kurduğu cennet bu muydu? O neler dü-

şünmüştü, neler bulmuştu. Dünyanın en büyük, en zengin şehri yerine kerpiçten yapılmış bir yığın kulübe, çamur ve toz vardı. Çöl, şehrin hemen kapılarında başlıyordu.

Caillié'ye dönüş için yalnızca bir yol açıktı... O da Büyük Sahra'nın kum çöllerini kuzeye doğru aşmak... Yine bir kervana katılmıştı. Bu kervan, yerinden kımıldanan bir şehir gibiydi. 1400 develi 400 kişilik bir kervan... Kadın, çoluk çocuk, bir sürü insan... Geceleri yürüyor, gündüzleri dileniyorlardı. Kurak mevsim başlamıştı. Susuzluk kendini gösterdi. Su... Su... Başka bir istekleri yoktu... Etrafta bir kuyu aramaya gidenler her yerin kum olduğu haberini getiriyorlardı. Nefes nefese, türlü sıkıntılar içinde yanına yaklaştıkları başka kuyuları kumlarla dolmuş buluyorlardı. Ölenlerin, sürünemeyerek geride kalanların sayısı her gün artıyordu.

Caillié'nin üstü başı parçalanmıştı. Güneşten yanmış, görünüşü o kadar değişmişti ki, kimse onun ne yaşını ne de hangi milletten olduğunu söyleyebilirdi. Durmasını bilmeyen bir öksürük göğsünü parçalıyordu. İşte Caillié, Fas şehrinin kapılarından içeri girdiği vakit bu hâldeydi. Burada başka garip bir durumla karşılaştı. Buraya kadar Müslümanlığına sığınarak gelmişti. Şimdi Müslüman oluşu ona Batı'nın kapılarını kapıyordu. Bu uzun yolculuktan sonra ona yapacak tek şey kalıyordu: Cami kapılarında dilenmek.

Konsolos, karşısına çıkan bu Arap dilencinin kim olduğunu hemen anlayamadı. Hayretler içinde kalmıştı.

Rabat'a gitmek, orada Fransız konsolosunu görmek istiyordu. Fakat ona, "Rabat'ta ne yapacaksın, Mısır'a

oradan gidilmez," diyorlardı. Yavaş yavaş ondan şüphelenmeye başlamışlardı. Ne yaptı etti, Rabat'a gitti ama kıyafeti o kadar perişandı ki konsolosun evindeki kapıcılar onun içeri girmesine izin vermediler. Onu bir dilenci sanarak kovdular. Artık mezarlıklarda yatıyor ve köşe başlarında gelen geçene avuç açıyordu.

Tanca'daki konsolos Mr. Delaporte'u tanırdı, ona mektup yazdı, cevap alamadı. Dilene dilene Tanca'ya kadar gitmekten başka çıkar yol yoktu. Nihayet Eylül 1828'de Tanca'daki kavas (hizmetli) onu içeri alıp konsolosa haber verdi: "Dilenci kılıklı bir Çingene gelmiş, sizi görmek istiyor." Fakat bu Çingene çok iyi Fransızca konuşuyordu. Mr. Delaporte, Caillié'yi tanımıştı.

* * *

Fakat René Caillié çocukluk hayallerinin altın külçeleriyle dönmüyordu. Fakir gitmiş, sefil dönüyordu. Serüveninin gizli bahtiyarlıklarından mühim bir şey beklemediği için yine de gayesine ermiş sayılırdı. Bundan başka o, sırlarla dolu denilen Timbuktu'da, yola uzanıp gitmenin, varıp kalmaktan daha üstün olduğunu anlayan bir kâşifin sevincini bulmuştu. Daha ne isterdi?

Caillié'nin Timbuktu'da kaldığı ev
(Edmond Fortier, 1905)

ROBERT EDWIN PEARY

Kuzey Kutbunu Keşfeden Kâşif

Robert Peary (1856-1920) yenilmek istemeyen bir adamdı... Kâşifler içinde onun kadar inatçısı zor bulunur. Bir kere Kuzey Kutbu'nu bulacağım demişti. Ne yapıp edecek, oraya varacaktı. Bunun için 25 sene çalıştı, sekiz defa Kuzey Buz Denizi'nin deniz buzulları üzerinden Kuzey yolunu tuttu. Her defasında kutba biraz daha yaklaştı, 1902'de 84°, 1906'da 87.6° kuzey enlemine vardı. Nihayet son yolculuğunda 1909 yılı ilkbaharında 6 Nisan günü Kuzey Kutbu'na Amerikan bayrağını dikti. Dört yüzyıldan beri birçok kâşifin başaramadığı bu işi, nihayet Peary, metaneti, inadı ve bütün bunların yanı sıra çok metodik ve uzun bir hazırlanma sonucu başarmıştı.

Peary, Amerika Birleşik Devletleri donanmasında bir deniz subayıydı. 1886'da amirallikten izin almış ve Nordenskiöld keşif ekibiyle Grönland'de bir kış geçirmişti. Kuzey Kutbu'na seyahat merakı o zaman başlamıştı ve artık senelerce Grönland'de kışlayarak Eskimolar arasında yaşadı. Bazı seneler karısı da ondan ayrılmıyordu.

Peary, kutba varmak için iyi bir plan hazırlamıştı. Eskimoların gençlerinden ve kuvvetlilerinden, kadın-erkek birkaç kişi seçe-

cek ve onları, yaşadıkları yerlerden daha kuzeylere götürecek, orada bir kamp kurduracaktı. Sonra buradan daha uzaklara gidilecek, böylece kutba mümkün olduğu kadar yakın yerlerde Eskimo toplulukları yaratılmış olacaktı. Bundan sonra bir fırsatını bulup onlarla Kuzey Kutbu'na kadar uzanmak bir dereceye kadar kolay olacaktı.

Robert Edwin Peary

* * *

Kuzey Kutbu, güneyde olduğu gibi, büyük bir kıta üzerinde değildi. Kutuptan oldukça uzak bazı dağınık adalar vardı ama bundan geriye kalan yerler her zaman buzlarla kaplı bir denizdi. Fakat bu deniz buzlarının eriyip tekrar donması, parçaların birbirini sıkıştırması, çatlayıp üst üste yığılması gibi sebeplerle bankiz denilen bu buz alanı, buz dağlarıyla kaplı oluyordu. Mevsimlere göre bunların arasında deniz yer yer meydana çıkıyordu.

* * *

Şimdiye kadar yapılan denemeler göstermişti ki kutba bir gemi içinde gitmek mümkün değildi. Hatta gemiyi buzlar içinde bırakarak akıntılarla kutuptan geçmek için bir iki kâşifin yaptığı teşebbüslerin de sonu gelmemişti. Kuzey Kutbu'na gitmek için bir çare vardı. O da

Peary'nin gemisi buzlar arasında

Köpek koşulu kızaklar

Eskimoların yaptıkları gibi köpek koşulu kızaklarla buzlar üzerinden ilerlemekti. İşte Peary bunun için Eskimolarla düşüp kalkıyor, onları kuzeyde daha uzak yerlere kadar götürmek istiyordu. Fakat bunun için Eskimoların güvenini kazanması lâzımdı. Bu ise, onlar gibi yaşamakla olacaktı.

Peary senelerce uğraştıktan sonra onlara benzemiş, tam bir Eskimo olmuştu. Onlar gibi giyinir, onlar gibi yer, içerdi. Artık çiğ et yemekten, kâse dolusu balık yağı içmekten tiksinmiyor ve

Peary ve köpekleri

ara sıra köpek koşulu kızaklarını alıyor, kamptan çıkıp gidiyor, haftalarca görünmüyordu. En şiddetli soğuklara dayanabiliyordu. Kabilenin en usta avcısı olmuştu. Fakat başka bir şey daha lâzımdı. Erzakın, hazırlıkların kutba mümkün olduğu kadar yakın bir yere getirilmesi için gemisini hiç olmazsa Grönland'in kuzey kıyılarında bir yere kadar sokabilmeliydi. İşte bu maksadı sağlamak için ayrıca dört sene çalıştı. Kuzey Buz Denizi'ni kapayan buz duvarını karış karış izleyerek onu, senenin her mevsiminde izledi. Nihayet akıntılara ve sıcaklık değişmelerine göre bu duvarda bazen yarıklar açıldığının farkına vardı ve *Roosevelt* ismini taşıyan gemisini bu aralıklardan içeri sokarak 1908 kışını Grönland'in kuzeyinde Sheridan Burnu önünde geçirdi.

Kuzey Kutbu'na ilk varan kâşif, Amerikalı Peary

Kuzey Buz Denizi

Peary ile ondan önce kutba vardığını iddia eden rakibi, Dr. Cook

Peary, 1 Nisan 1909'da 10'ar Eskimo köpeği koşulu dört kızakla ve yanında Eskimoların en beceriklilerinden dördü ile kendi hizmetçisi Henson olduğu hâlde yola çıkıyor ve *Roosevelt*'in süvarisi Bartlett'e veda ediyordu: "Beni düşünme, kendini ve gemiyi iyi gözetmeye bak, ben döner, sizi bulurum..." diyordu. Dediği gibi de oldu. Peary 6 Nisan'da kutba vardı ve 27 Nisan'da *Roosevelt*'e döndü. Bu son kutup yolculuğu çok basit geçmiş oluyordu. Peary'yi tanıyanlar buna inanmışlardı fakat bazı kimseler: "Bartlett'i yanına almalıydı... Beraberinde yalnız Eskimolar ve hizmetçisi değil, bir de arkadaşı olsaydı, kutba vardığına o şahit olurdu..." diyorlardı.

Peary'nin dönüşünden sonra yapılan bu münakaşaların sebebi, onun bu haberi telgrafla bütün dünyaya vermesinden birkaç hafta önce, başka birinin ondan bir sene önce, 21 Nisan 1908'de kuzey kutbuna vardım diye ortaya çıkmış olmasıydı... Bu iddiayı ileri süren adam Peary'nin 1891 gezisinde geminin doktoru olarak bulunmuş olan eski bir yol arkadaşıydı: Dr. Cook.

Cook, Grönland'den Danimarka'ya geçmiş ve orada kral ve

ahali onu büyük törenlerle karşılamıştı. Bütün dünya Cook'u kuzey kutbunun kâşifi olarak alkışlamıştı. Peary, son başarılı kutup gezisinden dönüşünde işte böyle garip bir haberle karşılaşıyordu.

Cook'un iddiası doğru ise kuzey kutbuna varmak bir marifet değildi. Büyük bir hazırlık yapmadan, 11 kızak, 103 köpek ve 10 Eskimo ile, bir ay süren bir yolculuktan sonra kutba varmıştı.

Biri yalan söylüyordu ama hangisi?... Bütün dünya gazeteleri bu meseleyle uğraşıyorlardı. Fikirler ikiye bölünmüştü. Peary'den yana çıkanlar da vardı, Cook'tan yana çıkanlar da...

Sonunda Peary'nin haklı olduğu iyice anlaşıldı. Philip Gibbs isminde bir İngiliz gazeteci şüphelerini ortaya attı ve Dr. Cook'un yüzündeki maskeyi düşürdü. Diğer taraftan Dr. Cook, Washington Coğrafya Cemiyeti'nin sorgularına verecek bir cevap bulamazken Peary, Londra Coğrafya Cemiyeti'ne hesaplarını, gündelik kayıtlarını birer birer göstererek davayı kazanmış ve bu cemiyetin altın madalyasını elde etmişti. Peary ucuz atlatmıştı, az kalsın 25 sene süren çalışmalarından sonra bu uzun emeklerinin mükâfatını ve şiddetli soğuklarda donmalar yüzünden kopup giden birkaç parmağının yanına bütün şerefini de kaybetmiş olacaktı.

Kuzey Kutbu yolunda
Peary adına dikilen anıt

ROALD AMUNDSEN

Kutup Diyarlarının En Ünlü, Başarılı Kâşifi

Güney Kutbu'na ilk önce varan o... Kuzey Kutbu bölgesinde buzlarla çevrili denizler kenarından dünyanın çevresini ilk önce dolaşan o... Kuzey Kutbu üzerinden bir hava bolonu ile ilk önce uçan o... İşte, Roald Amundsen'in (1872-1928) şeref levhasına kazılı altın yazılar bunlardır.

Zamanın kâşifleri arasında, Amundsen'in bu kadar önemli şerefleri bir araya toplayabilmiş bir adam olmasının sebebi neydi? Onun bütün hayatı, 15 yaşından beri önden çizilmiş bir maksadın elde edilmesine doğru muntazam adımlarla ilerlemiş bir olgunluk örneğidir. Tehlikeden hiç korkmayan, yorgunluk nedir bilmeyen bu adamın bütün yaptıkları önceden düşünülmüş, planları en ufak detaylarına kadar iyice hazırlanmış, tatbik şekli

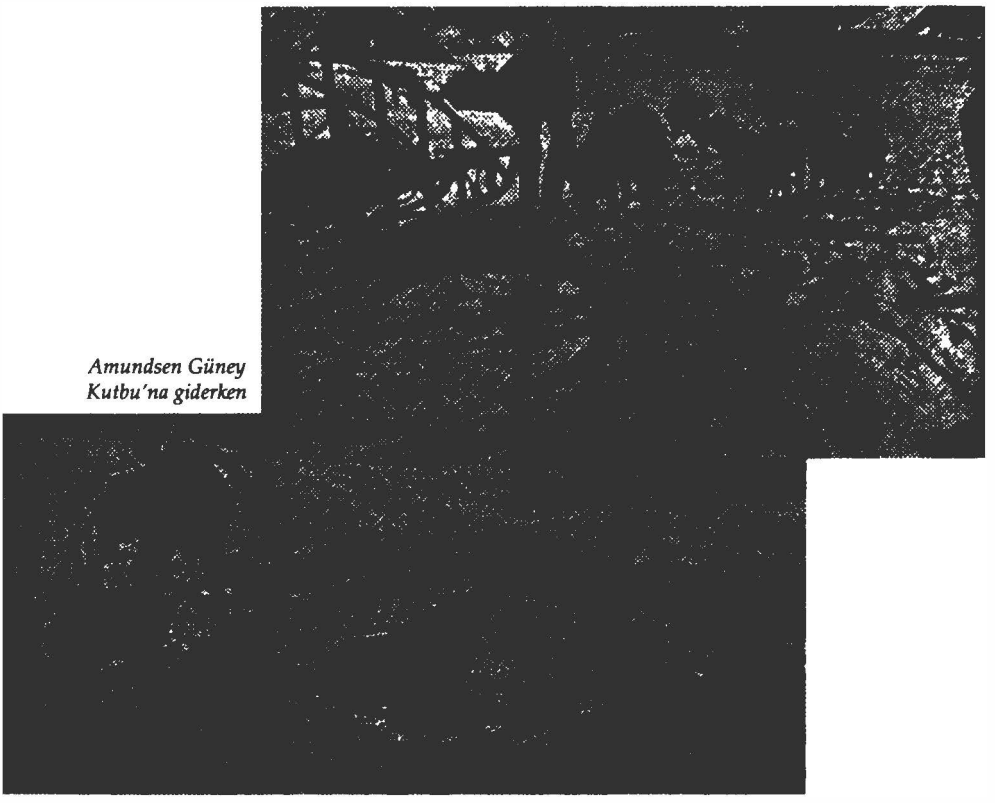
Roald Amundsen

bütün incelikleriyle kararlaştırılmış işlerdi. Bir fikir etrafında senelerce bıkmadan, usanmadan çalışır, hiçbir noktayı gözden kaçırmazdı. O, bir kuzey adamıydı. Varlığında büyük şeyler yaptı ve ölümü de büyük oldu. Onun yaşayışını araştıranlar görürler ki hayatının ilk seneleri, sonu için bir hazırlıktan başka bir şey değildi. Onun bütün varlığı bir hırs, bir zafer ve bir faciadır.

Çocukken kafası, buzlu diyarların hikâyeleriyle doluydu. Kuzey kahramanları içinde en çok, sonradan izlerini kovalayacağı, John Franklin'i sevmişti. İlk serüveni az kalsın hayatına mal oluyordu. Daha 15 yaşındayken bir kış vakti, okul arkadaşlarından bir çocukla, Oslo'dan Bergen'e kadar Norveç dağlarını aşmak istedi. Çocuklar, buzlar arasında yollarını kaybettiler ve dört

Kuzeybatı geçidini Amundsen, Gjøa *ismindeki bu küçük gemiyle geçti.*

Amundsen Güney Kutbu'na giderken

gün aç kaldılar. Kurtuluşları bir mucize olmuştu. Babasını 14 yaşındayken kaybetmişti. Annesi ise, bu serüvenden sonra onu yanından uzaklaştırmıyor, doktor olmasını istiyordu. Böylece Kristiania Üniversitesi'nde tıp derslerine devam eden Amundsen, bu sırada kayak talimleri yapıyor, vücudunu şiddetli soğuklara alıştırıyordu. Annesi öldükten sonra kutup yolculuklarına giden gemilerde denizciliğe hazırlandı, kaptanlık diplomasını aldı.

1897'de vücudunun sağlamlığı, soğuğa dayanıklığı ve denizcilikteki bilgisi sayesinde, daha 25 yaşındayken, Güney Kutbu'na gönderilen bir keşif gemisine ikinci kaptan seçilmişti. Bu gemi, Adrien de Gerlache ve ekibini götüren *Belgica* vapuruydu.

Bu keşif ekibi önemli bir iş görememişti fakat bütün bir kışı Güney Kutbu'nun uzun geceleri içinde ilk defa geçirenler bun-

Amundsen, Norge *isimli hava gemisiyle Kuzey Kutbu'na havadan gitti.*

lardı. Bu tecrübenin genç kâşif için ölçülmez bir değeri vardı. O, bu kışlamadan, ilerdeki zamanlarda faydalanabileceği birçok şey öğrenmişti.

Amundsen'in ikinci serüveni dünyanın öbür ucunda, Kuzey Kutbu'nda oldu. Fridtjof Nansen'le tanışmış, ondan Kuzey Buz Denizi yolculukları üzerine birçok fikir almıştı. Kuzeybatı geçitleri yoluyla Büyük Okyanus'a geçme imkânı var mı, yok mu? Senelerden beri herkesin merakla öğrenmek istediği bu mesele onu çok düşündürüyordu. Yalnız, bütün kutup kâşifleri gibi onun da karşısına bir engel çıkıyordu; parası yoktu. Nihayet ne yapıp edip, *Gjøa* isminde 50 tonluk eski bir balıkçı gemisini, borçlanarak satın alabildi. Gemiyi, kutup yolculuklarına dayanacak bir hâle sokmaya çalıştı. Kendine, kendisi gibi meraklı, ateşli, fedakâr arkadaşlar aradı ve bir gün alacaklılarından kaçarcasına yola çıktı.

Grönland'i geçti, Kanada'nın kuzeyindeki Kral William Adası'ndaki mıknatıs kutbu üzerine araştırmalar yaptı ve bu noktanın o zamana kadar sanıldığı gibi duran bir yer olmadığını öğrendi. İki sene bu buzlu denizlerde Franklin'in izleri üstünde dolaştı. Nihayet şimdiye kadar hiçbir kâşifin elde edemediği bir neticeye vardı; kuzeybatı geçidinden Büyük Okyanus'a geçti. Bu, kutup denizlerinde dünyanın etrafını dolaşma işinin birinci adımı olmuştu.

Bu başarı ona ilk şöhret tacını giydirmişti. Amerika'da dolaştı, konferanslar verdi, biraz para kazandı ve Norveç'e dönünce *Gjøa* için aldığı borçları ödedi. Artık ona Norveç hükûmeti de yeni teşebbüsleri için ne isterse vermek istiyordu.

Amundsen, 1909'da ünlü kutup kâşifi Dr. Nansen'in, bu buzlu denizler için yapılmış *Fram* gemisiyle Kuzey Kutbu'na gitmeye hazırlanırken Amerikalı Peary'nin Kuzey Kutbu'nu keşfettiği haberi geldi. Amundsen'in planları altüst olmuştu. Büyük hırsının gizli emirlerini, yolda açılacak mühürlü bir zarf gibi kalbinde saklayarak *Fram* gemisiyle Norveç kıyılarından ayrıldı.

Bütün dünya bu yılmak bilmez kâşifin Bering Denizinde bir araştırmaya çıktığını sanıyordu. Fakat bir de öğrenildi ki *Fram* Madeira Adaları önüne gelmişti. Amundsen artık planını saklamıyor ve "Ben Güney Kutbu'nu bulmaya gidiyorum..." diyordu. O sıralarda kaptan Robert F. Scott da Güney Kutbu yolundaydı. Amundsen bunu yolda öğrendi ve bu habere memnun olmadı. Bu iş bir yarış şeklini alıyordu. Bakalım, talih kime gülecekti...

Amundsen'in hazırlıkları mükemmeldi. Bu sebeple onun yolculuğu âdeta bir saat gibi işledi. 14 Aralık 1911'de Amundsen, Norveç bayrağını Güney Kutbu'na dikiyordu. Hayatının en büyük arzusunu yerine getirmişti, yalnız acı bir haberle karşılaştı.

Amundsen'in son fotoğrafı: Italia *balonu kazası üzerine kazazedeleri aramaya giderken çekilmiş resim - Sağındaki subay Dietrichson, solundaki kumandan Guilbaut*

Kendisinden bir ay sonra başka bir yoldan Güney Kutbuna varan Scott ile arkadaşları, dönüşlerinde şiddetli kar tipisinde ölmüşlerdi. Bu acıklı sona sanki kendisi sebep olmuş gibi senelerce bu acıyı unutamadı. Bütün şerefleri reddediyor, köşesinde kalmak istiyordu. Londra Coğrafya Cemiyeti'nin verdiği altın madalyayı bile geri çevirmişti.

Fakat hırsı onu yine bırakmadı. Onun kaynaşan ruhuna başka zaferler, yeni şerefler lâzımdı. 1914'te yeni bir yolculuğa hazırlanırken Birinci Dünya Savaşı başladı ve ancak 1918'de *Maud* ismindeki gemisiyle Kuzey Kutup denizlerine doğru yeniden açıldı. Sibirya kıyılarında imkânı olduğu kadar ilerledikten sonra gemisini buzlar arasında akıntıların keyfine bırakarak kutuptan geçmek suretiyle Spitsbergen'e dönmek istiyordu. 19 ay ondan hiçbir haber gelmedi. Sonra Nisan 1920'de bir gün, Sibirya'nın doğusundaki Anadyr'e geldiği öğrenildi. Amundsen, gemisini Spitsbergen yakınında buzlar arasında bırakmış, köpek koşulu kızaklarla denizin buzları üstünden bin türlü akıntılar arasında buralara kadar gelmişti. Sonra oradan yine kızakla Bering Boğazı'nı geçerek Alaska'da Nome'ye vardı. Böylece Avrupa ve Asya'nın kuzeyinden Büyük Okyanus'a geçmiş oluyor ve Kuzey Buz Denizi'nde dünya çevresini turlamayı başarmış bulunuyordu. Unutmayalım ki Amundsen tuzlu deniz üstündeki bu uzun ve sıkıntılı yolculuğunu 48 yaşındayken yapıyordu. Fakat daha çok genç ve dinçti, içindeki hırs sönmemişti.

Şimdi o başka bir düşünceye saplanmıştı. Kutba hava yoluyla gitmek istiyordu. 1925'te Lincoln Ellsworth isminde bir Amerikalı pilotla birlikte yaptığı bir uçuşta 88° kuzey enlemine kadar gidebilmiş ve kutba 120 mil uzaklıktan geri dönmeye mecbur olmuştu. Bundan sonra Amundsen *Norge* isminde bir zeplin hazırladı. Bununla kutba gitmek istiyordu. Burada hayatının garip bir cilvesiyle karşılaştı. Kendisi vaktiyle Scott'un şerefini bilerek veya bilmeyerek nasıl ele geçirmişse bu sefer de o böyle bir sıkıntıya uğradı. Amerikalı pilot Byrd ondan önce Kuzey Kutbuna bir uçakla gitti ve döndü.

* * *

Norge 11 Mayıs 1928'de Spitsbergen'den kalktı, Kuzey Kutbu'ndan geçti ve 71 saatte 2700 mil yol katederek Alaska'da Telbe'de karaya indi.

* * *

Amundsen çok geçimsiz, hiddetli ve otokrat bir adamdı. Son yolculuğundan dönerken geminin pilotu İtalyan Binbaşı Nobile ile kavga etmişti. Fakat Haziran 1928'de Nobile'nin *Italia* hava gemisiyle kutup buzları arasında uğradığı kazayı duyunca, bu kavgasını unuttu, onun yardımına koşmak istedi. Bir Fransız uçağıyla çıkmaya hazırlandı, kumandan Guilbaut'un idaresindeki ekibe gönüllü olarak katıldı. Bu Amundsen'in buzlar diyarına son yolculuğu oldu. Bir daha onlardan bir haber alınamadı. Amundsen hayatına yakışacak bir ölüme kavuşmuştu.

Norveç'te, Oslo civarındaki Bygdøy yarımadasında bulunan Amundsen Müzesi

ROBERT FALCON SCOTT

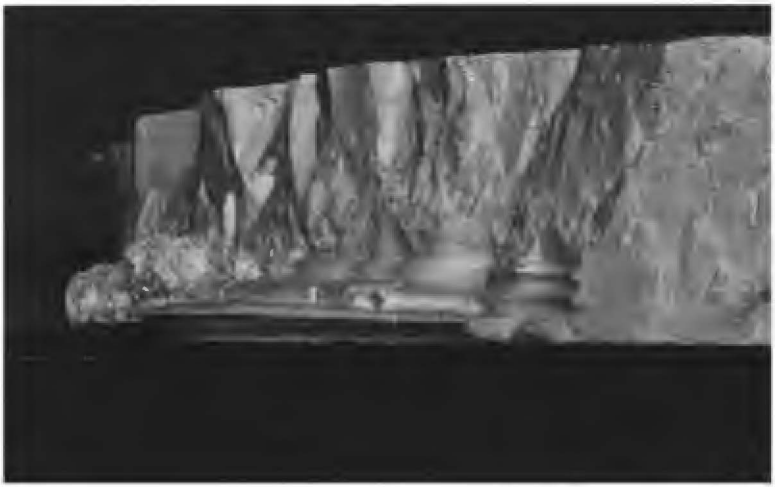
Güney Kutbunda Bir Facia

Kaptan Robert Scott (1868-1912)'ın macerası kutup hikâyelerinin en acıklı, fakat kahramanlığın en yüksek örneğidir. Scott'un kutup seyahati bir tesadüfle başlamıştır. İngiliz bahriyesinde bir zırhlının kumandanıydı. 1899'da bir gün Londra sokaklarında karşısına çıkan dostu, İngiltere Coğrafya Cemiyeti Başkanı Sir Clements Robert Markham, söz arasında Güney Kutbu'na bir keşif ekibi gönderileceğini söylemiş ve "Şunun kumandanlığını istesene..." demişti. İşte Scott böyle bir tesadüf sonucunda 1901'de Discovery gemisinin kumandanı olarak güneydeki kıtaya ilk seferini yapmıştı.

Robert Falcon Scott

Bu buz diyarı, onun üzerindeki büyüleyici tesirini daha birinci aydan gösteriyordu. Scott artık varlığını bu ıssız boşluklara bağlamıştı. *Discovery* ekibi, Kral Edward arazisini buldu. Mühim bilimsel araştırmalar yapıldı. Scott, yanında Ernest Henry Shackleton ve Dr. Edward Adrian Wilson ile birlikte kızaklarla Güney Kutbu'na 463 mil uzaklığa kadar buzlar arasında ilerledi. 1904'te İngiltere'ye dönen Scott, iyi bir şöhret yapmıştı. 1908'de evlenmiş, bir çocuğu olmuştu. Sakin yuvasında ocağının başında hep buz diyarlarını düşünüyordu. 1909'da eski yol arkadaşı Shackleton'un kutba 97 mil

Güney Kutbu'nun büyük seddi

yaklaştıktan sonra geri dönmek zorunda kaldığını gazetelerde okuduğu vakit kararını verdi. Yeni bir ekiple Güney Kutbu'na varmayı deneyecekti. Evini, rahatlığını, genç karısını ve çocuğunu bıraktı, 1910'da *Terra Nova* gemisiyle güney yoluna çıktı.

Yolda karşısına bir rakip çıktığını öğreniyordu. Kuzey Kutbu'nda bir keşif yapmak üzere hazırlanan Norveçli Amundsen birden gemisinin burnunu güneye çevirmişti. Maksadının Güney Kutbu'na gitmek olduğunu Kaptan Scott'a bildiriyor, âdeta meydan okuyordu. Bu haber Scott ve arkadaşlarının gayretini artırdı.

Nihayet *Terra Nova,* güney arazisini çerçeveleyen büyük buz duvarının önüne vardı. Scott, yedi arkadaşıyla 1911 yılının 1 Kasım günü buzlar üzerindeki uzun yolculuğuna başladı. Fakat talih onlara yüzünü çevirmişti. Şiddetli fırtınalar peşlerini bırakmıyordu. Çok yavaş ilerliyorlardı. Kızakları çeken tayların yiyeceği bitmişti. Onlara birer kurşun sıktılar. Köpekler de birer birer hastalanıyor ve ölüyordu. İnce, keskin bir kar tipisi aralıksız sürüp gidiyordu. Gündüzün bu zahmetli yürüyüşlerinden sonra geceleri dinlenmeye imkân bulamıyorlardı. İspirto lambaları, yiyeceklerini biraz ısıtabiliyordu fakat çadırın içine biraz olsun sıcaklık veremiyordu. Üstlerindeki elbiseler donuyordu. Kâşifler,

ısınmak için birbirlerine sokuluyorlar ve hep birlikte titreşiyorlardı. Bu acı, saatlerce sürüyor ve ertesi gün aynı yorgunluk, aynı sıkıntı onları bekliyordu. 4 Ocak'ta kutuptan 170 mil uzaktaydılar. İçlerinden üçünün geri dönmesine karar verdiler. Scott ile dört arkadaşı yollarına devam edeceklerdi.

Günden güne hava kötüleşiyordu. Hele bir gün fırtına o kadar kuvvetli oldu ki yerlerinden kımıldayamadılar. Ocak ayının 16'sında keyifleri biraz yerine geldi. Kutuptan 20 mil uzaktaydılar, ertesi gün kutupta olacaklardı. Akşama doğru sevinçle kızaklarını çekerlerken, uzakta siyah bir leke gördüler. Bu, bir direğin ucuna asılı bir bayrağa benziyordu. Bunun yalnız bir manası vardı. Norveçli kendilerinden önce kutba varmış olmalıydı.

Ertesi gün, 17 Ocak 1912'de tam kutup noktasına dikili bir Norveç bayrağının yanındaydılar. Amundsen'in çadırı içinde buldukları bir yazıdan onun buraya 1 ay kadar önce gelmiş olduğunu anladılar. Başka bir yoldan ilerleyen Norveçliye talih yardım etmişti. Onlar iyi havalarda kutba varmışlar ve geri dönmüşlerdi.

Scott ve arkadaşları, Güney Kutbu'na ilk ayak basan kâşif olma şerefini kaybettiklerine çok üzüldüler. Daha kötüsü, o anki durumları onları korkutuyordu. Gemilerinden düz hat üzerin-

Kaptan Scott'un gemisi Güney Buz Denizi'nde

de 850 mil uzaktaydılar, mevsim çok ilerlemişti. Gelirken yolda bıraktıkları erzak depolarına kadar gidebilirlerse dönüş çok sıkıntılı olmayabilirdi. Fakat ya oraya gidecek kadar kuvveti kendilerinde bulamazlarsa, o zaman ne olacaktı? Çok zayıf düştükleri için şimdi soğuğa da dayanamıyorlardı. Yiyecek de azalmıştı. İçlerinde en sağlamları olan Evans iken, ilk önce o öldü. Yüzünde ve ellerinde soğuktan çürümüş yerler vardı, parmaklarından ikisinin tırnakları düşmüştü. Bir gün bir çukura düşmüş, kafasından yaralanmıştı. Nihayet 17 Şubat'ta Evans birden yere yıkıldı ve öldü. Bu ölüm, geri kalanların cesaretini kırdı. Fakat son gayretlerini harcıyorlar, çadırlarını ve yiyeceklerini yükledikleri kızağı hep birden sürüklemeye çalışıyorlardı.

Terra Nova *buzlar arasında sıkışıp kalmış.*

Scott'ın ekibi Güney Kutbu'nda.

İçlerinden Kaptan Oates'in ayakları ve elleri yara içindeydi. Artık kızağın iplerine sarılmıyordu, hem bacaklarında da kuvvet kalmamıştı. Arkadaşlarının peşinden güçlükle sürükleniyordu. İçlerinden birinin

Çadırlardan biri kurulurken...

yavaşlaması, bir işe yaramaz hâle gelmesi, hepsinin ölümü demekti. Vakit en büyük düşmanlarıydı. Çabuk ilerlemeleri, erzak depolarına bir dakika önce varmaları lâzımdı. Şu hâlde arkadaşlarını bile bile kendi yüzünden tehlikeye atabilir miydi? İşte zavallı Oates'in aklından bunlar geçiyordu. 17 Mart onun doğum günüydü. Kâşiflerin âdetiydi, böyle günler şenlik yaparlar, ziyafet verirlerdi fakat onların yiyecekleri çok azalmıştı. Oates ise bugünün kendisi için büyük bir gün olmasını istiyordu. Sabah kalkınca arkadaşlarına, "Ben dışarı çıkıyorum... Geç kalırsam beni beklemeyin..." dedi.

Dışarıda müthiş bir fırtına esiyordu. Hasta adam iki büklüm, ayaklarını zorla sürükleyerek karlar içinde gözden kayboldu ve bir daha görünmedi. Bu, onların kurtulma umutlarını biraz olsun artırmak için yapılmış fedakârca bir hareketti.

Üç kişi kalmışlardı: Scott, Wilson, Bowers. Fakat umutları yoktu. Böyle olmakla beraber Beardmore Buzulları arasında gözlerine çarpan birtakım fosilleri kızaklarına yüklemekten çekinmediler. Bunların bilimsel değeri çok büyüktü. Bu onlar için 15 kiloluk fazla bir yüktü,

İlerlemek için buz tepeleri üzerinden, her biri 180 kilogram ağırlığındaki kızakları aşırmak gerekiyordu.

Kaptan Scott bir çukura düşüyor, arkadaşları onu kurtarıyorlar.

Kaptan Scott çadırında çalışıyor.

fakat bu kıymetli yükü ölünceye kadar yanlarından ayırmadılar.

Kaptan Scott yol defterine şu satırları yazıyordu: *"Hepimiz bu işin sonunu, yüzümüzde gülümsemelerle bekliyoruz. Herhâlde bu son, artık çok uzaklarda olmamalı."*

19 Mart'ta, erzak deposundan yalnızca 11 mil uzakta çadır kurmuşlardı. Şiddetli bir fırtına başlamıştı. Dışarıya çıkmaya, bu fırtınada bir adım daha atmaya kuvvetleri yoktu. İki fincan çay ısıtacak kadar ispirtoları ve iki günlük yiyecekleri kalmıştı.

Bu iki gün de geldi, geçti, fırtına yine dinmedi.

Scott ve arkadaşları, köpekler yerine kendileri, koşumları bellerine geçirerek kızakları çekiyorlar.

Kaptan Scott'ın ekibinden Meares ile Oates ateş karşısında dinleniyorlar.

* * *

Scott titrek bir yazı ile defterine şu sözleri ilâve edebilmişti:

"Kımıldayacak hâlimiz kalmadı. Son, çok yakınımızda... Ne büyük tehlikeleri göze aldığımızı biliyoruz. Fakat her şey bizim için tersine döndü. Bir şikâyete hakkımız yok. Çektiğimiz sıkıntıları ve bunlara karşı arkadaşlarımın gösterdikleri dayanıklılığı, yaşarsam anlatacağım. Fakat ne yazık... Daha fazla yazamayacağım..."

Birkaç satır boş yerin altında, güç okunan birkaç kelime:

"Tanrı aşkına, ailemize bakın..." - Scott

* * *

Scott'ın iki sene önce büyük ümitlerle başlayan kutup yolculuğu böyle bir facia ile bitiyordu. Sekiz ay sonra onları aramaya giden bir ekip bu üç kahramanın bedenlerini çadırlarının altında, kıymetli fosillerinin ve hatıra defterlerinin yanında buldu ve onları oldukları yerde karlar içinde gömülü bıraktı.

Oates (en sağda), 18 Ocak 1912'de Terra Nova *Seferi'nin bir parçası olarak Güney Kutbu'nda . Soldan sağa: Wilson, Bowers, Evans, Scott ve Oates.*

Scott ve arkadaşları Güney Kutbu'nda Norveç bayrağını dikili buluyorlar.

RICHARD EVELYN BYRD

Güney Kutbunu Keşfeden Kâşif

Dünyanın tanınmış kâşifleri arasında Amiral Richard Evelyn Byrd kadar insana heyecan vereni az bulunur. Küçük yaşından beri macera peşinde koşan bu garip adam, en güç teşebbüsleri daima iyi düşünülmüş, iyi hazırlanmış plânlarla meydana getirmiş, gayret ve hamlelerinde dengeli olmuş ve her zaman başarıya kavuşmuştur. Byrd'in şaşırtıcı serüvenlerini gözden geçirenler, onun, hiçbir tehlikeden kaçınmayan, en korkunç meçhullere doğru düşüncesizce atılan ve bütün bunları yalnızca tehlikeler karşısına korkusuz olmak için yapan pervasız bir adam olduğunu sanabilirler. Hâlbuki Byrd bunun tersine çok sakin, gösterişi sevmeyen bir adamdı.

Heyecan aramaz ve sırf bilimin ilerlemesine yarayabilecek yeni hareketlere girişirdi.

Byrd, 1888'de Amerika Birleşik Devletleri'nin Virginia eyaletindeki Winchester şehrinde doğmuştur. Daha çocukken dünyayı gezmek, dolaşmak en büyük merakıydı. 12 yaşlarındaydı. Bir gün Filipin adalarında bulunan biri, babasına yazdığı bir mek-

Amiral Byrd

tupta, "Evelyn'i buraya gönder, gezdireyim," diye davette bulunmuştu. Fakat buna bir önem verileceğini ve çocuğun Amerika'dan Filipin'e kadar gelebileceğini zannetmiyordu. Byrd, bu mektup gelince annesini ve babasını rahat bırakmadı, o kadar ısrar etti ki nihayet Filipinler'e gitmesine izin verdiler. Çocuk bu yolculuğa yalnız çıkacaktı. Byrd'in sevinci görülmeye değerdi. Fakat Byrd, bu yolculukta Filipinler'e gidemedi. Bulaşıcı bir hastalıktan dolayı gemi bu adalara yaklaşamamıştı. Şurası burası derken bizim küçük kâşif, o yaşlarda dünyanın etrafını dolaşmış oluyordu. Aylarca beraber yaşadığı gemiciler onun zekasına ve çalışkanlığına şaşmışlardı.

Byrd, evine döndükten sonra tahsiline devam etti. 1907 yılında Virginia Üniversitesi'ni bitirdi ve Deniz Harp Akademisi'ne girerek 1912'de deniz subayı oldu. Şimdi Byrd, daha geniş ufuklar açıyor dediği pilotluğu merak etmişti. Maksadı, havaalanları

Byrd, Güney Kutbu'na gitmek üzere uçağını hazırlıyor.

üzerinde uçmak veya yakın merkezler arasında yolcu taşımak değildi. O zamana kadar kimsenin yapamadığı işlere girişmek istiyordu.

1927'de New York'tan kalkarak Fransa kıyılarında Ver-sur-Mer'e yaptığı meşhur hava zaferinden çok önce Atlas Okyanusu'ndan uçak ile geçmesine izin verilmesini Amerika hükûmetinden istemişti. Fakat o zaman böyle önemli bir teşebbüsün üstesinden gelebilecek bir uçak henüz yapılmamıştı. Bu nedenle bu serüveni çok tehlikeli gören hükûmet, Byrd'in arzusunu yerine getirmemişti. Bunun üzerine Byrd, atılganlığını başka yönlere çevirmişti.

1925'te Amerika Coğrafya Cemiyeti'nin organize ettiği Macmillan ekibiyle Grönland'e gitmişti. Orada denizlerin dalgaları kadar tehlikeli olan buzullar üzerinde haftalarca uçuş tecrübesi gerçekleştirmişti. Bu tecrübeler sonunda hava yoluyla Kuzey Kutbu'na gidip gelmenin mümkün olabileceğine kanaat getirmişti. Bunun için Mayıs en uygun aydı.

Byrd, Amerika'ya dönüşünde iyi bir *Fokker* marka uçak seçti, motorunu iyice gözden geçirdi, hazırlıkları tamamlanınca Nisan 1926'da New York'tan Spitsbergen'e gitti. Fakat orada bu girişimde yalnız olmadığını gördü. Amundsen, *Norge* hava gemisiyle kutba uçmak için iyi bir hava bekliyordu. 9 Mayıs günüydü. Amundsen kuvvetle esen bir rüzgâr sebebiyle o gün bir şey yapılamayacağını düşünerek yerinden kımıldamazken, Byrd fırsat kolluyordu. Bu suretle hava biraz açılınca, pilotu Lloyd Bennett'le beraber uçağına atladı ve hemen havalandı. Düz bir hat üzerinde Kuzey Kutbu'na

Amiral Byrd Güney Kutbu'nda

Amiral Byrd, uçağı ile Güney Kutbu'na giderken

vardı, orada bir iki defa dönerek 1909'da Peary'nin yapmış olduğu hesapları araştırdı ve tekrar Spitsbergen'e döndü. Byrd 15 buçuk saat içinde 2500 kilometrelik yol yapmış ve hava yoluyla Kuzey Kutbu'na ilk defa gitme şerefini kazanmıştı.

Byrd artık eski fikrine dönmüştü. Atlas Okyanusu'nu uçakla geçmek istiyor ve buna hazırlanıyordu. Fakat bir defasında Byrd'in uçağı yere düştü, pilotu Bennett ağır yaralandı. Bu sırada Lindberg ilk defa olarak uçakla Atlas Okyanusu'nu geçiyor ve onun ardından Chamberlin ve Levine'in zaferleri duyuluyordu. Byrd hâlâ aynı fikirdeydi. Bu yolculuğu spor olsun diye yapacak değildi. İki kıta arasında hava yoluyla daimî bir yolculuğun mümkün olup olmadığını araştırmak istiyordu. Bunun için bu teşebbüsünden vazgeçmiyordu.

Lindberg'in başarısından kırk iki gün sonra 1927 yılının 29 Haziran gününde, yanında üç yolcu ile New York'tan havalandı ve 46 saatte 3744 kilometre katederek Fransa'daki Ver-sur-Mer üzerine geldi. 19 saatten beri sis içindeydiler. Altlarında deniz mi var, kara mı var görmüyorlardı. Byrd, ustalıkla uçağını yönlen-

Ekipteki bilim insanları kamplarda bilimsel incelemelerle kışı geçirdiler.

diriyor ve telsizle denizdeki gemilerle konuşuyordu. Fransa kıyılarına geldikten sonra şiddetli bir yağmur başlamıştı. Byrd, gece karanlığında beş saat inilebilecek bir yer aradı, nihayet en iyisinin yine denize açılmak olacağını düşünerek karadan uzaklaştı ve Versur-Mer açıklarında denize indi.

Byrd, Amerika'ya döndükten sonra yeni bir serüvene hazırlandı. Güney Kutbu'na gidecekti. Amundsen, Güney Kutbu'na varmış ve orada gördüklerini anlatmıştı. Zavallı Scott ve arkadaşları ise bu uğurda canlarını feda etmişlerdi. Byrd, kuzeyde yaptığı gibi güneyde de kutba bir uçak yolculuğu yapmak için fırsat kollayacaktı. Fakat Güney Kutbu hakkında öğrenilmesi gereken daha birçok şey yardı.

Burası sahiden bir kıta mı, yoksa bazılarının zannettikleri gibi iki büyük ada mıydı? Üzerindeki dağlar ne yöne doğru ilerliyor? Bunlar Yeni Zelanda silsilelerine mi, yoksa Andlar'a mı bağlı? Bu kıtayı örten buz tabakasının kalınlığı ne kadar? Ne zamandan beri burası buzlarla örtülü kalmış? Bu buzlar artıyor mu ve artıyorsa bunlar nasıl ve nereden geliyor? Kıtanın jeolojisi ne? Acaba kömür ve başka madenler var mı? Daha bunun

Ekibin telsiz-telgraf görevlisi

Kampta vakit geçiriyorlar.

gibi yüzlerce soruları vardı. Byrd, bu meseleleri çözmeye çalışmak istiyordu. Uçağıyla bu buz diyarı üzerinde yapacağı dolaşmalar, daha önceki kâşiflerin aylarca sıkıntılar ve tehlikeler içinde yaptıklarından çok geniş alanı kapsayıp çok da faydalı olacaktı. Bundan başka orada havaya ait araştırmalar yapacaklar ve Güney Kutbu'nun bütün dünyadaki hava akımları üzerinde ne gibi etkileri oluyor, bunu bulmaya çalışacaklardı.

Bu işi Amerika Coğrafya Cemiyeti üzerine almıştı. Bütün masrafları cemiyet yapıyordu. Hazırlık bir yıl kadar sürdü. Byrd, 512 tonluk küçük fakat sağlam bir gemi *City of New York*'u seçmişti. Bu gemi buzlar arasında sıkışıp kaldığı vakit bu basınç ve darbelere dayanabilecek biçimde yapılmıştı.

Byrd, 1928 yılının 25 Ağustos günü New York'tan ayrılırken 60 kişilik bir ekiple yola çıkıyordu. Her şey zamanın bütün yeniliklerine göre hazırlanmıştı. Yanlarına üç uçak, 80 Eskimo köpeği, birçok kızak ve birkaç otomobil almışlardı. En, son iskele olarak Yeni Zelanda'daki Dunedin'e uğradılar ve oradan güney ara-

Sinema seyrediyorlar.

zisine geçtiler. 6 Aralık'ta Balina Koyu'na vardılar. Kışı burada geçireceklerdi. "Küçük Amerika" ismini verdikleri kampları şimdiye kadar kutuplarda kışlayan hiçbir kâşifin aklına bile getiremeyeceği derecede mükemmeldi. Hiçbir eksikleri yoktu. Her şey önceden iyi düşünülmüş ve hazırlanmıştı.

İnekleri

Dört esaslı bina, yangın tehlikesine karşı tedbir olarak birbirinden biraz uzakta kurulmuştu. Bunların biri yatakhane, biri yemekhane ve dinlenme salonu, biri erzak ve âlet deposu, biri de kömür deposuydu. Duvarlar ve tavanlar, içerisine rüzgâr işleyemeyecek biçimde yapılmıştı ve hepsi takmaydı. Çivi hiç kullanılmamıştı. Odalarda raflar ve bilimsel âletlerin muhafazası için dolaplar vardı. Yanlarında mükemmel bir kütüphane bulunuyordu. Bu binalar, buzlar içinde kazılmış muntazam tünellerle birleşiyordu. Dışarıda 20 metre yüksekte radyo anten direkleri kurulmuştu. Köpekler için de ayrı yerler yapılmıştı. Bazı depolar ve odalar buzların içine oyulmuştu. Az zaman sonra bütün bunlar karlar altında kaldı. Fakat heyet kışın haftalarca, aylarca süren karanlıklarına karşı iyi hazırlıklıydı. 18 Nisan'da güneşe veda ettiler. Onu bir daha ancak ağustos ayının sonuna doğru göreceklerdi.

Köpekler penguenlerle arkadaş olmuşlar.

Bu uzun gecelerde Amerika radyolarının onlar için hazırladığı

Kamptan dışarı çıkarken yüzlerine maske geçiriyorlar.

programı takip ediyorlardı. Her gün kampta neler olup bittiğini yine radyo vasıtasıyla *The New York Times* gazetesine bildiriyorlardı. İlk defa kutup bölgelerinde geçen bir olaya ait bir haber, günü gününe bütün dünyaya yayılmış oluyordu. Daha dikkate değer bir radyo denemesi yapılmıştı. Byrd'in yanındaki âlimler, kuzeydeki Grönland'e Michigan Üniversitesi'nden gönderilen arkadaşlarıyla radyo kullanarak konuşmuşlardı. Böylece dünyanın iki ucundaki buz diyarları birbirine çok yaklaşmış oluyor ve Byrd heyetinin Güney Kutbu'nda gördüğü fecirlerle (tan kızıllığı) Grönland'de güneşin batışı arasındaki bağlantılar araştırılıyordu. Bu uzun kış aylarını boş geçirmiyorlar, her gün havanın değişimini, fecirleri, manyetik değişimleri araştırıyorlardı.

Bütün bir kış yer altında bir köstebek hayatı yaşadılar. Ellerinde fenerler veya meşaleler, buzlar içinde oyulmuş koridorlarda bir binadan ötekine geçiyor ve dışarıya bir araştırma veya kısa bir gezi için çıkıyorlardı.

* * *

Kamyon bir uçurumda asılmış kalmış.

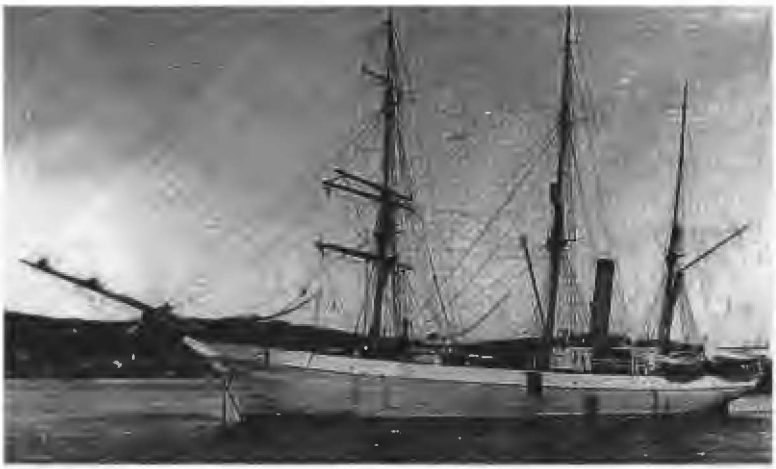

Amiral Byrd, bütün kışı tek başına içinde geçirdiği kulübesinde.

Nihayet 24 Ağustos'ta güneşin doğuşunu büyük törenlerle karşıladılar. Bundan sonra daha serbest dolaşacaklardı. Kızaklar hazırlandı, köpekler koşuldu. Ekipler yola çıktı. Uçakların üzerindeki karlar da temizlenmişti. Byrd hergün, radyo ile daima bağlantı kurduğu keşif ekibinden, Güney Kutbu etrafında havanın durumunu öğreniyordu. Nihayet 28 Kasım 1929'da Byrd beklediği fırsata kavuştu. Yanında üç arkadaşıyla "Küçük Amerika"dan uçakla kalkıyor, Güney Kutbu'na kadar uçuyor ve oradan dönüyordu. Gidiş-geliş 2574 kilometre olan bu yolculuk 15 saat 51 dakikada yapılmıştı. Hâlbuki Güney Kutbu'na kızaklarla giden Amundsen bu yolculuğunda medeniyetle bağlantısını yedi ay kaybetmişti.

* * *

Amiral Byrd Güney Kutbu'na tekrar döndü. Hatta 1934 kışını tek başına altı ay bir kulübe içinde geçirdi, hava tetkikleri yaptı. Bu sırada sobasından çıkan gazlar yüzünden zehirlendi ama her gün telsizle görüştüğü hâlde, "Küçük Amerika"da kalan arkadaşlarını hastalığından haberdar etmek istemedi. Onları meraka

Ekibi getiren City of New York *gemisi*

düşürerek bu kış şartlarında yanına gelmek isteyip hayatlarını tehlikeye atmalarından korkuyordu. Nitekim ertesi ilkbaharda birçok sıkıntı içinde oraya gelebilen ekip, zamanında vararak kendisini kesin bir ölümden kurtarmıştı.

Byrd 1939'da İkinci Dünya Savaşı başlarken üçüncü defa büyük bir ekip ile "Küçük Amerika"ya gitti fakat elde ettiği neticeler bildirilmedi. 2 Aralık 1946'da Amerika Birleşik Devletleri hükûmeti adına Güney Kutbu'nda uranyum madeni aramaya giden ekibin başkanlığına seçilen Amiral Byrd, son defa olarak Kasım 1955'te "Küçük Amerika"ya gitti.

Hayatının son günlerini Boston'daki evinde geçirerek Mart 1958'de, 68 yaşındayken, kalp romatizmasından öldü.

ERNEST SHACKLETON

Güney Kutbu'nun Bir Başka Centilmen Kahramanı

Ernest Shackleton'ın (soldan ikinci) Nimrod *gemisindeki 'Güney Partisi' fotoğrafı, 1908-1909*

Kaptan Robert Falcon Scott'un 1902'de yaptığı ilk Güney Kutbu ekibinde ikinci kaptan olarak bulunmuş olan Sir Ernest Henry Shackleton da kutup diyarlarının bir aşığıydı. O zaman Scott'la birlikte büyük buz seddini aşarak 82° 15' güney enlemine kadar gitmişlerdi. Buradan daha ileri gidemeyerek geri dönerlerken Scott da, Shackleton da bu seyahati tekrarlayarak kutba kadar gitmeye çalışmak için içlerinden yemin etmişlerdi. Kendi kendilerine verdikleri bu sözde ilk önce duran Shackleton oldu.

Ernest Shackleton

Shackleton, Güney Kutbu'na kırk senelik *Nimrod* isminde bir balıkçı gemisiyle geliyordu. Bu ahşap gemide heyetin kışlaması için parça hâlinde hazırlanmış ve her parçası numaralı bir kulübe de vardı. Bu kulübenin bütün duvarları iki kat mantarlı ve keçeliydi. Kışın soğuktan korunmak nispeten kolay olacaktı. Gemiye bol un ve kuru meyve gibi çok kalori verecek gıdalar da

yüklenmişti. Kâşiflerin üzerinde sağlam, yeni, sıcak elbiseler vardı. Ayaklarındaki Rus çizmeleri onları buzlar üzerinde ve karlar arasında iyi koruyacaktı. Ren geyiği derisinden yapılmış yatakları, su geçirmez çadırları vardı. Kızakları, özel olarak Mançurya'dan getirtilmiş taylar çekecekti. Bunlar dünyanın en kuvvetli ve soğuğa dayanıklı hayvanları sayılıyordu. Fakat her ihtimale karşı Shackleton, Eskimo köpeklerini de almayı ihmal etmemişti. Biraz aç kalınca tayların koşumlarını ve arkadaşlarının kuyruklarını kemirmeleri hiç hoşuna gitmemişti.

1908 yılının 1 Temmuz gününde keşif ekibi Yeni Zelanda'nın Lyttleton Limanı'ndan, damlara ve şehir civarındaki tepelere çıkmış olan 30.000 kadar seyircinin "Hurra!..." bağırışları arasında yola çıkmıştı.

Kutup arazisine vardıktan sonra ekibin ilk işi Erebus yanardağının kraterini gezmek olmuş, kükürt ile sararmış buzlar arasında yanardağının bazı fümerollarını* görmüşlerdi.

Penguenlerin fotoğraflarını çekiyorlar.

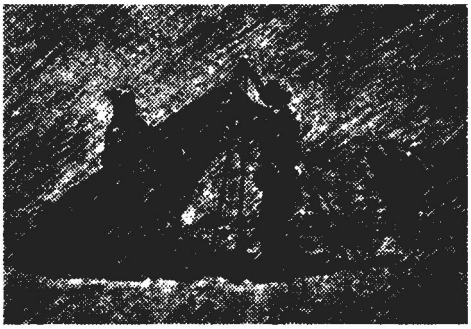
* Fümerol: Yanardağların yer aldığı bölgelerdeki yer kabuğunda, gazların buhar şeklinde salındığı açıklık.

Shackleton'un gemisi Nimrod (Nemrut)

Kış ayları rahatça geçmiş, yaz gelip günler uzamaya başlayınca hazırlıklara başlanmıştı. Keşif ekibinin doktoru Marshall, her kişi için lâzım olacak gıdayı birer birer hesaplıyor, şu kadar karbon, şu kadar yağ diye ayırarak 91 günlük erzak kızaklara yükleniyordu. Bu sırada Shackleton tayların talimiyle meşgul oluyordu.

1908 yılı Ekim ayının 28'inde her şey hazırdı. Dört kâşif dört kızakla Büyük Set üzerinden güneye doğru kamptan ayrıldıkları vakit sert ve soğuk bir rüzgâr esiyordu. Yollarında, üstü karla kaplı olduğu için hemen fark edilemeyen uçurumlar vardı. Bunlardan birine kâşiflerden biri yuvarlanmış ve kazazedenin kurtarılması kolay olmamıştı. Bununla beraber heyetin yolunda ilerlemesi o kadar güç olmamış ve 1902'de Scott'ın keşif ekibiyle varılan noktadan çok ilerilere gidilmişti. Her 100 kilometrede bir yiyecek depoları kurulmuştu. Kutba doğru uzanan düz bir yayla, gözleri kör edecek kuvvette kamaştırmak üzere, Shackleton ve arkadaşlarının önünde uzanıyordu. Nihayet ufukta yüksek dağlar görünmüştü. Kutba varmak için üç bin metre kadar yüksek

Buzlar arasında çadır kuruyorlar.

olduklarını tahmin ettikleri bu dağları aşmak lâzımdı. Shackleton, bu güçlükleri yeneceğinden o kadar emindi ki, silsileye "Ümit Dağları" (Mount Hope) ismini vermekten çekinmiyordu. Fakat bu iş o kadar kolay değildi. Artık dermanları kalmayan taylardan üçünü vurup öldürmüşlerdi. Dördüncüsü, çekmekte olduğu kızakla beraber çok derin bir uçuruma yuvarlanıp gitmişti. Köpeklerden de bir hayır kalmamıştı. Kızakları bu buz tepeleri üzerinden birer birer aşırmak işi kâşiflere kalmıştı.

Soğuklar da fazlaydı. Termometre gün ortasında bile sıfırın altında 50 derece gösteriyordu. Aralık ayının 25'inde dağın 2850 metre yükseğindeki geçide varmışlardı ama hepsi de bir deri bir kemik kalmışlardı, bacaklarını zorla sürüklüyorlardı. O akşam Noel şerefine kendilerine bir ziyafet çektiler. Tay etinden kalan son kızartmayı yediler. Adam başına düşen birer kaşık kakao liköründen içtiler.

Ertesi gün dağın öbür yüzündeydiler. Fakat yiyecekleri kalmamıştı. Kutup işte önlerinde bu düz yayladaydı. 88° 23° güney enlemine varmışlardı. Kutup noktasına doğru dürbünleriyle baktılar. Hayır, aralarında artık hedeflerine ulaşmalarına engel olacak hiçbir dağ yoktu. Onlarda olmayan şey ise bacaklarındaki takat kalmamış olmasıydı. Vücutlarının muhtaç olduğu enerjiyi sağlayacak birkaç bisküvi yüzünden kutba varma şerefinden mahrum kalıyorlardı. Geri döndüler...

* * *

Scott ve arkadaşları, birbirine çapraz tutturulmuş iki kayak altında ebedî uykularına dalmışlardı. Güney Kutbu meselelerin-

de yenildiklerini itiraf etmek istemeyen inatçı İngilizlerin elinde bir kozları kalmıştı: Sir Ernest Shackleton hayattaydı. Böylece mülâzim kahramanın birkaç bisküvisizlik yüzünden geri dönmeye mecbur olduğu kutup yolculuğundan beş sene kadar sonra, 1914'de, Birinci Dünya Savaşı başlarken İngilizler Shackleton'u yeniden Güney Kutbu'na keşifler yapmaya gönderdiler. Shackleton'un bu sefer maksadı, Antarktika denilen Güney Kutbu arazisini bir baştan öbür başa geçmek ve böylece Weddell Denizi ile Ross Denizi arasındaki yerlerden geçerek Pasifik'ten Atlantik'e geçmekti. Buzullar ve dağlar üzerinde 2600 kilometrelik sıkıntılı bir yol...

Fakat aksiliğe bakın ki 1914 yılında güneyde buz sahası çok geniş olmuş, bu yüzden kâşif hem kış için tasarlamış olduğu yere, Weddell Denizinin sonundaki Luitpold Arazisine varamamış, hem de gemisi deniz buzulları arasında sıkışıp kalmıştı. Bir müddet sonra gemi eziliyordu. Buzların üzerine atlayarak canlarını kurtaran kâşiflerin üzerinde bulundukları buz parçası akıntılarla gerisin geriye, kuzeye doğru sürükleniyordu. Bu buz parçası üzerindeki korkunç yolculuk altı ay sürmüştü. Yiyecekleri kalmamıştı. Tayfalar son kurtlu peksimetlerini zor kemiriyorlardı ki buz

Shackleton'un 1914 Güney Kutbu seyahatindeki gemisi Endurance, *Weddell Denizinde buzlar arasında sıkışıp kalarak parçalanmıştı.*

Kutup kâşiflerini bekleyen feci akıbet

parçası Graham arazisinin kuzeyindeki Fil adası kıyılarına ilişti kaldı. Bu adanın da bir buz parçasından bir farkı yoktu. Yalnız şu vardı ki ada akıntılarla serserice dolaşmıyordu. Üzerindekilerin nereye gidecekleri belliydi. İşte burada sabit kalacaklardı. Bu da heyeti selâmete erdirecek bir hal çare değildi. Kayalar arasında bir kovukta bir şekilde barınsalar da, penguen avlayarak yiyeceklerini bir nebze temin edebilseler de, bu sefillik sonsuza kadar mı sürecekti? Onları aramaya bir ekibin çıkarıldığını farz edin, bu yardım gemisindekilerin ilk düşündükleri, onları üslerinden bu kadar uzaktaki ıssız Fil adasında mı aramak olacaktı?

Yardım bulmak istiyorlarsa onların harekete geçmeleri ve en yakın yerleşim yeri olan Güney Georgia adasına kadar gidip başlarına gelenden dünyayı haberdar etmeleri lâzımdı. Bulundukları yerden 800 mil mesafede bulunan Güney Georgia'ya gitmek kolay bir iş değildi. Bu ada etrafındaki denizin çok hırçın olduğu gemiciler arasında söylenirdi. Tehlike çok büyüdü, fakat Shackleton bu tehlikeyi göze aldı.

Ellerinde gemiden kurtarabildikleri bir cankurtaran sandalı

vardı. Harap bir şeydi ama daha iyisi yoktu. Bunu hazırladılar. Shackleton, dünyanın en hırçın denizini işte bu ceviz kabuğu kadar sandalla geçti. Geminin doğramacısı eline geçen sandık tahtaları ile sandalı bir güverte ile örtmeye çalışmıştı. Fakat dalgaların şiddetinden her tarafı kaplayan sular içeriye sızıyordu. Primus lambasını yakılı bulundurmak ve ocak üstündeki çorba tenceresini devrilmeden yerinde tutmak çok güç bir işti. Bunun için üç tayfa saatlerce çalışıyordu. Yanlarında bir gemici pusulası vardı. Bununla yollarını kaybetmemeye çalışıyorlardı fakat bu âletin bir feneri olmadığı için geceleri kibrit yakarak âleti görmeye çalışıyorlardı. Sonraları kibritleri azalınca buna da imkân kalmamıştı.

Nisan ayının 23'ünde rüzgârın istikameti değişti. Kar yağmaya başladı. Her taraftan ilerleyen buz dağları görünmeye başladı. Bunlar arasında sıkışıp kalmamak için kaçacak yol bulmaya çalışmak tehlikeleri artırdı. Shackleton'un yanında beş kişi vardı. Üçer kişi olmak üzere iki vardiyaya ayrıldılar. Vardiyada dört saat nöbet bekliyorlardı. Ekipten, Fil adasında bırakılan 22 kişinin başında ikinci kaptan Wild kalmıştı. Ayın sonuna doğru Güney Georgia kıyılarını gördüler. Fakat sandaldakilerin hâli haraptı. Yiyecekleri pek azalmıştı. Hepsi zayıf düşmüşlerdi. Kımıldayacak, sandalı kullanacak hâlleri kalmamıştı. Adanın öbür tarafında, doğusundaki Grytviken adındaki balıkçı köyüne kadar gidebildiler. Norveçli balıkçılar, her tarafından sular sızan bir sandalla bu altı gemicinin bu kadar uzak bir mesafeden bu fırtınalar içinde nasıl gelebilmiş olduklarına şaşıp kalmışlardı. Sandal, Fil adasından hareketinden beri 1506 kilometre katetmiş fakat bu harikulade macera, dünyada Birinci Dünya Savaşı'nın gürültüleri içinde yeterli derecede yankı uyandıramamıştı.

Shackleton liderliğindeki keşif ekibinin üyeleri, Endurance*'ın kaybının ardından cankurtaran botlarından birini Antarktika'daki karda çekiyor.*

* * *

Shackleton, Güney Kutbu girişimlerinde ikinci defa başarısızlığa uğruyordu. Yine uslanmamıştı. 1921'de üçüncü defa güney yolunu tuttu. *Quest* isminde bir gemiyle ve kalabalık bir bilim ekibinin başında, Antarktika'da Enderby arazisinde keşiflerde bulunacaktı. Yolda Güney Georgia adalarına uğramışlardı. Orada Shackleton hastalandı ve 1922 yılında, Aralık ayının 5'inci günü bir göğüs anjini krizi sonucunda, 47 yaşında öldü.

Shackleton'un bronz heykeli
Kraliyet Coğrafya Cemiyeti, Londra

1915'te buz tarafından ezilip Weddell Denizi'nde batan Endurance, *107 yıl sonra Antarktika kıyılarında, suyun altında, neredeyse hiç bozulmamış hâlde bulundu.*

KANADA'YI KEŞFEDENLER

On beşinci yüzyılın sonlarına doğru Kristof Kolomb'un, Avrupa'nın batısından Atlas Okyanusu'na açılarak yeni memleketler bulması üzerine başka denizci toplumlar arasında da açık denizlerde keşifler yapma merakı artmıştı. Avrupa'nın kuzeybatısında Fransızlar ile İngilizler, bu sıralarda gemicilikte ilerlemeye başlamışlardı. Özellikle bu iki milletin balıkçıları uzak denizlerde balina avına çıkarlar ve birçok tehlikeyle karşılaşarak çok uzaklara giderlerdi.

O tarihlerde VII. Henry, İngiltere'de senelerden beri hüküm süren karışıklıkları yatıştırmış, derebeylerinin her birini bir köşeye sıkıştırmış, memlekete verdiği sükûn ve huzurla halkın sevgisini kazanmıştı.

Gelneksel Venedik kıyafetleri içinde John Cabot (Giustino Menescardi, 1762)

Bu sıralarda Giovanni Caboto (İngilizler ona John Cabot derler) isminde bir Venedikli yaşlı tüccar İngiltere'ye gelmişti. Fakat Cabot'un maksadı alelâde ticaret değildi. Kafasında Kolomb'unki gibi bir fikir vardı. Gençliğinde Mısır'a, oradan Kızıldeniz'i aşarak Yemen'e gitmiş, hatta bir defa Mekke'ye bile girmiş, oradan baharat getirmişti. Cabot, Asya'nın doğusundaki baharat memleketine kısa bir yoldan gidilse Avrupa'da çok para eden bu iş ile zengin olmanın işten bile olmadığını biliyordu.

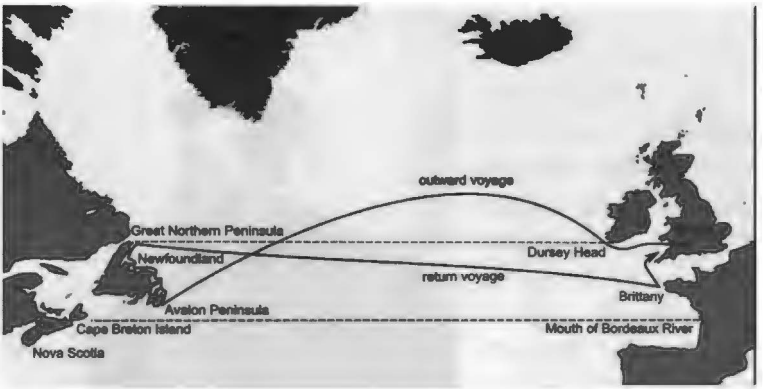
İtalya'dayken yeni coğrafyayı merak etmiş, Rönesans'ın eski Yunanlılardan alıp ortaya attığı fikirlere aklı saplanmış ve Kolomb gibi o da Avrupa'nın batısından denize açılarak sürekli ba-

John Cabot, İngiltere'den harekete hazırlanıyor.

tıya gidilecek olursa Asya'nın doğusuna kolayca varılacağına kanaat getirmişti. O zamanlarda kimse arada Amerika gibi büyük bir kıta bulunduğunu bilmiyordu. Bu batı yolculuğu Avrupa'nın kuzeyinden yapılırsa yol çok kısaltılmış olacaktı. Marco Polo'nun seyahat kitabında bahsettiği Çipango (Japon) adaları çok uzaklarda olmamalıydı.

Cabot bu fikirleri Venedik'te hemşehrilerine açamamıştı, çünkü bu teşebbüs onların kırk yıllık işlerini bozabilirdi. Bunun için İngiltere'ye gelmiş, Bristol'e yerleşmişti. Önce Bristol gemicileri ile anlaşmış, sonra bu kadar methini işittiği yeni kral VII. Henry'ye müracaat ederek yardımını istemişti. Kral, bir fermanla ona batıda bulacağı memleketlerle ticaret yapma hakkı vermişti. Ayrıca papanın dünya işlerine müdahale hakkı olmadığına kanaat etmiş, özellikle hiçbir Avrupalının henüz ayak basmadığı yerleri yalnız bu iki devlete (İspanya ve Portekiz) ayırmasına bir anlam verememişti. Diğer taraftan Cabot'un teşebbüsünü duyan İspanya Kralı Ferdinand da Londra'daki elçisi vasıtası ile protestoda bulundu ama VII. Henry buna da kulak asmadı.

Cabot'un 1497 yılında izlediği rota

Böylece John Cabot, 1497 senesi 2 Mayıs günü *Wayhew* isminde kuçuk bir gemiyle Bristol'den denize açılmış ve Kanada'nın doğu ucundaki Newfoundland adasını bulmuştu. Cabot ertesi sene İngiltere'ye döndüğü vakit, Kral ona 10 İngiliz lirası bahşetmiş, sonra da ömür boyu geçerli olmak üzere senede 20 İngiliz lirası maaş bağlamıştı.

Fakat İngilizlerin bulduğu yerler bugün Newfoundland denilen adadan ibaret değildi. Bu yeni yerler içinde, Kuzey Amerika'nın kuzey kıyıları da vardı. İspanyollar daha güneyde Florida kıyılarında keşifler yaptılar. İngiltere tarafından, Kraliçe Elizabet zamanında, şimdi Virginia denilen kısımlar bulunurken, kuzeyde Caibot'un Newfoundland'ı ile İspanyolların Floridası arasında arasız uzanan bir kıta olduğu ise henüz bilinmiyordu.

Newfoundland adası önündeki av yeri o sıralarda öğrenilmişti. Batı Avrupa balıkçı gemileri her sene buralara gelmeye başlamışlardı. Bunların arasında Fransızlar da vardı. En merak edilen mesele, buralardan Pasifik'e geçmek için rahat bir geçit olup olmadığıydı. İspanyollar 1524'de Esteban Gomez isminde bir gemiciyi Amerika kıyılarına, kuzeyde Pasifik'e geçit aramak üzere göndermiş ve onların rakibi olan Fransızlar da geride kalmak istemeyerek o sene Giovanni da Verrazzano isminde bir İtalyan kaptanı hizmetlerine alarak oralara yerleştirmişlerdi. Çünkü

Fransa Kralı I. François de İngilizlerin VII. Henry'si gibi, dünyanın papa tarafından İspanyollar ile Portekizliler arasında taksim edilmiş olmasını doğru bulmuyordu: "Dünya, Âdem'in torunları içindir. Kim bulursa onundur, Papa VI. Alexander kime münasip görürse onun değil. Ona vekillik verdiğine dair bana Âdem'in hüccetini göstersin, bakayım," diyor ve 1534 yılının 20 Nisan gününde Saint-Malo Limanı'ndan Jacques Cartier isminde bir denizciyi batı sularına gönderiyordu.

Jacques Cartier'in portresi
(Théophile Hamel, 1844)

Cartier, Newfoundland'ın batısında "Belle Isle" ismini verdiği boğazı bularak oradan Saint Lawrence ağzından içeri girmişti. Önce o burayı bir deniz kolu sanmıştı. Ertesi yıl tekrar gelmiş ve bu ağızdan içeri uzaklara giderek bunun bir nehir olduğuna şüphesi kalmamıştı. En küçük gemisiyle yerlilerin Hochelaga dedikleri yere kadar ilerlemişti. Sonraları Montreal şehri burada büyümüştür. Bu ikinci yolculuğundan döndüğü vakit Cartier, Şimdiki Kanada'nın olduğu bu topraklarda altın ve gümüş olduğu iddiasında bulunmuş fakat üçüncü bir seyahatten getirdiği maden örneklerinin bakırdan başka bir şey olmadığı anlaşılınca halk onunla alay etmişti.

Pocahontas ve John Smith *(Victor Nehlig, 1870)*
Kuzey Amerika'ya giden İngiliz kâşiflerden biri olan Kaptan John Smith, Kızılderililere esir düşmüştü. Kabile reisinin kızı Pocahontas araya girmeseydi, yerliler Smith'i idam edeceklerdi.

SVEN HEDIN

Asya'nın En Cesur Kâşifi

Eskiden keşif seyahatleri rastgele yapılırdı. Keşifler bir maksat ve plan içinde hazırlanmış değillerdi. Caillié, Livingstone gibi kâşifler, en çok Afrika kıtasında keşifler yapabildiler. Son zamanlarda Afrika'da artık sürprizlerle öğrenilecek bir şey kalmayınca gözler Asya'ya dönmüştü. Ama bu kıtada öyle tamamıyla bilinmeyen yerler yoktu. Bilinen yerleri belirli maksatlar için araştırmak lâzımdı ki bu da uzmanlık işiydi. Her şey önceden iyice düşünülmeli, ona göre tedbirler alınmalıydı. İşte bu tarz hazırlıklı seyahatlerin başında İsveçli kâşif Sven Hedin'inkiler gelir.

Sven Hedin'in liderlik ettiği seyahat grubuna "seyyar üniversite" demek doğru olurdu. Bu grupta İsveçli, Alman ve Çinli olmak üzere 25 kadar bilim insanı bulunuyordu. Bunlar bilim dallarının hemen hemen hepsinin temsilcileriydi. Yanlarında birçok yardımcıları vardı. Bu ekip Orta Asya'da 1931'den 1935'e kadar, dört sene dolaştı. Her uzman kendi koluna ait en kıymetli bilgileri araştırdı ve bunlara ait belgeleri topladı. Her biri bu bilgiler ve belgeler üzerinde çalışarak birçok yeni fikirler buldu, ortaya attı.

Sven Hedin

Seyahatin yapıldığı saha çok genişti. Yüz ölçümü 5 milyon kilometrekareyi geçiyordu. Çin'in bilinmeyen yerleri, Nanşan Sıradağları, Gobi Çölü, Taklamakan Çölü gezildi. Çin, Türkistan, Moğolya, Tibet dolaşıldı. Bu yolculukta birçok vasıtadan istifade edilmiş, bazen çöllerde

Hedin'in Gobi Çölü seyahatinde karşılaştığı Torgut ailesi

deve kervanlarıyla, müsait olan yerlerde küçük otomobillerle dolaşılmıştı. Pamir yaylasında ve Himalayalarda ekibin coğrafyacı ve jeologları dünyanın en yüksek yerlerini araştırma fırsatını buldular. Antropologlar Nanşanlar'da dünyanın en eski insan topluluklarının izlerini gördüler. Orta Asya steplerinde, geceleri parlak gökyüzünde astronomlar birçok astronomi konularını araştırdılar. Tibet ülkesi de hayvan ve bitkileriyle, jeoloji ve botanik bilginlerini hayrete düşüren bir hazine olduğunu gösterdi. Tarihçiler, Gobi Çölü'nde buldukları anıtlarla, eski Göktürk Kağanlığının izlerini takip edebildiler ve dil uzmanları bütün Orta Asya kabilelerinin konuştukları lisanları incelediler.

Orta Asya'nın ünlü kâşifi, Sven Hedin

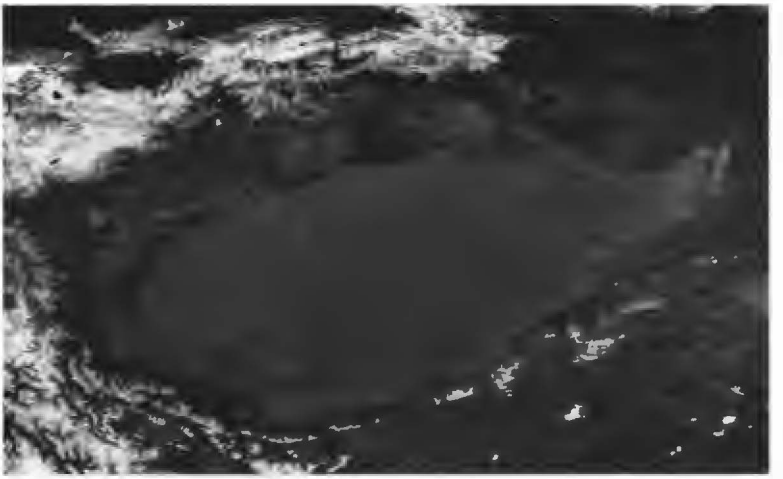
Bu seyahate Sven Hedin'in birkaç Çinli bilim insanını da dahil etmesi çok uygun olmuştu. Yoksa bu uzak ve her türlü yardımdan mahrum memleketlerde kâşifler rahat çalışamazlardı.

Sven Hedin (sağda) Orta Asya'da

Sven Hedin, Himalayalar'ı geçtikten sonra

Taklamakan Çölü'nün uzaydan görünümü.
Genişliği batıdan doğuya 1000 kilometre, kuzeyden de güneye 400 kilometre olan Taklamakan Çölü, 324 bin kilometrekarelik alanı kapsamaktadır.

Çöl yolculuğu

JEAN-BAPTISTE CHARCOT

Kutup Diyarlarının Centilmeni

Charcot'un Pourquoi Pas *isimli gemisi*

Kuzey Kutbu'na buzlar üzerinden kızaklarla gidildi. Havadan uçaklar ve zeplinlerle yolculuklar yapıldı. Uzun ve derin hava araştırmalarında bulunuldu. Bu keşiflere ve araştırmalara Kutup Denizi etrafındaki milletler büyük ölçekte katıldılar. Amerikalılar, Ruslar, İsveçliler, Norveçliler birçok ekip yolladılar. İngilizler onlardan geri kalmak istemediler. Kutup kâşifleri arasında Avusturyalılar ve İtalyanlar bile vardı. Bu arada Fransızların da bir Dr. Charcotları vardı ki maceraları anlatılmaya değer.

Fransızların Kuzey Kutbu etrafında çalıştıklarını görmek için bir Grönland haritasına bakmak yeter. Bu adanın doğusunda rastlayacağınız Lambert arazisi, Duc d'Orleans arazisi, Fransa Adası, Bosseville Sahili gibi isimler buralardan Fransız kâşiflerin geçmiş olduğunu gösterir. Son zamanlarda Fransızlardan Paul-Émile Victor isminde genç bir bilim insanı, Grönland Eskimolarıyla

Dr. Charcot

birlikte yalnız başına yaşayarak onların âdetlerini, dinlerini ve dillerini araştırdı. Yine Fransızlardan Dr. Jean-Baptiste Charcot'nun adı unutulamaz. Dr. Charcot, daha çok Güney Kutup arazisindeki keşifleri ile tanınmıştır fakat Charcot'un kalbinde Güney Kutbu'ndan çok, kuzeyin Jan Mayen ve Grönland gibi yerleri daha kuvvetle yer etmişti. Charcot, hayatının son senelerini bu memleketlerde geçirdi ve ölümü de bu yüzden oldu.

Diğer birçok milletler kutuplara keşif ekipleri gönderdikleri hâlde Fransızlar henüz kutuplara hiçbir kâşif göndermemişlerdi.

15 Temmuz 1867'de Neuilly'de dünyaya gelen Charcot, tıp fakültesinde tanınmış bir profesörün oğluydu. Babasının yolundan yürüyerek, doktor ve klinik şefi oldu. Fakat bu mesleği icra etmeyerek yüksek teknik okulunun deniz araştırmaları laboratuvarı müdürü tayin edildi. İzlanda ve Faroe Adaları'nda çeşitli vazifeler gördükten sonra, 1903 yılında *Le Matin* gazetesinin nakdî yardımıyla, 30 metre uzunluğunda *Le Français* adlı küçük bir gemi inşa ettirdi. Bu gemiyle, kendisini dayanılmaz bir şekilde çeken Kuzey Buz Denizi'ne bir sefer yaptı.

Dr. Charcot, Eskimolar arasında

Dr. Charcot güvertede

Charcot, *Le Matin* gazetesinin açmış olduğu yardım listesine denizcilerin iştirak etmesini arzu ediyordu. Denizciler zengin değillerdir, fakat iyi kalplidirler. Bir ve yarım franklıklar her taraftan yağmaya başladı. Onbaşılar ikişer frank, subaylar beşer frank ve kumandanlar yirmişer frank verdiler. Hatta cüzdanlarından bir yüz franklık banknot çıkaran bazı büyük şefler bile görüldü. Fakat Charcot, bilhassa küçük ölçüdeki bağışlara karşı hassasiyet gösteriyordu. Çeşitli gemilerin mürettebatına ait yardım listelerini gözden geçiriyor, bu listelerde geçen isimleri titreyerek okuyor, gözleri yaşla doluyordu.

Nihayet Asompsiyon yortusuna (Hristiyanlıkta dini bir bayram) rastlayan 15 Ağustos 1903'te bir römorkör tarafından çekilen *Le Français* gemisi rıhtımları dolduran kalabalık bir halk kitlesinin heyecanlı alkışları arasında Le Havre Limanı'ndan ayrılıyordu. Bu esnada gemi inşaatı ve sefer hazırlıklarının sebebiyet vermiş olduğu sıkıntı ve kaygılardan kurtulmuş olan Charcot, saadet saçan bir yüzle gemi güvertesinde göründü. Fakat ne yazık ki bu mutluluk uzun sürmeyecekti. Limandan 1 mil mesafede *Le Français* gemisinin matem bayrağı taşıyarak geri döndüğü görüldü. Acaba ne olmuştu? Bir tayfanın hayatına mal olan bir kaza. Geminin bir yalpa hareketi esnasında tayfalardan birinin başı ezilmişti. Bu, hayırlı bir alâmet değildi. Bununla beraber sefer esnasında herhangi bir kaza zuhur etmedi ve kâşif, programını başarıyla sona erdirdi. Fakat gemisinin yeni bir sefere dayanamayacağını anlayan Charcot onun yerine daha kuvvetlisini inşa ettirmeye karar verdi.

O günden itibaren kendisini kutup gemilerinin özelliklerini

araştırmaya adadı. Vikinglere ait drakarların, keza en ünlü kutup kahramanlarının kullandıkları gemilerin şekillerini inceledi. Dalgalı kuzey ve güney denizlerini aşmaya ve buz adalarının muazzam basınçlarına karşı koymaya elverişli olacak en mükemmel kutup gemi tipini meydana çıkarmak için bu araştırmalarında en küçük detayı bile ihmal etmedi. İşte *Pourquoi Pas* gemisi bu şekilde meydana geldi.

Pourquoi Pas gemisi *Le Français*'den biraz daha büyük (45 metre ve 450 tonilato) ve yardımcı makinesi biraz daha kuvvetliydi (125 beygir).

Pourquoi Pas gemisiyle 1908 ve 1910 yıllarında esrarengiz kıtanın kıyılarını dolaştı. Seferde büyük tehlikelerle karşılaşıldı. Gemi kayalara çarparak omurgasının bazı kısımları hasara uğradı, hatta batmasına ramak kaldı. Bu hasara rağmen gemi, mevcut araçlarla geçici bir tamir görerek, rotasına devam etti ve bütün yolcularını sağ salim Fransa'ya ulaştırdı. Okyanus bilimlerinin gelişmesi bakımından olumlu sonuçlar elde edilen uzun bir seyahatten dönen gemi, memlekette parlak bir karşılama gördü.

Dr. Charcot, Pourquoi Pas*'daki kamarasında*

Charcot ve adamlarının, Notre Dame'daki cenaze töreni, Paris, 1936

Bundan sonra, *Pourquoi Pas* Paris müzesinin emrine verildi.

1914 genel seferberliğin başlangıcında bahriyenin sıhhiye sınıfına ayrılan Charcot, savaşmak istediğini kesin bir şekilde beyan etti. Ahval ve şartlar elverişli olduğundan, İngiliz filosunda hizmet etmesine müsaade edildi. Amirallik Dairesi onu, bir denizaltı arama gemisine tayin etti. Charcot'un bu sahada büyük hizmetleri dokundu. O, balinaların, daldıkları zaman su üstünde balıkçıların dikkatini çeken girdaplar meydana getirdiklerini, hatta deniz altında yüzdükleri zaman bile, hareketlerinin tecrübeli balıkçılar tarafından kolayca ayırt edilebilecek dalgalar oluşturduğunu gözlemlemişti. Denizaltıların keşif, takip ve tahribe yarayan araçlarını daha mükemmel bir hâle getirmek için bundan ders aldı. Fransız bahriyesine girerek, her zaman olduğu gibi, denizaltı avcılığına dört elle sarıldı. Barış olunca, yedek deniz yüzbaşılığına terfi ettirildi.

Bunu takip eden yıllar esnasında *Pourquoi Pas*'ın güvertesine dönen Charcot, yeniden kutup bölgelerinin yolunu tuttu. İzlanda'yı, Jan Mayen'i, Spitsbergen ve Grönland'i dolaştı. En inatçı amirallerin bile istirahat köşesine çekildikleri bir çağda, yani 60 yaşındayken, Jean Charcot hâlâ güvertesinden buz dağlarının seyrini takiple vaktini geçiriyordu.

1934 yılında, Fransız kutup heyetine ait malzemenin bir kıs-

mını taşıdı ve karada kurulan rasathanenin inşası hususunda kıymetli nasihatlerde bulundu.

Jean Charcot birçok eser yayımlamıştı. En bilinenleri şunlardır: *Grönland Denizi, Güney Kutbu Etrafında, Pourquoi Pas Seferlerinin Özeti, Bir Denizci Gözüyle Kristof Kolomb*

Jean Charcot, fen, tıp, deniz akademileri üyesi olduğu gibi, birçok Fransız ve yabancı bilim kurumlarının da üyesiydi. Harp madalyasıyla ödüllendirilen Charcot, Fransız Légion d'honneur'ünün (Fransa'nın en yüksek dereceli sivil nişanı) yüksek rütbeli mensuplardandı. 1910'da 70° güney enlemine erişerek bulduğu kara parçasına "Charcoland" adı verilmişti.

Dr. Charcot'nun kumandası altında bulunan *Pourquoi Pas* gemisi, 16 Eylül 1936 tarihinde bir keşif seyahati esnasında şiddetli fırtınaya kapılarak İzlanda'nın batı kıyılarında gözlerden kayboldu. Başdümencisi hariç bütün yolcular ve tayfa boğuldu.

Facia bütün dünyayı üzüntüyle etkiledi ve dünyanın her tarafından Paris'e taziye telgrafları yağdı. Charcot'ya ve onunla beraber boğulanlara millî cenaze töreni yapıldı.

İngiliz basını Fransa'nın Shackleton'u diye vasıflandırdığı Dr. Charcot'yu övgüyle andı. Gerçekten de bu iki büyük adamı tanıdıktan sonra onları birbirine benzetmemek mümkün değil. Her ikisi de cesaret sahibi, fedakâr kimselerdi ve en büyük zevkleri vatanlarına hizmet etmekti. Yalnız hâl ve tavırlarından milliyetleri belli oluyordu. İrlandalı Shackleton yumuşak huylu, Parisli Charcot ise aksine ateşliydi. Uğursuz yazgı onlara, tabiatlarına hiç uymayan bir ölüm hazırlamıştı. Shackleton *Quest* adlı gemisinde hastalık neticesinde hayata gözlerini yumdu. Charcot ise bir fırtına esnasında gemisiyle birlikte dalgalara karıştı.

SALOMON AUGUST ANDRÉE

Balonla Kutbun Keşfine Giden Kâşif

Salomon August Andrée

Bir eczacının oğlu olan Andrée 1854'de Gränna'da doğmuştur. 1874'te yüksek tahsilini bitirmiş ve bazı fabrikalarda mühendislik yapmıştır. 1876'da Philadelphia sergisinde Andrée, tanınmış hava kâşifi Vise ile tanışmıştı. Yurduna döndükten sonra Andrée bir yüksek okula asistan olmuştu. 1882'de uluslararası kutup araştırmalarına, ekip lideri olan Stockholm Meteoroloji Enstitüsü Müdürü Prof. Nils Gustaf Ekholm'ün refakatinde katılmıştı. Bu heyet 1882 yılının Temmuz ayında Spitsbergen'e vararak Thordsen Burnu'nda kışlık karargâhını kurmuştu. Burada Andrée'nin çalıştığı istasyon diğer 13 millete ait istasyonlardan daha büyük başarılar elde etmişti. Bu başarılarından sonra İsveç Sanayi İdaresi Başmühendisliği'ne tayin edildi ve bu vazifede de başarıyla on yıl kadar çalıştı.

Andrée, 1895'te kutba bir balon seferi hazırladığını ilân etti. Ekip üç kişiden oluşacaktı. Birisi kendisi, diğeri Dr. Ekholm olacak, üçüncüsü de istekliler arasından seçilecekti. Andrée birçokları arasından Nils Strindberg'i resim ve fotoğraf işlerinde çalıştırmak üzere seçti.

Andrée 1876 yılında balonla uçuş tecrübelerine başladı. 1893'te bir kurum tarafından verilen parayla temin edilen balona *"Svea"* adı verildi. Andrée, bu balonla yalnız başına birçok denemeler yapmış, kutup yolculuğu için bu şekilde hazırlanmış ve bu arada

balonun dümen yerini tutan bir yelkenle idaresini denemişti. Bu çalışmalardan sonra Andrée kutup yolculuğuna elverişli balonu 1895 yılında ısmarladı. 7 Temmuz 1896'da kutba doğru yola çıkmak üzere bir gemiyle Spitsbergen'e gidildi. Fakat gecikildiğinden ve bu yüzden havaların elverişli zamanları kaçırıldığı için uçuş yapılamadı. Balon yolculuğu ertesi yıla kaldı.

18 Mayıs 1897'de İsveç hükûmetinin Andrée emrine verdiği *Top* gemisiyle Göteborg Limanı'ndan hareket edildi. Bu seferde ekipten ayrılan Ekholm'un yerine mühendis Knut Frænkel seçilmişti. Spitsbergen'e götürülecek bir kısım eşyayı da ikinci bir gemi almıştı. Spitsbergen'te bir yıl önce hazırlanan hangar sağlam hâlde bulundu. Burada uçuş hazırlıkları tamamlandı ve denemeler yapıldı fakat şiddetli fırtınalar yüzünden 20 gün kadar gecikildi. Nihayet 11 Temmuz 1897'de, saat 13:36'da "*Adler*" adını verdikleri balon havalandı. Balonun havalanmasında hazır bulunan ve yerde kalanların anlattıklarına göre, yelkenleri idare edecek halatların düğümleri çözülerek yarısı yerde kalmış, bu suretle de *Adler* rüzgârlara göre hareket eden serbest bir balon hâline girmişti.

Andrée ve arkadaşları, yola çıkmadan önce balonun son kontrolünü yapıyorlar.

Balondan uçurulan bir posta güvercini 15 Temmuz 1897'de bir balıkçı gemisi tarafından bulunmuştu. Andrée sefer heyetinden alınan bu son güvercin haberi şudur:

"Temmuz 13, saat 12:30, enlem 82° 2', boylam 15° 5' doğu, yolculuk iyi. İstikamet doğu 10° güney. Hepimiz iyiyiz."

Andrée

Balondan, içerisine mektup konarak atılan şişelerden biri, 1900 yılı 27 Ağustos gününde Finmarken'in kuzey kıyısında denize atıldığından, 1142 gün sonra, diğeri de 14 Mayıs 1899'da İzlanda'nın kuzeyinde ve atıldıktan 672 gün sonra ve balondan atılan büyük posta sepetlerinden biri 11 Eylül 1899'da, yani iki sene iki ay sonra König-Karl-Land kıyılarında bulundu.

* * *

Bu üç kahraman kutup yolcusunun seyahatleri hakkındaki malumatı ve feci akıbetlerini, hareketlerinden 33 sene sonra Kvitøya Adası'nda ele geçirilen not defterlerinden öğreniyoruz.

Andrée ve arkadaşları, hareket etmek üzere bulunan Adler*'in sepetinde*

Bu not defterlerinin tetkiki bize yolculuğun daha ilk dakikalardan itibaren büyük güçlükler ve çetin uğraşmalar içinde geçtiğini gösteriyor. Hareketten sonra zamanla ağırlaşarak aşağı inmeye başlayan balonun yükseltilmesi için ağırlıklar, hatta âletlerin ve yiyeceğin bir kısmı atılmış fakat bir türlü balonun munta-

14 Temmuz 1897'de Adler *balonu buzlar üzerine indikten sonra. Bu fotoğraf Andrée ve arkadaşları tarafından çekilmiş, 33 yıl boyunca hava etkilerine maruz kaldıktan sonra bulunmasının ardından Prof. Herzberg tarafından düzenlenmiştir.*

zam bir şekilde yüksekte tutulmasına imkân bulunamayacağı anlaşılınca 14 Temmuz 1897'de balon buzlar üzerine indirilmiştir.

Andrée'nin 4 günlük balon seyahati hakkındaki son sözleri şu oluyor:

"14 Temmuz 1897, saat 6:20. Balon biraz yükseldi fakat biz her iki musluğu açtık, balon tekrar aşağı indi. Saat 8:11'de yere atladık."

Balon yere indiği zaman üzerinin bir buz tabakası ile kaplanmış olduğu görüldü. Bu şekilde 56 saatlik bir balon yolculuğundan sonra 82° 56' kuzey ve 29° 52' doğuda tehlikeli ve hareket halindeki bir buz kütlesi üzerine inmiş bulunuyorlardı.

Buzlar üzerinde ilk karargâhlarını kuran kâşifler balonda başladıkları bilimsel araştırmalarına devam etmek için aralarında görev paylaşımı yapıyorlar ve bulundukları yerden kalkıp Franz Joseph arazisine doğru yürümeye karar vererek kızakların ve sandalın hazırlanmasına başlıyorlar. Hazırlık 21 Temmuz'a kadar sürüyor. Buz kütlesi üzerindeki yolculukla beraber güçlükler başlıyor. Önlerine çıkan buz yarıklarından, kâh sandalla, kâh bu yarıklar içinde yüzen buzlardan faydalanılarak kurulan köprücüklerle geçilmesi güç ve yorucu oluyor. Eşyanın sandala yükle-

Yüzen buzlar üzerinde Andrée ve arkadaşlarının kampları. Andrée balonun sepeti üzerinde, bir taraftan İsveç bayrağını dikiyor. Bu fotoğraf, çekildikten 33 yıl sonra Kvitøya Adası'nda bulunmuştur.

nerek karşıdaki buz parçasına taşınması çok zaman alıyor. Ağır kızakların çekilmesi takatlerini kesiyor fakat Andrée ve arkadaşları yılmıyor ve yollarına devam ediyorlar. Günün birçok saatleri buz üstünde kızak çekerek geçtiği hâlde ancak birkaç kilometre ilerleyebiliyorlar. Karların örttüğü buz yığınları kızaklar için engel oluyor, kızaklar devriliyor, kırılıyor, fakat devrilen kızaklar yeniden yükleniyor, kırılanlar tamir ediliyor ve yola devam ediliyor.

Ekip, bilimsel araştırmalarını ve not defterlerini yazmayı unutmuyor. Kızakların yükünü biraz hafifletmek için eşyalarının bir kısmını bırakıyorlar. Eksilen yiyeceklerini rastladıkları ayıları vurarak telâfi ediyorlar. Buz üzerindeki çatlaklar, buz tümsekleri, fırtınalar, havanın soğuması günden güne güçlükleri artırıyor. Buz kütlesi güneybatıya doğru gidiyor. Hâlbuki Franz Joseph'e ulaşabilmek için güneydoğuya gitmek gerekiyor. Bunun için 3 Ağustos'tan itibaren Sieben Inseln doğrultusunda yürümeye karar veriyorlar. Çatlaklara düşen kâşifler tehlike geçiriyorlar, zamanla ayı görünmüyor ve yiyecek sıkıntısı baş gösteriyor. Ayıların hücumu, rüzgâr ve fırtına, yol engelleri, ufak tefek hastalıklar cesur kâşifleri ümitsizliğe düşürmüyor fakat bir türlü kara

görünmüyor. Buzun hareketi yüzünden ilerlemeler faydasız oluyor ve 6 günlük yürüyüşe rağmen ancak 20 km güneye inmiş oluyorlar. 15 Eylül'de uzakta bir kara görünüyor: Kvitøya Adası. 17 Eylül'de, Andrée ileri hareketi faydasız bulduğu için kış mevsimini buzlar üzerinde geçirmeye karar veriyorlar. 18 Eylül'de buz kütlesi adaya iyice yaklaşıyor. Kâşifler 27 Eylül'de buzdan yaptıkları evin içine yerleşiyorlar ve kışı burada rahat geçireceklerini düşünerek seviniyorlar. Ne çare ki bu sevinçleri uzun sürmüyor. 1 Ekim'de büyük bir gürültüyle buz kütlesi parçalanıyor, kulübeyi su basıyor ve kâşifler 5 Ekim'de güçlükle adaya çıkmış oluyorlar. Bu şekilde üç arkadaş 14 Temmuz'da *Adler* balonundan indikten sonra 2 Ekim'e kadar, 12 gün Franz Joseph'te, 40 gün Sieben Inseln'e varmak için yüzen buz kütlesi üzerinde yürüdüler, uğraştılar, 12 gün buz üzerinde konakladılar. Özetle 64 gün akla sığmaz güçlüklere dayandılar. Bütün bunlara rağmen

Andrée'nin iki arkadaşı, vurdukları bir ayının yanında. Onlar bu çetin yolculukta asla ümitsizliğe düşmediler ve doğum günü gibi önemli günleri daima kutladılar ve yarınlarına inançla baktılar. Bu fotoğraf da Kvitøya Adası'nda bulunmuştur.

Andrée'nin defterinden alınan şu satırlar kâşiflerin cesaret ve soğukkanlılıklarını kaybetmediklerini gösteriyor:

"Arkadaşlarım cesaretlerini kaybetmediler. Böyle arkadaşlara sahip oldukça daha büyük felâketlere dayanmak da mümkündür."

Kvitøya Adası'nakadar geçen günlerin olaylarını muntazam olarak kaydeden kâşiflerin hatıra defterlerinde bu adada karşılaştıkları kar fırtınasını ve yerleşmek için uygun bir yer aradıklarını anlatan iki günlük kısa nottan başka bir şey yoktur. Hatıralar 7 Ekim'den sonra kesilmiş olduğu için kâşiflerin bu adada neler çektikleri, nasıl öldükleri meçhul kalıyor.

Andrée'nin ve arkadaşlarının cesetleri nasıl bulundu?

1930 yılı yazında Norveçli bir keşif ekibini taşıyan Brattvåg balıkçı gemisi Kvitøya Adası'na da uğramıştı. Adaya çıkan gemi kaptanı Eliassen, bir dolaşma sırasında tesadüfen Andrée'nin cesedini, daha önce ölerek gömüldüğü anlaşılan Strindberg'in mezarını buldu. Bu suretle hatıra defterleri ve âletler de ele geçirilmiş olduğu için Andrée'nin ekibinin seyahatine ait sırlar son safhasına kadar çözülmüş oldu. 2 Eylül 1930'da iki ceset ve eşyalar Tromsø'de karaya çıkarıldı. Birkaç gün sonra Isbjörn balıkçı gemisi ile Kvitøya'ye giden bir gazeteci de Frænkel'in cesedini buldu. 33 sene sonra yurtlarına ölü olarak dönen bu üç arkadaş için muhteşem bir cenaze töreni yapıldı.

Andrée ve arkadaslarının Kvitøya Adası'nda bulunan sandalları.

UMBERTO NOBILE

Zeplin ile Kuzey Kutbu'na Giden Kâşif

Umberto Nobile bir İtalyan albayıydı. İlk defa 1926 yılında Amundsen'in idare ettiği kutup seyahatinde kaptan sıfatıyla, *Norge* balonunu idare etmiştir. Bu balon 10 Nisan 1926'da Roma'dan hareket etmiş, İngiltere'deki Pulham'a, Oslo, Leningrad ve Vadsø'ye uğrayarak Spitsbergen adaları üzerinde bulunan Kongsfjorden'a (Krallar Körfezi) inmiştir. Kongsfjorden'a 7 Mayıs'ta ulaşılmış, oradan itibaren seyahatin idaresini Amundsen kendi üzerine almış ve hava balonunun kumandasını Nobile'nin üzerinde bırakmıştı.

Umberto Nobile

11 Mayıs 1926 günü saat 5:50'de *Norge* balonu Kongsfjorden'dan uçarak Kutup ve Cape Barrow üzerinden geçmek suretiyle Alaska ve Telbe'ye inmişti. *Norge* bu şekilde 4500 kilometre uzunluğunda yolu 71 saatte aşmış ve 14 Mayıs'ta Telbe'de donmuş bir lagüne (deniz kulağına) inmişti.

Kutup üzerinden aşan bu güdümlü balon seyahatinin, bilimsel olarak önemli sonuçları olmuştur.

Umberto Nobile ikinci bir kutup seyahati için hazırlanmış, 15 Nisan 1928'de Milano'dan kalkmış, Viyana ve Südetler

Italia, *kutba doğru giderken son duraklarından birisinde.*

üzerinden geçerek Stolp'te karaya inmişti. Bu uzun yol boyunca balon bir kere şiddetli bir fırtınaya yakalanmış ve bazı zararlara uğramıştı. "*Italia*" adındaki bu hava gemisi (zeplin) 16 Nisan'dan 3 Mayıs'a kadar, Stolp'ta havanın iyileşmesini bekledi ve gerekli tamir işleri yapıldı. 3 Mayıs 1928'de Vadsø'ye doğru yola çıktı ve yeniden bir fırtınaya yakalandı. Vadsø'de, *Italia* pek elverişli olmayan hava şartlarında havalandı ve 15 saat süren bir fırtına atlatarak 5 Mayıs'ta Kongsfjorden'da iniş yaptı, hangara alındı. Birkaç gün sonra Nobile, Spitsbergen adaları civarında 8 saatlik bir deneme uçuşu yaptı. Nihayet burada son hazırlıklar yapıldı, gerekli tamirler sona erdi, yetecek gaz ve benzin alındı.

16 Mayıs'ta *Italia*, Dr. Malmgren ve Prof. A. Pontremoli'yi de alarak doğuya doğru yola çıktı. Bu yolculuk II. Nikolaus arazisine kadar uzanmış fakat oraları görmeksizin geçmiş ve 69 saat devam etmişti.

Gazetelerin o zaman verdikleri bilgiye göre Nobile, Kongsfjorden - Cape Mitra - Danimarka Adaları - North Cape - 81°40′ kuzey enlemi, 37°5′ doğu boylamı - Albert Adaları - Salisbury Adaları - Cape Germania - Cape Fligely - 80° kuzey enlemi, 80° 30′ doğu boylamı - 79° 16′ kuzey enlemi, 91° 40′ doğu boylamı - Cape Vlissingen - Cape Schelanija - Cape Nassau - 78° 40′ ku-

zey enlemi, 42° doğu boylamı - Cape Leigh Smith - Cape Brunn üzerlerinden dolaşarak tekrar Kongsfjorden'a dönmüştü. Yapılan bu yol 4000 kilometre kadardı. Yolculuk tam bir düzenle geçti. Hâlbuki rüzgâr sürekli karşıdan esmişti. Alınan sonuçlar ise şunlardı:

Spitsbergen ile Franz Josef Toprakları arasında bulunduğu sanılan Gillisland, Franz Josef Toprakları ile II. Nikolaus arazisi arası, Novaya Zemlya'nın kuzeydoğusu, Spitsbergen'in kuzeyi gibi o zamana kadar pek iyi tanınmamış yerler üzerinde araştırmalar yapıldı. Güneş ışınları üzerinde 59 ölçü, havanın elektrik hassasiyeti üzerinde 38 analiz, dünya mıknatıs hassasiyeti üzerinde 20 ölçü ve gözlem yapıldı. Ayrıca meteoroloji gözlemlerine de yer verildi.

Artık asıl hedefe dönmek gerekiyordu. Hazırlıklar yapıldı. Önce 82° kuzey enlemine kadar gidilecek, oradan kutba veya Grönland'e doğru uçulması gerektiği üzerinde karar verilecekti.

Balona çeşitli milletlerden üç bilim insanı alınmıştı. Böylece sefere katılanların sayısı 16'yı buluyordu. Balona 82 saatlik yolculuğa yetecek kadar yağ ve benzin yüklendi.

Nobile'yi kurtarmaya gidenlerin bazıları, birbirlerini kurtarmak zorunda kaldılar. Bir buz yığını önünde hareketsiz kalan bir uçak, gemidekilerle işaretle anlaşmaya çalışıyor.

Lundborg, uçağıyla buzlar üzerindeki Nobile ve arkadaşlarının kırmızı çadırlarını buldu. Kendilerinden ümit kesilen 6 kişi, 49 gün kurtuluşu burada beklemişlerdi. Buzlar üstünde uçağın gölgesi görülmekte.

Kongsfjorden'dan 23 Mayıs günü saat 4:40'ta havalanıldı ve kuzeybatı doğrultusunda Grönland'e doğru uçuldu. Grönland'in kuzey kıyılarına erişildi. Bu kıyı üzerinde yarım saat kadar uçuldu. Sonra balon kutup doğrultusunu tuttu.

Rüzgâr zayıf, görüş iyiydi. 24 Mayıs günü saat 01:00-02:00 arasında Kongsfjorden'a Nobile'den bir telsiz haberi ulaştı. Bu haberden, gece yarısından az sonra Kuzey Kutbu'na erişilmiş olduğu, balonda her şeyin yolunda gittiği anlaşılıyordu. Daha sonra alınan haberlere göre kutup noktası yakınlarında ve saat 02:00'da *Italia*'nın oldukça kuvvetli bir rüzgârla karşılaştığı, bu yüzden balonun buzlar üstüne indirilemediği, papanın haçı ile İtalya bayrağının kutup noktasına atılmış olduğu anlaşılıyordu.

24 Mayıs'ta saat 02:30'da dönüş başladı. Araştırılmamış olan 30. ve 40. boylamlar (meridyenler) arasından dönülecekti. Bu sırada güneybatı rüzgârı esiyordu. Hava da sisliydi. Bazen sislerin üzerinden uçuluyordu.

Çok geçmeden balondan belirsiz bazı haberler alınmaya başladı. Rüzgârın karşıdan ve sert estiği, balonun büyük güçlüklerle karşılaştığı anlaşılıyordu. 25 Mayıs günü saat 09:00'da *Italia*'daki son durum Kongsfjorden'a telsizle bildirilmişti. Buna göre balon, Moffen Adası'nın yaklaşık 80-100 kilometre kuzeybatısında bulunuyordu ve sert rüzgârlara karşı artık ilerleyemediği ve benzinin tükenmeye yüz tuttuğu anlaşılıyordu. Bu sırada Nobile, Kongsfjorden'a ulaşabilmek için boşuna çabalıyordu. Artık ondan haber alınamaz oldu.

Bu andaki durumu balonda bulunan Prof. Behounek, günlüğünde şöyle anlatıyor:

"Sis koyulaşmaya ve sıkışmaya başladı. Balonun yüzünde, tellerin ve antenin üzerinde kalınlığı 1 santimetreyi bulan buzlar oluşmaya başladı. Sabahın ilk saatlerinde fırtına kuvvetliydi. Balon doğuya doğru sürüklenmeye başladı. Her ne kadar, balona saatte 100 km hız sağlayan motorların üçü de çalışmaktaysa da ancak 40 km hızla ilerleyebiliyorduk. Sis, astronomik metotlarla yerimizi ölçmeye

Lundborg'un düşen uçağı ve kırmızı çadır

Amundsen, Tromsø'ye gitmek üzere deniz uçağına binerken. Amundsen, kayığın sağ tarafında oturuyor.

imkân vermiyordu. Balon yoluna devam ediyor ve durmadan rüzgârla mücadele ediliyordu. Saat 09:00'dan sonra barometrenin hızla alçaldığımıza işaret ettiğini gördüm, çok geçmeden motorlar da durmuştu. Bu sırada büyük bir hızla ve motorların yardımı olmaksızın yükselmeye başladık. Ne kadar yükseldiğimizi bilmiyorum. Bu sırada balondan bazı yükler daha atıldı ve biraz daha yükseldik. Nihayet 500 metre yüksekten, görülmemiş bir hızla deniz buzlarının üstüne inmeye başladık.

Bundan önce son saniyelere kadar her şey yerli yerindeydi. Felâket başlarken, altımızda dümdüz görünen buzların birdenbire büyük buz yığınları hâlini almaya başladığını ve sanki bize doğru yükselip büyüdüklerini gördük. Sonunda motor dairesi ve bizim bulunduğumuz bölme parçalandı. Kumanda dairesi de bu sırada balondan koptu ve mühendis Pomella olduğu yerden yuvarlanıp öldü."

Balonun yükü bu şekilde hafifleyince balon yeniden yükseldi ve doğuya doğru sürüklendi. Balonda Prof. Pontremoli ve daha beş kişi vardı. Yanlarında birçok malzeme ve yiyecek de vardı.

Bu felâket Spitsbergen Adaları'nın yakınında olmuştu. Diğer taraftan felâketzedelerin yanında 25 wattlık bir telsiz cihazı sağlam olarak kalmıştı. Ayrıca akümülatörler, bir çadır ve örtüler de beraberlerinde bulunuyordu. Son dakikalarda balonu hafifletmek

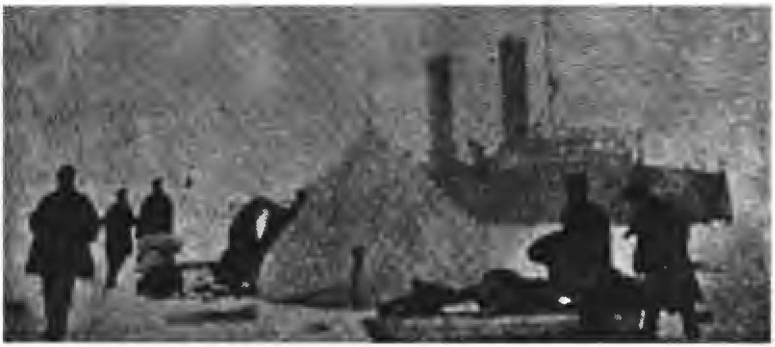
Krassin, buzlar arasında kendisine yol açıyor.

için yere atılmış erzak da pek yakında buzlar üstünde bulunmuş ve toplanmıştı. Bundan başka, Melmgren de tabancasıyla bir buz ayısı vurmuştu. Böylece felâketzedelerin haftalarca yetecek yiyecekleri var demekti. Derhal telsizle konuşma çareleri arandı ve ertesi gün bu iş başarılarak bütün dünyaya S.O.S. işareti çekildi.

7 Haziran'da, 12 günlük korkunç bir bekleyişten sonra Citta di Milano imdat işaretini alabildi. O zaman bütün gözler ve kulaklar ıssız buz çölleri ortasındaki kırmızı çadıra döndü. Felâket, Foyn Adası yakınında olmuştu ve Nobile ile sekiz kişi daha kurtulmuştu. Aralarında yaralılar da vardı. Alınan tehlike işaretleri üzerine dünyanın birçok yerinden yardıma koşuldu, Spitsbergen'in kuzey kıyılarına doğru kızaklı kafileler, uçaklar ve buzkıran gemileri hareket ettiler. Fakat felâketzedelerin yerleri tam olarak bilinmiyordu. Her taraftan koşan ve her çeşit vasıtayla harekete geçen kafileler de ayrıca büyük güçlükler ve tehlikelerle karşılaştılar. Öyle hâller oldu ki kurtarmaya gidenleri de içine düştükleri tehlikeli durumlardan kurtarmak gerekti. Nihayet 25 Haziran 1928'de kırmızı çadırla, Nobile ve arkadaşlarının yerleri bulundu. Kırmızı çadırı ilk bulan Maddalena olmuş ve felâketzedelere paraşütle yiyecek, silâh, elbise, ilâçlar ve akümülatörler atmıştı.

Balon düştüğü zaman Nobile'den ayrılan ve yürüyerek bir kara parçasına ulaşmak isteyen üç kişinin yerleri de Çuhnovski tarafından uçaktan görüldü.

Çuhnovski uçaktan üç kişiyi gördüğünü telsizle *Krassin* buzkıran gemisine bildirmişse de buzkırandan onları kurtarmaya gidenler yalnızca iki kişi bulabilmişlerdi. Kendilerine soruldu-

Krassin, kırmızı çadırın yakınlarında.

ğu zaman, üçüncü arkadaşlarını, kuvvetsiz ve hasta olduğu için birkaç gün önce geride bıraktıklarını bildirdiler. Bulunanlardan birisi zayıf, yarı çıplak ve vücudunun bazı yerleri donmuş hâlde, öteki kanlı canlı, üzerine fazladan üç kat elbise giyinmiş hâldeydi. Onları bu hâle getiren şey, herhâlde herkesin kendi canının kaygısına düşmüş olmasıydı. Üç kat elbise giymiş olanın, ötekileri bu acıklı duruma getirmiş olması ihtimali çok kuvvetliydi.

Nobile ve arkadaşlarını kurtarmak için, Amundsen de bir uçakla Tromsø'den havalanmışsa da bir daha kendisinden haber alınamadı. Yapılan araştırmalar fayda vermedi. Amundsen'i aramak için de her milletten kafileler yola çıkarıldı. Bunlar arasında Charcot da vardı.

Bu acı anlarda her ülkeden, milliyet gözetilmeksizin, felâkete uğrayanların imdadına koşuldu.

O sene kutuptaki hava durumu ve buzların çokluğu da göze çarpıyor. Bu durum, kurtarma işini bilhassa güçleştiriyordu. Buzlar Spitsbergen Adaları'na doğru sıkışmış ve üst üste binerek metrelerce yüksek ve geniş engeller meydana getirmişti. Bu yüzden buzkıran gemileri, her sene bu mevsimde sıkıntısız geçtikleri yerlerden büyük zorluklarla ilerleyebiliyorlar, hatta bazen geri dönerek buzlar arasında yeniden daha elverişli yollar açmaya çalışıyorlardı.

Kızaklı ve kayaklı yardım ekipleri de güçlükle çalışacak durumdaydılar, çünkü buzların üstü erimiş 50-60 santimetre derin-

likte geniş su birikintileri meydana gelmişti. Ayrıca o yıl sıkı bir sis hüküm sürüyor, araştırma işleri bu yüzden de gecikiyor ve daha tehlikeli hâle geliyordu. Kurtarma işi *Krassin* buzkıran gemisince başarıldı. *Krassin*, 15 Haziran'da Leningrad'dan hareket etmişti. Gemi, Kaptan Egge tarafından idare ediliyor ve jeolog Prof. Rudolf Lazarevich Samoylovich'in emrine verilmiş bulunuyordu. Gemide bir de uçak vardı.

1 Temmuz'da sıkışık ve kalın buzların yayıldığı yerlere ulaştı. İlerleme çok yavaştı. Saatte 100 metreden fazla yol alındığı az görülüyordu. Gemide ufak tefek bazı bozukluklar da baş göstermeye başlamıştı. Birkaç gün rüzgâr doğrultusunun değişmesi beklendi. Sonra işler epeyce yoluna girdi. Nihayet rüzgâr döndü, buzlar aralandı ve yumuşadı. Uçağın kolaylıkla havalanabileceği bir yere gelindiği zaman termometre de +5 dereceyi gösteriyordu fakat sis vardı. Çuhnovski dört arkadaşıyla birlikte güneydoğuya doğru uçtu. Sis yüzünden Nobile grubunu bulamamıştı fakat bir ara Nobile'den ayrılan üç kişilik grubu gördüğünü telsizle haber verdi. Ancak sis çok koyulaştığı için dört saat sonra yine telsizle, gemiyi bulamadığını ve Cape Wrede'ye inmek zorunda olduğunu, kendisi için endişe edilecek bir durum bildirip daha önce bulunanların kurtarılmasını istedi. Nihayet kırmızı çadırdaki felâketzedeler, Çuhnovski, arkadaşları ve Nobile'yi aramaya çıkan üç İtalyan alpinisti (dağcısı) gemiye alındı. Böylece balonda kalanlarla ölenlerden geri kalanlar kurtarılmış oldu.

Nobile, bulunduktan sonra.

OTTO SCHMIDT

Kuzey Kutbunda Aylarca Araştırmalar Yapan Rus Bilim Ekibi

Prof. Otto Schmidt

Otto Schmidt 1891 yılında doğmuş, 25 yaşında Kiev Üniversitesi matematik profesörlüğüne tayin edilmiş ve kısa zamanda ün kazanmıştır. 1928'de Pamir'in kuzeybatısındaki buzulları araştırmış ve kimsenin ayak basmadığı yerlerin haritasını yapmıştır. 1929 yılında *Sedov* buzkıran gemisiyle Franz Joseph Adası'na giderek daimî bir araştırma istasyonu kurmuştur. Ertesi yıl yeni bir keşif ekibinin başına geçen Schmidt, bu sefer de doğrudan doğruya kutuptaki kara parçalarını gezmek için yola çıkmış, yeni adalar, yeni deniz akıntıları ve yollar bulmuş, yeni haritalar çizmiştir. 1932 yılında *Sibiryakov* buzkıran gemisiyle Arhangelsk Limanı'ndan yola çıkarak Kuzey Buz Denizi'ni geçti ve Büyük Okyanus'a ulaştı. Bu seyahatte hükûmet kendisine Lenin Nişanı verdi.

1934 yılında *Çelyuskin* gemisiyle yine Kuzey Buz Denizi'nde seyahate çıktı fakat gemi kazaya uğradığından, gemide bulunan 100 kişiyle birlikte buzlar üstünde yardım bekledi. Kazaya uğrayanlar arasında bilim insanları, doktorlar, gemiciler, kadınlar ve çocuklar vardı. Rus uçakları bunların imdadına yetişti ve hepsini kurtardı. Prof. Otto Schmidt bu seyahatten hasta olarak döndü.

Ruslar son zamanlarda Kuzey Buz Denizi'nde araştırmalar yapmaya çok önem vermişlerdi. Başlıca amaçları Kuzey Kutbu

Eriyerek gittikçe küçülen bir buz kütlesi üzerinde altı hafta ümitsizlikler içinde çabalayan Profesör Schmidt (sağda, sakallı) ve arkadaşları, karaya oturmuş olan Çelyuskin *buzkıran gemisinden aldıkları bir kayığı buz kütlesi üzerine çıkarıyorlar.*

üzerinden Amerika'ya doğru kısa hava yolları bulmak, kutup buzlarından bir buzdolabı gibi faydalanarak balık saklamak ve bu çevrede hava ve deniz araştırmaları yapmaktı. Bunun için büyük bir araştırma ekibi kurmuşlar ve başına da Prof. Otto Schmidt'i geçirmişlerdi.

Schmidt'in ekip üyelerinden biri ve buzlar arasında kalmış bir gemi

Daha önceleri Nansen, Amundsen, Andrée, Sedov, Peary, Nobile, Byrd gibi kâşifler uzun zamandan beri insanların merakını çeken Kuzey Kutbu'na varmak için yola çıkmışlar fakat tabiat şartları bu cesur kâşiflerin başarılarını yarım bıraktırmıştı. Bunların bazıları köpeklerin çektiği kızaklarla, bazıları gemilerle, bazıları da balonla Kutba gitmeye çalıştılar; yal-

Çelyuskin buzkıran gemisi buzlar arasında sıkışarak ezildi ve battı.

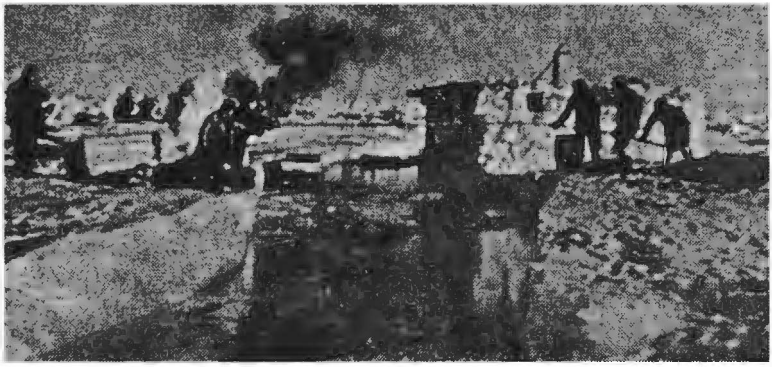
nız Peary kutba varabildi ancak orada uzun müddet kalıp araştırmalar yapamadı.

Schmidt ve arkadaşları kutba erişmekle kalmadılar, oraya yerleştiler, araştırmalar için gerekli bütün âlet ve vasıtaları da yanlarında götürdüler ve bunları yaparken diğerleri gibi talihe güvenmediler, hesaplı ve planlı hareket ettiler, senelerce hazırlandılar. Bunun için başarıları diğerlerininkiyle ölçülemeyecek kadar büyük oldu.

Otto Schmidt 1936'da kurduğu ekipten bir grup ayırarak, uzun süre kalmaları için onları kutba göndermeye karar verdi. Bu gruba İvan Papanin başkan olmuştu. İvan Papanin, Çarlık devrinde Karadeniz donanmasında gemicilik yapmış, ihtilâl zamanında Beyaz Ruslarla mücadele etmiş ve kendi kendine yetişmiş bir kahramandı. Papanin'in kutba seyahat için ilk yaptığı iş, enstitüde beslenme üzerinde çalışan bilim insanlarına başvurmak oldu ve onlara fikrini anlatarak kendisi ve arkadaşları için birkaç yıllık yiyecek hazırlanmasını istedi. O zamana kadar kutup seyahatlerine çıkanlar, tütsülenmiş etler, küflenmiş peksimetler, konserve, sebze ve meyvelerle gıdalarını sağlarlardı. Bu çeşit yemekleri aylarca yemekten usanmak, bu yüzden azim ve cesareti kaybetmek, hasta olmak mümkündü. Papanin az yer tutan, iyi, bol ve taze yiyecekler götürmek istiyordu. Bilim insanları kapsüller hâlinde mükemmel ve çeşitli gıdalar hazırladılar.

Buz kütlesi üzerinde görülen çatlak birkaç saniye sonra iki parça arasında bir kanal hâline geldi.

Kâşifler, kanalın iki kıyısını birbirine yaklaştırmak için bir kabloya tutunarak birbirlerini çekiyorlar.

Bu kapsüller bir parça su içinde biraz kaynayınca yemek hâline gelebiliyordu.

Hazırlık dört seneye yetecek kadardı. Papanin bir buzkıran gemisiyle Spitsbergen'in doğusundaki Prens Rudolf Adası'na giderek, kutup yolculuğu için orada gizlice bir karargâh hazırladı. 1937 yılında bu hazırlıklar tamamlandı. Grubun çadırları, bilimsel âletleri ve yiyecekleri dört uçağa yerleştirildi. Uçaklar Prens Rudolf Adası'ndan havalandıkları vakit asıl maksadın ne olduğu gruba söylenmemiş, kutba doğru basit bir hava yolculuğu yapılıyor denmiştir.

İlk uçak 21 Mayıs 1937 tarihinde saat 11:10'da kutup noktasından geçti. Bu uçağı idare eden Golovin ile arkadaşları kutba ulaşanların üçüncüsü oluyorlardı. Uçak, kutbun 20 kilometre kadar ilerisinde ve Amerika yönünde bir buz kütlesi üzerine indi. Oraya Stalin'in resmini taşıyan kırmızı ipekten bir bayrak dikildi. Bunların arkasından, Prof. Schmidt'in de bulunduğu bilim ekibi 25 Mayıs 1937'de kutba vardı. Bunlar 20 kişiden fazlaydı. 9 Haziran'da içlerinden dört kişi, bir de köpek kutupta bırakıldı ve diğerleri geri döndüler. Bu dört kişi bütün kışı kutupta geçirecekler, bilimsel araştırmalar yapacaklardı. Dördü de evli ve çocuk sahibi idi. Papanin başlarındaydı. Meteoroloji araştırmaları yapacak olan kişi Fedorov adında

Profesör Schmidt, Kuzey Kutbu'nda kurduğu kampta

genç bir talebeydi. Hidrobiyoloji araştırmaları Şirşov adında bir Ukraynalı tarafından yapılacaktı. Krenkel, radyo operatörüydü. Bunlar, kauçuktan yapılmış bir eve yerleştiler. Her gün üç-dört defa grubun durumu, keşifleri bütün dünyaya telsizle yayınlanıyordu, yalnız on gün için bu mümkün olmadı. Kuzey Kutbu'nda kurulan bu araştırma istasyonundan alınan ilk telsiz haberi şudur:

"Sıcaklık sıfırın altında 12°, hava güneşli, hafif bir rüzgâr var, 24 saat durmadan çalıştıktan sonra iyi uyuduk."

Bu radyo merkezinin dinamosu kutup rüzgârlarından faydalanarak çalışıyordu. Kamp da bu dinamolardan alınan elektrikle aydınlatılmakta ve ısıtılmaktaydı.

Grubun yanındaki köpeğin vazifesi, kampa yaklaşacak beyaz ayılara karşı bekçilik etmekti.

Araştırılan başlıca konular şunlardı:

1- Kutupta hava basıncı ve rüzgârlar,

2- Denizin derinliklerinde ve üstündeki akıntılar,

3- Kutupta hayat.

Araştırmalar bir taraftan telsizle bütün dünyaya yayılırken, bir taraftan sayısı her gün artan notlar tutuluyordu. Kutup buzları arasında açılan deliklerden denizin dibine indirilen taraklarla, derinlerden küçük deniz hayvanları çıkarıldı. Çok derinlere doğru bunlar azalmakla beraber hayat büsbütün kaybolmuyordu. Bilim insanları kutupta birkaç martıya da rastladılar ancak bunların nereden geldikleri ve neyle geçindikleri anlaşılamadı.

Kuzey Kutbu'na giden Rus bilim insanları (Soldan ikinci: Papanin)

Derinlerdeki soğuk sular altında sıcak su akıntılarının bulunduğu anlaşıldı. Bundan başka, kutupta soğuğun her zaman şiddetli olmadığı ve ara sıra buzların parçalanarak bazı yerlerde deniz yüzeyinin meydana çıktığı görüldü. Yakın zamana kadar kutupta daimî bir yüksek basınç merkezleşmesi olduğu sanılırken, bu ekibin araştırmaları sayesinde, zaman zaman basıncın alçaldığı ve Atlas Okyanusu'ndan siklonlar (şiddetli fırtınalar) uzandığı görüldü.

Kutup çevresindeki mıknatıs olayları da araştırıldı ve bunların ara sıra manyetik fırtına şeklinde koparak telsiz haberleşmelerine engel olduğu görüldü.

Bu grubun kutupta çalıştığı sıralarda bir uçak kutup üzerinden Amerika'ya uçtu ve bu arada telsizci Krenkel hiç uyumadan 36 saat makine başında bekleyerek uçağa hava haberleri ulaştırdı ve ondan gelen haberleri dinledi.

Grubun, üzerine yerleştiği geniş buz kütlesi, önceleri pek az bir hızla yer değiştiriyordu. Bu hız bazen haftada iki, bazen ayda ancak bir mili buluyordu. Bir ara Sibirya'ya doğru sürüklenecek gibi görünürken, sonra rastladığı akıntılara uyarak doğrultusunu değiştirmişti. Nihayet bir gün bu geniş buz kütlesi parçalanmış ve kâşifler büyük bir buz parçası üstünde kalmışlardı. Bu durumu şu telsiz haberiyle bildirdiler:

"1 Şubat sabahı saat 08.00'de altı gün süren şiddetli bir fırtına neticesinde istasyonun bulunduğu buz kütlesi parçalanmıştır. 300 metre boyunda ve 200 metre genişliğinde bir buz parçası üzerinde bulunuyoruz. İki depo ile teknik yedek âletlerimizden ayrıldık. Kıymetli olan her şeyi kurtarmayı başardık. Şimdi çadırımızın bulunduğu yerde de yarıklar oluşmaya başladı. 74° 16' kuzey enlemi ve 13° 24' boylamındayız."

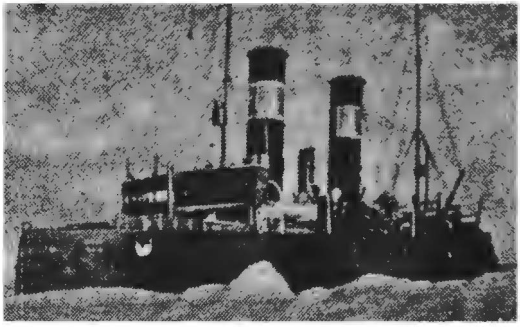

Schmidt'in ekibinden biri, meteoroloji gözlemleri yapıyor.

Akıntılar bu buz parçasını büyük bir hızla güneye, Grönland açıklarına doğru götürmeye başlamıştı. Hızı zamanla daha çok artıyor ve bazı günler kuvvetli rüzgârların etkisiyle günlük hız 7 mile kadar yükseliyordu. Nihayet bir gün bu buz parçası da üçe ayrıldı. Kâşifler canlarını ve değerleri belgelerini zor kurtardılar.

Derhal yola çıkarılan buzkıran gemileri vaktiyle yetişmemiş olsalardı, çok küçülmüş olan buz parçası büsbütün eriyip dağılacak ve fedakâr bilim insanları kaybolacaklardı. Grup, kutba vardıklarının dokuzuncu ayında bu son tehlikeli durumdan kurtarılmış oldular.

Bu büyük ve tehlikeli seyahati başaran Prof. Otto Schmidt ile arkadaşlarına hükûmet tarafından kahraman unvanı, nişanlar, para ödülleri verildi.

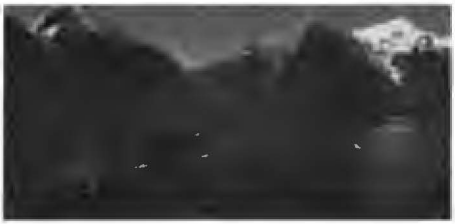

Rus bilim insanlarını kurtarmaya giden vapur

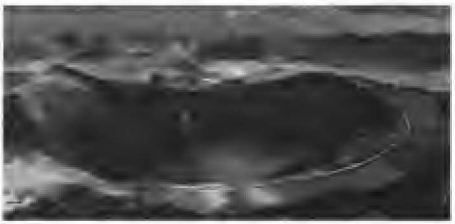
21. YÜZYILA KADAR EN GEÇ KEŞFEDİLEN BAZI YERLER

İZLANDA: *Günümüzde dünyanın en müreffeh ülkelerinden biri olarak kabul edilen İzlanda, 874 yılında Viking denizciler tarafından keşfedildi. Bu tarihten öncesinde, adada insana dair herhangi bir ize rastlanmamıştır.*

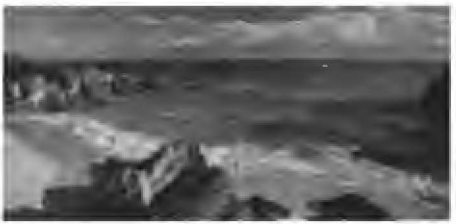
YENİ ZELANDA: *1250 yılında Polinezya'dan gelen denizciler tarafından keşfedildi. Adanın batılılar tarafından keşfiyse 18. yüzyılın sonlarında gerçekleşti.*

AZOR ADALARI: *Atlas Okyanusu'nun ortasında yer alan bu doğa harikası adalar Portekizli denizciler tarafından 1439 yılında keşfedildi. Sonrasında Azorlar, Portekizlilerin coğrafi keşifler yaparken önemli bir durağı haline gelecekti.*

SVALBARD: *Norveç'e ait bu takım adalar dünyanın en kuzeyindeki yerleşim yeri olarak kabul edilir. Silahsız dolaşmanın yasak oldu Svalbard'a ilk kez 1604 yılında Norveçli denizciler geldi.*

BERMUDA: *Civarında yaşanan uçak kazaları nedeniyle Bermuda Şeytan Üçgeni olarak anılan bölgeyi ilk kez 1609 yılında İngilizler buldu.*

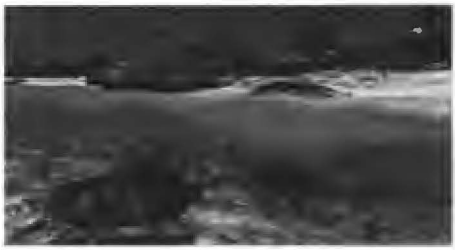
MAURITIUS: *Hint Okyanusu'ndaki bu olağanüstü güzelliğe sahip ülkeyi Hollandalılar 1638 yılında keşfetti. O tarihe kadar bu adalar hakkında bir bilgi yoktu.*

FALKLAND: *80'li yıllarda İngiltere ile Arjantin'i karşı karşıya getiren Falkland Adaları ilk olarak 1690 yılında keşfedildi.*

TRISTAN DE CUNHA: *İngiliz toprağı olan bu dünyanın en izole yerine en yakın kara parçası binlerce kilometre uzaklıkta. Atlas Okyanusu'nun güneyindeki bu yalnız ada 1642 yılında keşfedildi. Adanın en dikkat çekici yönü, burada yaşayanların para kullanmamaları.*

SEYŞELLER: *Günümüzde özellikle balayı için sıklıkla tercih edilen rotalardan biri olan Seyşeller, 1770 yılında keşfedilebildi. O tarihten öncesinde Seyşellerde herhangi bir yerleşim izine rastlanmamaktadır.*

ANTARKTİKA: *Dünyanın en güney ucunda bulunan Antarktika'yı ilk olarak 1820 yılında Rus denizciler keşfetti ama kıyıya çıkamadı. Bu soğuk kıtaya ilk ayak basanlar ise 1895 yılında Norveçliler oldu.*

15. yüzyıldan itibaren Avrupa'da yaşanan bilimsel ve teknolojik alandaki gelişmeler, doğu ülkeleri kadar zengin olma arzusu, dünyayı tanıma merakı ve cesur kâşiflerin yetişmesiyle birlikte yeni kıtalar, okyanuslar ve denizaşırı toprakların keşfi birbiri ardına gerçekleşti.

Binlerce yıllık medeniyetler, birbirlerinden habersiz geçen yüzyıllardan sonra kaçınılmaz olarak karşılaştılar. Eski Dünyanın insanlarıyla antik uygarlıklar arasındaki dini, teknolojik, sosyal ve kültürel farklılıklar, elde edilen sayısız zenginliklerin yanı sıra savaş, yıkım ve kaosu da beraberinde getirdi. Öyle ki, antik imparatorlukların sonu gelirken modern dünyanın temelleri atıldı.

Kâşifler, dünya çapındaki bu dönüşümün başlıca neferleriydi. Kimi kralına ve ülkesine hizmet edip altın ve şöhret kazanmak için, kimi insanlığa faydalı olabilmek umuduyla bilimsel araştırmalar yapmak için, kimi dizginlenemez merakıyla hayallerinin peşine düşüp yeni maceralara koşmak için dünyanın dört bir yanını keşfetti.

Her birinin hayatı türlü tehlikelerle, doğanın şaşkınlık verici harikalarıyla ve tabiatın öfkesine karşı gösterdikleri çabayla doluydu: Açgözlülüğünün ve hırsının kurbanı olup acı içinde hayatını kaybedenler, ülkesinden meteliksiz ayrılıp zenginlik, şan ve şöhret içinde geri dönenler, tabiatın ve ilkel medeniyetlerin bilinmezliklerinde kaybolup kendisinden bir daha haber alınamayanlar, keşfettikleri topraklara hayatını adayıp oraları yurt edinenler, bilimsel araştırmalarıyla insanlığın gelişimine katkıda bulunanlar.

Amaçları, hayalleri ve elde ettikleri ne olursa olsun, hepsinin ortak bir yanı vardı. Onlar cesaretleriyle, dünyanın bilinmeyen topraklarına korkusuzca adım atarak insanlık tarihine yön verdiler.

BİLGEOĞUZ
bilgeoguzyayinlari
bilgeoguzkitap
bilgeoguzkitap
0553 129 86 86
www.bilgeoguz.com
bilgekitap@gmail.com
İSTANBUL TÜRKİYE
9 786256 359253